

Συνέντευξη Ρουσσόπουλος - Κατσιαφίκας: Οικοδομώντας μια Νέα Προοπτική από τα Κάτω (Μέρος 1ο)

Συνέντευξη Δημήτρη Ρουσσόπουλου / Γιώργου Κατσιαφίκα (Μέρος 1ο)

Συνέντευξη: Μικρόπολις

Μετάφραση/Απομαγνητοφώνηση: Μαριέττα Σιμεγιάτου

Στη χθεσινή σας ομιλία επικεντρώσατε αρκετά πάνω στη σημασία της γεωπολιτικής διάστασης για την κοινωνική αλλαγή, προσδιορίζοντας τον χώρο αυτό στην έκταση της πόλης και καταλήξατε διατυπώνοντας ως πρόταγμα 'να πάρουμε τις πόλεις'. Παράλληλα είπατε ότι αυτό απαιτεί να αναπτυχθούν επιμέρους κινήματα μέσα στις πόλεις τα οποία να συγκλίνουν με αυτό το πρόταγμα σε ένα ευρύτερο κοινωνικό μέτωπο. Μπορείτε να μας πείτε από την εμπειρία σας –τη θεωρητική και την πρακτική φυσικά– σε ποιο σημείο βρίσκεται αυτή τη στιγμή η δική σας η δράση;

Ρουσσόπουλος: Θα προσπαθήσω να συνοψίσω τα όσα είπα στην ομιλία μου. Σήμερα πήγα να δω τι γίνεται στην πορεία της Πρωτομαγιάς και είδα στο ΠΑΜΕ απλό κόσμο. Μου έκανε εντύπωση ότι το 2014 το ΠΑΜΕ και οι σταλινιστές μπορούν ακόμα και συσπειρώνουν τον απλό κόσμο. Μετά πήγα στην πορεία αναρχικών-τροτσκιστών. Κατ'αρχάς, ήταν πολύ λιγότεροι, δεύτερον είδα ότι το 90% από τους αναρχικούς ήταν νέοι, παιδιά. Αναρωτήθηκα λοιπόν, που είναι το πρόβλημα. Γιατί οι αναρχικοί που έχουν τόσα να πουν βρίσκουν ένα τείχος και δεν μπορούν να απευθυνθούν στον απλό κόσμο, να τον καλέσουν να συμμετέχει; Εάν λοιπόν αυτό το τείχος δεν πέσει, διακυβεύεται η ίδια η επιβίωση του κινήματος. Αυτό είναι το πρώτο ζήτημα.

Για παράδειγμα, εδώ σε αυτό το πολύ σημαντικό χώρο [Σημ.: τον κοινωνικό χώρο Μικρόπολις] μπορείτε να μιλήσετε στον απλό κόσμο σχετικά με τα προβλήματά του και πώς μπορούν να λυθούν. Έτσι, μπορεί να ξεκινήσει ένα κίνημα που θα αλλάξει ριζικά την πόλη. Πρέπει να βρείτε μια γλώσσα για να μιλήσετε στον απλό κόσμο για τα υπαρκτά προβλήματα που αντιμετωπίζει μέσα στην κρίση. Ο Murray Bookchin έλεγε δεν θα συνιστούσα να μιλάμε στον αμερικανικό λαό στα ρώσικα ή στα κινέζικα. Πρέπει να μιλάμε αγγλικά για τον απλό κόσμο, γιατί κι εμείς Αμερικανοί είμαστε. Πρέπει λοιπόν να δημιουργήσουμε μια γέφυρα, να βγούμε στα σοκάκια της πόλης και να μιλάμε απλά. Εμείς το κάναμε. Είμαι μέλος μιας πόλης, μιας ομάδας όπου όλοι με γνωρίζουν. Το ενδιαφέρον είναι ότι ασχέτως εάν ξέρουν τις απόψεις μου και με θεωρούν γνήσιο τέκνο του Ravachol [Σημ.: Γάλλος αναρχικός του 19^{ου} αιώνα], μου δείχνουν μια εμπιστοσύνη και μ'αγαπούν. Θέλουμε να προχωράνε τα θέματά μας. Πρέπει να κερδίσουμε την εμπιστοσύνη του γείτονα και από εκεί και πέρα θα κάνουμε πολλά. Παρένθεση, σήμερα εδώ έφαγα μπάμιες που είχα να φάω χρόνια, με τσίπουρο και μια ωραία σαλάτα. Χάρηκα πάρα πολύ. Πρέπει να βγούμε από αυτό το κτίριο και να συνομιλήσουμε με όλο τον κόσμο. Αυτά κάνουμε εκεί που μένω και έχουμε κερδίσει πολλά. Η γέφυρα επικοινωνίας είναι το πιο σημαντικό.

Διαβάσαμε σε συνεντεύξεις σας ότι σαράντα χρόνια κάνετε προσπάθειες για να αναπτύσσετε πρωτοβουλίες, τοπικά κινήματα και άλλα. Σήμερα ζούμε μια κατάσταση στην Ελλάδα που μας κάνει ανυπόμονους. Σαράντα χρόνια φαντάζουν πολλά για να υπάρξει κοινωνική αλλαγή. Σήμερα τι μπορούμε να κάνουμε; Πώς μπορεί να γίνει επιτάχυνση της διαδικασίας ώστε να υπάρξουν αλλαγές τώρα;

Ρουσσόπουλος: Κάποτε ρώτησα τον Τσόμσκυ, πώς έγινε και μέσα σε ένα μήνα, τον Ιούλιο του '36 συνέβη μια ολόκληρη κοινωνική επανάσταση στην Ισπανία; Μου απάντησε λοιπόν ο Τσόμσκυ ότι οι αναρχικοί γονιμοποιούσαν το έδαφος ήδη σαράντα χρόνια πριν και προετοιμαζόταν η ελευθεριακή κουλτούρα με αυτομόρφωση, παιδεία και κοινωνικά κέντρα και έτσι όταν ο Φράνκο πήρε την εξουσία,

ο λαός ήταν έτοιμος. Δεν έπεσε από τα ουράνια. Αμέσως ο λαός, τα συνδικάτα ήξεραν τι πρέπει να κάνουν για να προστατεύσουν την ελευθερία τους. Πολλές φορές, αυτό παίρνει σαράντα χρόνια. Πρέπει να δείχνουμε υπομονή. Το πρόβλημα είναι δύσκολο αυτή τη στιγμή, αλλά η λύση μπορεί να μην υπάρχει τώρα και να έρθει αύριο-μεθαύριο. Χρειάζεται υπομονή.

Επειδή θεωρείτε ως προνομιακό χώρο παρέμβασης την πόλη και με το δεδομένο ότι ένα πανίσχυρο καπιταλιστικό σύστημα έχει τους τρόπους να ενσωματώνει και να αφομοιώνει την οποιαδήποτε αυθεντική κίνηση σε αυτή τη βάση –ειδικά μέσα στις πόλεις–, ποιες δικλίδες ασφαλείας έχετε βρει εσείς ως μέλος ενός ευρύτερου κινήματος βάσης έτσι ώστε το σύστημα να μην καταφέρει να σας αλλοιώσει, να αλλάξει τις απόψεις σας, να μη σας ενσωματώσει; Έχουμε την εντύπωση ότι το σύστημα δεν ενοχλείται ιδιαίτέρως από κινήματα βάσης, όταν καταφέρνει να περνάει τη λογική του σε τέτοιες ομάδες. Πώς μπορούμε να το αποκρούσουμε αυτό;

Ρουσσόπουλος: Πρέπει να κάνουμε συνεχώς προσπάθειες και με κάθε προσπάθεια να κατανοούμε και κάτι καινούριο. Ο Ντέιβιντ Χάρβεϊ στο τελευταίο βιβλίο του *Rebel Cities* έκανε μια λίστα με τις πόλεις –πλατεία Ταχρίρ, Βαρκελώνη, Μαδρίτη κλπ.– που έχουν παίξει ρόλο σε κινήματα και η λίστα είναι πολύ μεγάλη. Κάποιος θα πει ε, και τι έγινε; Πρώτον, φοβήθηκε το κεφάλαιο. Συζητούνται αυτά τα θέματα στα συνέδρια στο Νταβός. Πώς μπορούμε να χειραγωγήσουμε τον κόσμο; Είναι θυμωμένος ο κόσμος, πρέπει να πάμε με τα νερά του. Όσο τους μελετάμε εμείς στο παγκόσμιο κοινωνικό φόρουμ, για παράδειγμα, τόσο μας μελετούν κι εκείνοι. Πέρυσι ταξίδεψα στην Τυνησία για το φόρουμ. Οι διοργανωτές περίμεναν 32.000 άτομα. Ήρθαν τελικά 58.000 άνθρωποι από 110 μέρη και 4.000 κοινωνικά κινήματα. Απορήσαμε όλοι με το πόσος κόσμος ήρθε για να συζητήσουμε πώς θα παλέψουμε το παγκόσμιο κεφάλαιο και θα οικοδομήσουμε μια άλλη κοινωνία. Δεν υπάρχει σίγουρη απάντηση σε αυτό, ούτε αναμφισβήτητη αλήθεια. Μοιάζει με μυθιστόρημα που κάθε μέρα αλλάζει. Πρέπει να έχουμε την πείρα και τη μόρφωση για να

καταλαβαίνουμε και να μην εξαγοραστούμε από το κράτος και το κεφάλαιο. Υπάρχουν διάφορα κλειδιά με τα οποία μπορούμε να προστατεύσουμε τον εαυτό μας και το κίνημα γύρω μας.

Κατσιαφίκας: Ο Δημήτρης [Ρουσόπουλος] κι εγώ ταξιδεύουμε εδώ και καιρό μαζί και είχαμε την ευκαιρία να συζητήσουμε αυτά τα ζητήματα. Ένα ενδιαφέρον επιχείρημα που έχει ο Δημήτρης είναι ότι από τα κάτω προς τα πάνω, βήμα-βήμα μπορούμε να οικοδομήσουμε νέα δυναμική. Η προσέγγισή μου είναι λίγο διαφορετική. Ταυτόχρονα με την οικοδόμηση από τα κάτω, θα πρέπει να καταστρέφεται και το σύστημα. Εάν δεν γίνει παράλληλα αυτό, το σύστημα θα ανατρέψει οτιδήποτε οικοδομείται από τα κάτω. Εάν εξετάσουμε τις μεγάλες επαναστάσεις, τη Ρωσική Επανάσταση, ακόμα και τη Γαλλική θα έλεγα και την Αμερικανική, το μόνο που έκαναν ήταν να συμβάλλουν στην ανάπτυξη του παγκόσμιου συστήματος. Η Αμερικανική Επανάσταση οδήγησε στην εξαφάνιση των βουβαλιών και την εξολόθρευση των ιθαγενών Αμερικανών. Η Γαλλική Επανάσταση οδήγησε στις γαλλικές αποικίες στην Ασία και την Αφρική. Όσο λοιπόν κι εάν ήταν βήματα μπροστά, ήταν και βήματα προς τα πίσω. Ο μόνος τρόπος για να εμποδίσεις το σύστημα να αφομοιώνει, είναι να το καταστρέψεις. Αυτό λοιπόν είναι το καίριο ζήτημα που κατά τη γνώμη μου μας θέτει η ιστορία.

Σήμερα αντιτίθενται περισσότεροι άνθρωποι στο παγκόσμιο καπιταλιστικό σύστημα από ποτέ στην ιστορία του καπιταλισμού. Το ερώτημα είναι πώς μπορεί να καταστραφεί το σύστημα. Θα έλεγα ότι υπάρχει ένας πλούτος από εμπειρικά δεδομένα σχετικά με εξεγέρσεις παντού στον κόσμο, όπως το κίνημα Occupy, την Αραβική Άνοιξη, τις εξεγέρσεις στην Ελλάδα... Όλα αυτά τα παγκόσμια κύματα ενισχύονται σε ένταση. Το '68 ήταν ένα κίνημα που εκτεινόταν από τη Γαλλία ως το Βιετνάμ, τις Ηνωμένες Πολιτείες, το Μεξικό, τη Γκάνα, ένα ενιαίο κίνημα. Και μετά το '68 είχαμε και άλλα κύματα. Το κύμα του Σιάτλ και της σύγκλισης ενάντια στο νεοφιλελευθερισμό, αλλά είχαμε κι ένα κύμα εξεγέρσεων στην Ασία από το 1986 έως το 1992: σε εννέα μέρη ανατράπηκαν οκτώ δικτατορικά καθεστώτα σε έξι μόλις

χρόνια. Αυτό είναι πολύ πιο σημαντικό από την Αραβική Άνοιξη. Κι όμως το κύμα αυτό των εξεγέρσεων είναι άγνωστο.

Πιστεύω ότι παγιδευόμαστε σε μια Ευρωκεντρική δυναμική που κατακερματίζει τον κόσμο. Εκεί ακριβώς είναι το πρόβλημα. Ο παγκόσμιος καπιταλισμός βλέπει τον κόσμο ως ένα. Και τα κινήματα από τα κάτω συχνά παγιδεύονται σε εθνικιστικές και τοπικές ιστορίες. Η πρόκληση για να καταστραφεί το σύστημα είναι να κατανοήσουμε πρώτα το παγκόσμιο κίνημα ως ένα, ενιαίο, συσπειρωμένο γύρω από πολύ παρεμφερείς τάσεις, την άμεση δημοκρατία, την αυτονομία, δηλαδή την ανεξαρτησία από πολιτικά κόμματα, την άμεση δράση, να μην περιμένεις δηλαδή να σου πει τι θα κάνεις μια κεντρική επιτροπή αλλά να δρας. Τέλος, την αλληλεγγύη, αυτό που αποκαλώ το «φαινόμενο του έρωτα», όταν οι άνθρωποι ξεσηκώνονται και τα κινήματα εξαπλώνονται. Όπως είπα, είχαμε πολλά τέτοια κύματα στο παρελθόν και στο μέλλον θα δούμε κι άλλα να γιγαντώνονται και να εξαπλώνονται ακόμα περισσότερο. Υπάρχει μια φωνή που θα πει ότι το σύστημα είναι το πρόβλημα; Να μια εναλλακτική: ξηλώστε την Παγκόσμια Τράπεζα, ξηλώστε το ΔΝΤ, ξηλώστε τον ΠΟΕ, ας δημιουργήσουμε περιφερειακές μονάδες δανεισμού, συνεργατικές τράπεζες, αυτό δηλαδή που λέει και ο Δημήτρης [Ρουσόπουλος], οικοδόμηση ενός συστήματος από τα κάτω. Το ζήτημα λοιπόν πιστεύω είναι η σύγκλιση αυτών των δυο τάσεων.

Μπορούμε να ανατρέψουμε την εξουσία του συστήματος χωρίς να καταλάβουμε την εξουσία;

Κατσιαφίκας: Σύμφωνα με τη δική μου κατανόηση του Χάλογουέι, δεν λέει ότι δεν πρέπει να έχουμε να κάνουμε με το σύστημα, λέει ότι απλά δεν μπορείς να καταλάβεις το σύστημα και στη συνέχεια να εξουσιάζεις με τις ίδιες μορφές διακυβέρνησης που ισχύουν. Αυτό καταλαβαίνω ότι λέει, πώς θα αλλάξουμε τον κόσμο χωρίς να πάρουμε την εξουσία. Το πρόβλημα είναι να καταστραφεί η εξουσία, να καταστραφούν τα έθνη κράτη. Γιατί υπάρχουν αυτή τη στιγμή κάπου 200 κράτη που κατασπαταλούν όλα τα λεφτά μας σε όπλα και αστυνομίες και φυλακές και όλα αυτά τα πολύ δαπανηρά πράγματα; Γιατί επιτρέπουμε να συνεχίζεται αυτό; Η

παγκόσμια συνείδηση σήμερα, αντιμέτωπη με το 1% -ή καλύτερα με το 0,1%- αλλάζει τη συζήτηση διεθνώς. Δεν γίνεται όμως ακόμα συζήτηση για τον καπιταλισμό ή για την διάλυση των εθνών-κρατών. Δεν γίνεται λόγος σε λαϊκή βάση. Θα γίνει όμως και καθήκον μας είναι να το αναδείξουμε σε κυρίαρχο λόγο σε λαϊκή βάση. Πάρε παράδειγμα το Μεσανατολικό. Μιλούν όλοι για λύσεις ενός ή δυο κρατών. Έχει βγει κανείς να πει, κοιτάξτε, στην αλήθεια δεν χρειάζεστε κράτος;

Διαπιστώνουμε ωστόσο ορισμένες τάσεις ότι το κράτος πάει προς διάλυση, υπάρχει η τάση ότι το έθνος-κράτος θα υποκατασταθεί από πολυεθνικές οντότητες ή ακόμα και από μια ζούγκλα μεγαλοεπιχειρήσεων.

Κατσιαφίκας: Το παγκόσμιο κεφάλαιο ισχυρίζεται ότι μπορεί να καλύψει όλες τις ανάγκες αυτού του κόσμου. Υφίσταται μια διαδικασία συσσώρευσης του πλούτου από το παγκόσμιο σύστημα. Για παράδειγμα εδώ στην Ελλάδα κλείνουν τα μικρά καταστήματα και έρχονται μεγάλες αλυσίδες. Το παγκόσμιο κεφάλαιο λέει λοιπόν 'είμαστε πάνω από έθνη', αλλά στην ουσία καταστρέφει τις οικονομίες λαών που δεν έχουν άλλα μέσα επιβίωσης. Το παγκόσμιο κεφάλαιο βγάζει υπέρογκα κέρδη –σήμερα τρισεκατομμύρια δολάρια που μάλιστα δεν επανεπενδύονται– ενώ στην Ελλάδα μαίνεται η κρίση που όλοι γνωρίζουμε. Δεν πιστεύω λοιπόν ότι το παγκόσμιο κεφάλαιο πηγαίνει πέρα από την ιδέα του έθνους-κράτους, το μόνο που κάνει είναι να αυξάνει την ισχύ του κεφαλαίου, πράγμα που σημαίνει ότι το κράτος-έθνος ισχυροποιείται με σκοπό την καταστολή του λαού που εξουσιάζει.

Ρουσσόπουλος: Πρέπει να είμαστε ρεαλιστές. Υπάρχουν σήμερα 400 πολυεθνικές ή γίγαντες που ελέγχουν την παγκόσμια οικονομία. Η λίστα δημοσιεύεται κάθε χρόνο στο περιοδικό Fortune. Ο George [Katsiafikas] μιλά εύγλωττα για την καταστροφή του καπιταλισμού και του παγκόσμιου συστήματος. Αυτό που πρέπει να προσέξουμε πολύ από την εμπειρία μας κατά την εξέταση όλων των μεγάλων επαναστάσεων είναι τι είμαστε έτοιμοι εμείς οι άνθρωποι να αντικαταστήσουμε όταν δημιουργούμε μια νέα κοινωνία. Πρέπει να ξέρουμε με τι θα αντικαταστήσουμε το

παλιό. Ο μόνος τρόπος να αντιμετωπιστεί αυτό είναι να προετοιμάζουμε, πριν την πτώση του παλιού συστήματος, τη βάση του νέου. Αυτό πίστευαν πάντα οι αναρχικοί. Ετοιμάζεις το καινούριο, όσο ετοιμάζεσαι για την ανατροπή του παλιού. Χωρίς αυτό, την έβαψες. Τι έχουν παράγει όλες οι λαϊκές επαναστάσεις; Αυτό δεν πρέπει να το εξετάζουμε ρομαντικά, αλλά με κριτική σκέψη, αντικειμενική. Ξέρουμε τι αντιπροσώπευε η Αμερικανική Επανάσταση. Ξέρουμε τι αποτελέσματα είχε η Γαλλική. Ξέρουμε και τι παρήγαγε η Αγγλική επανάσταση ακόμα παλιότερα. Τα περισσότερα από αυτά τα γεγονότα οδήγησαν σε δυο και τρία βήματα πίσω, όσο έγινε ένα βήμα μπροστά. Πρέπει λοιπόν να κοιτάζουμε με κριτικό μάτι όποιον μας λέει, ακόμα και τον George Katsiafikas, ότι κορυφαία προτεραιότητά μας πρέπει να είναι η ανατροπή του συστήματος. Κι εγώ ανατρέπω το σύστημα, αλλά θέλω και να ξέρω που πηγαίνω το επόμενο πρωί. Και πιστεύω ότι και οι απλοί άνθρωποι θα θέλουν να ξέρουν τι θα αντικαταστήσει το σύστημα, την επόμενη μέρα. Γιατί αλλιώς δεν θα μας εμπιστεύονται όταν τους μιλούμε για ανατροπή του.

Ο απλός λαός είναι καχύποπτος. «Τι συμφέρον έχει τώρα αυτός;», σου λέει. Ένα από τα προτερήματα των Ελλήνων είναι ότι είναι από τη φύση τους καχύποπτοι. Γιατί γνωρίζουν ότι ο πολιτισμός μας έχει μακρά ιστορία απάτης και προδοσίας. Κι έτσι το επίπεδο εμπιστοσύνης μεταξύ Ελλήνων δικαιολογημένα δεν είναι υψηλό, γιατί οι άνθρωποι θέλουν να γνωρίζουν πού πάνε. Ένας καινούριος κόσμος είναι στις καρδιές μας, ας τον ορίσουμε λοιπόν και στο μυαλό μας. Ας κάνουμε λοιπόν μια συζήτηση για το ποιοι θα είναι οι βασικοί, οι ριζικοί θεσμοί της νέας κοινωνίας. Αυτό που λέω στον George είναι ναι, είναι ο στόχος μας η ανατροπή της παγκόσμιας οικονομίας ως έχει, αλλά ποια θα είναι τα οδοφράγματά μας για να το πετύχουμε αυτό; Η άποψή μου είναι ότι πρέπει να επανακτήσουμε γεωπολιτικά ορισμένους χώρους. Θα ήθελα ας πούμε αυτό το κτίριο, το Micropolis, να είναι η Θεσσαλονίκη. Αλλά δεν είναι. Το ερώτημα είναι, πώς θα το κάνουμε Θεσσαλονίκη; Πώς θα εξάγουμε την κουλτούρα, τη συντροφικότητα, την αδελφοσύνη, το κλίμα αλληλεγγύης που επικρατεί σε αυτό το κτίριο, σε ολόκληρη την πόλη. Εάν το

καταφέρουμε αυτό, θα έχουμε κάνει ένα βήμα προς την ανατροπή του συστήματος. Ένα πολύ σημαντικό βήμα, σε συνεργασία με τους ανθρώπους στην Πάτρα, τη Λάρισα, την Αθήνα και ούτω καθεξής. Φτιάχνεις λοιπόν από τα κάτω ένα είδους δίκτυο, μια είδους σχέση έτσι ώστε όταν το Μικρόπολις αντικαταστήσει τη βουλή, οι άνθρωποι θα ξέρουν τι να κάνουν και τι να περιμένουν. Αυτό είναι κάτι πολύ συγκεκριμένο για εμένα. Πρέπει να οικοδομούμε παράλληλα εναλλακτικές.

Το 2ο μέρος της συνέντευξης δημοσιεύεται [εδώ](#).

Περιοδικό Βαβυλωνία #Τεύχος 15

Ο Κρατικός Αντιφασισμός και το Κίνημα

Δανάη Κασίμη

Με αφορμή τη σύλληψη στελεχών της Χρυσής Αυγής και την αναταραχή που δημιουργήθηκε στον κόσμο του κινήματος και όχι μόνο, σχετικά με την πιθανότητα υπαγωγής της στις διατάξεις του τρομονόμου, είναι σημαντικό να διερωτηθούμε αν το θέμα αυτό είναι πράγματι, άξιο ανάλυσης, αφού προηγουμένως ξεκαθαρίσουμε το νομικό πλαίσιο στο οποίο εντάχθηκε η ανωτέρω οργάνωση.

Τα τελευταία χρόνια της μνημονιακής περιόδου, αντιμετωπίζουμε πολύ συχνά, φαινόμενα αντίδρασης από πολλά κομμάτια της κοινωνίας, η οποία καταπιέζεται από τη σημερινή πολιτική. Τα κομμάτια αυτά εκφράζονται από διάφορους πολιτικούς φορείς, κοινοβουλευτικούς και μη. Η έντονη απογοήτευση και απελπισία που μας χαρακτηρίζει, οδηγεί πολλές φορές σε επιλογές, οι οποίες δεν αποτελούν προϊόν ώριμης πολιτικής σκέψης. Το

παράδειγμα της νεοναζιστικής οργάνωσης είναι χαρακτηριστικό. Ένα μέρος της κοινωνίας που υποφέρει ή απλά αντιδρά με το θυμικό, βρίσκει καταφύγιο στη Χρυσή Αυγή. Το γεγονός της δολοφονίας του Παύλου Φύσσα από μέλος της οργάνωσης, οδήγησε στην ενεργοποίηση των μηχανισμών της δικαιοσύνης με την παραπομπή του αρχηγού και άλλων στελεχών της οργάνωσης στις δικαστικές αρχές.

Ποια η σημασία της υπαγωγής ή μη της Χρυσής Αυγής στο άρθρο 187 Α ΠΚ και σε ποιο βαθμό επηρεάζει την επιλογή των μέτρων, εκ μέρους του κράτους, εναντίον των δράσεων που προέρχονται από τα κινήματα του ευρύτερου αριστερού και αναρχικού χώρου; Πώς αξιολογείται η κρατική αντιφασιστική πολιτική σήμερα από την ελληνική κυβέρνηση και ποιες είναι τελικά οι αξίες που πρέπει να υπερασπιστεί το κίνημα;

Αρχικά, να επισημάνουμε ότι η Χρυσή Αυγή παραπέμφθηκε τελικά με το 187 ΠΚ και όχι με το 187 Α ΠΚ. Η διαφορά είναι ότι με το τελευταίο άρθρο, δίνεται νομικός ορισμός στην τρομοκρατική πράξη και θεσμοθετείται η ποινική αντιμετώπιση του τρομοκράτη ως ατόμου, από μόνο το γεγονός ότι αυτός αξιολογείται ως τέτοιος από το ποινικό δίκαιο. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η υπόθεση των Πυρήνων της Φωτιάς. Τα περισσότερα μέλη της τελευταίας οργάνωσης, αντιμετώπισαν εξωφρενικά βαριές ποινές, χωρίς καν να ληφθούν υπόψη τα ελαφρυντικά, επειδή ακριβώς το ποινικό δίκαιο τους **όρισε** ως τρομοκράτες, και για το λόγο αυτό, κάθε έγκλημα που διέπραξαν υπήχθη στον τρομονόμο (δηλαδή στο άρθρο 187 Α ΠΚ).

Αντιθέτως, η Χρυσή Αυγή, παραπέμφθηκε με το 187 ΠΚ, το οποίο αφορά μια οποιαδήποτε εγκληματική οργάνωση που τελεί μια σειρά κακουργημάτων, τα οποία αναφέρονται αναλυτικά στο άρθρο αυτό. Δεν πρόκειται, με λίγα λόγια, για παραπομπή στη δικαιοσύνη εξαιτίας των πολιτικών τους φρονημάτων, αλλά εξαιτίας της συγκρότησης ή ένταξης, κατά περίπτωση, σε δομημένη και με διαρκή δράση ομάδα, που επεδίωξε τη διάπραξη περισσότερων κακουργημάτων. Το δίκαιο ή άδικο, η εσφαλμένη ή εμπεριστατωμένη αιτιολογία της παραπομπής της Χρυσής Αυγής στο

άρθρο αυτό, δε θα πρέπει να ανησυχεί το κίνημα.

Εκείνο, το οποίο είναι ανησυχητικό, όπως προανέφερα, είναι η εξευτελιστική και βάνουση ποινική αντιμετώπιση των πολιτικών οργανώσεων του αναρχικού χώρου και της αριστεράς, από τους κρατικούς μηχανισμούς στους οποίους εντάσσεται και μέρος της ελληνικής δικαιοσύνης. Η ανησυχία για το αν η Χρυσή Αυγή θα υπαγόταν ή όχι στον τρομονόμο, μικρή σημασία έχει.

Η φύση του τρομο-νομοθετήματος, αποτελεί μια προσπάθεια οχύρωσης του κράτους απέναντι στις πολιτικές απόψεις και πρακτικές που το απειλούν. Οποιαδήποτε ενέργεια, οποιαδήποτε προφορική ή γραπτή διατύπωση, που αντίκειται στις αποφάσεις που λαμβάνονται από την εκτελεστική και τη νομοθετική εξουσία, οδηγεί στο χαρακτηρισμό των υποκειμένων-φορέων ως τρομοκρατών και κατ' επέκταση μη πολιτών της χώρας αυτής. Συνάγεται και από τη διατύπωση της αντικειμενικής υπόστασης του ίδιου του άρθρου 187 Α ΠΚ: «...με τρόπο ή σε έκταση ή υπό συνθήκες που είναι δυνατό να βλάψουν σοβαρά μια χώρα... ή να βλάψει σοβαρά ή να καταστρέψει θεμελιώδεις συνταγματικές, πολιτικές, οικονομικές δομές μιας χώρας...».

Τώρα, σχετικά με την αντιφασιστική δράση του κράτους, αυτή εκδηλώθηκε αφενός με την εισαγωγή στη Βουλή για ψήφιση, του νομοσχεδίου ενάντια στο ρατσισμό, πριν ακόμη διαπραχθεί η δολοφονία του Παύλου, αφετέρου με τη σύλληψη στελεχών της Χρυσής Αυγής. Εν τέλει, το νομοσχέδιο δεν ψηφίσθηκε από την πλειοψηφία των βουλευτών και επιπλέον, η αντιμετώπιση της οργάνωσης από τη δικαιοσύνη (στην ουσία την «εκτελεστική» εξουσία) ήταν ξεκάθαρα επιεικής, σε αντίθεση με την αντιμετώπιση των Πυρήνων.

Η άρνηση ή η κατάφαση της υπαγωγής της ΧΑ στον 187 Α ΠΚ, δεν εξυπηρετεί τη διατύπωση μιας γραμμής υπεράσπισης των δράσεων του κινήματος, οι οποίες ποινικοποιούνται από το σύστημα, μιας και το τελευταίο τάσσεται ούτως ή άλλως και χωρίς αμφιβολία, ενάντια στο πολιτικό σύστημα, αποτελώντας σοβαρή απειλή. Δεν μπορούμε εύκολα να ισχυριστούμε, ότι το γεγονός της μη

υπαγωγής της στο 187 Α, αποτελεί ανακούφιση σχετικά με τη μελλοντική ποινική αντιμετώπιση των δράσεων του κινήματος. Η δίκη των Πυρήνων είναι χαρακτηριστικό παράδειγμα. Η σοβαρή απειλή για το υπάρχον σύστημα είναι η διατύπωση ενός σοβαρού πολιτικού λόγου. Η φρασεολογία της Χρυσής Αυγής μακράν απέχει από έναν τέτοιο χαρακτηρισμό. Θα μπορούσε πράγματι να υπάρξει ένα εθνικιστικό ή ένα φασιστικό, όπως στην προκείμενη περίπτωση, κίνημα, το οποίο να αντιμάχεται το σύστημα. Η Χρυσή Αυγή, δεν φαίνεται να εντάσσεται σε αυτήν την κατηγορία, όταν αναμοχλεύει πάθη του παρελθόντος (εμφύλιος) και όταν δεν έχει ουσιαστικά κανένα πολιτικό πρόγραμμα. Βασίζεται απλά στο θυμικό των Ελλήνων και φυσικά στερείται σοβαρότητας πολιτικού λόγου και πρότασης.

Από την άλλη πλευρά, ο αντιεξουσιαστικός και αριστερός χώρος, θεωρείται ως ο πραγματικός «εχθρός» του υπάρχοντος νεοφιλελεύθερου καθεστώτος. Η προσπάθεια προστασίας και συντήρησής του, απέναντι στις κοινωνικές αντιδράσεις, δημιουργεί την ανάγκη εύρεσης ενός τέτοιου εχθρού. Η θεωρία των δύο άκρων, που έχει γίνει πολύ της μόδας τελευταία, δεν ευσταθεί με την ύπαρξη ενός μόνο εχθρού (ένα άκρο). Απαιτείται και ο αντίποδας αυτού (το άλλο άκρο), ο οποίος δεν μπορεί να είναι άλλος από τη Χρυσή Αυγή, η οποία ενεργεί ολοκληρωτικά και εκδικητικά. Όμως, είδαμε ότι η αντιμετώπισή της από τη δικαιοσύνη δεν ήταν ανάλογη εκείνης στην υπόθεση των Πυρήνων. Γιατί άραγε;

Θα κατέληγα λέγοντας ότι η νεοφιλελεύθερη πολιτική που ασκείται, ειδικά σήμερα με την παρούσα οικονομική κρίση, γέννησε διαφόρων ειδών κοινωνικές αντιδράσεις. Η τιμώρηση ή μη της Χρυσής Αυγής, αμφιβάλλω αν αποβαίνει αρνητική ή θετική αντίστοιχα για τα κινήματα. Εκείνα αποτελούν την πραγματική απειλή απέναντι στο σύστημα και εκείνα είναι που μπορούν να προτάξουν ένα νέο πολιτικό δημιούργημα, να διαμορφώσουν τις συνθήκες για τη δημιουργία νέων δικαιότερων θεσμών με σκοπό να αντικαταστήσουν τους υπάρχοντες. Δεν πρέπει λοιπόν να πέφτουμε στην παγίδα και να επιβεβαιώνουμε τα ανόητα συνθήματα και τις

θεωρίες που διαδίδει η κυβέρνηση και ειδικά τη θεωρία των δύο άκρων...

Περιοδικό Βαβυλωνία #Τεύχος 14

Περί της «συντακτικότητας των κινημάτων»

Αλέξανδρος Σχισμένος

Καθώς το πολιτικό ζήτημα παραμένει ρευστό και η σημασιακή κατάρρευση ανοίγει τον διάλογο, μία παλιά ιδέα με νέο ένδυμα ξεχωρίζει ανάμεσα στις θεματικές. Αναφέρομαι στο αμφιλεγόμενο ζήτημα της «Συντακτικότητας των Κινήσεων», ένα ζήτημα που ανέκυψε από την τελευταία απόπειρα των Νέγκρι – Χαρντ να στήσουν ένα πρόταγμα πολιτικής ανατροπής. Όπως βέβαια όλες οι απόπειρες των δύο (μετα)μαρξιστών συγγραφέων, και τούτη φέρει όλα τα στοιχεία ενός υπολανθάνοντος μαρξισμού, δηλαδή την αναζήτηση του “επαναστατικού” υποκειμένου (αφού το “πλήθος” φάνηκε έννοια τετριμμένη και κενή περιεχομένου), τον διαχωρισμό της κοινωνίας σε οντολογικά και υπαρξιακά αντιμαχόμενες υποκατηγορίες – τάξεις, την αναζήτηση ενός κοινωνιολογικού θεμελίου της εξουσίας και την επακόλουθη θεμελίωση ενός “απόλυτου” δικαίου.

Μετά το κόμμα και πέρα από το “πλήθος” (το οποίο σημαίνει σαφώς λιγότερα από το κόμμα), έρχεται τώρα το “Κίνημα” να αποτελέσει τον κινητήριο μοχλό της Ιστορίας, και να επιτελέσει το έργο της υποκατάστασης του Κράτους. Για μένα, η απόδοση κάποιου είδους Συντακτικής Εξουσίας (και θα επιμείνω σε αυτόν τον όρο γιατί δεν καταλαβαίνω τι σημαίνει “Συντάσσομαι”, απέναντι στην “Συντεταγμένη”, και διαφωνώ ριζικά με τη χρήση των όρων ως υποκατάστατα της “θεσμίζουσας – θεσμισμένης”, που

σημαίνουν πολλά) στα Κινήματα ενέχει το σπέρμα ενός ιδεολογικού ολοκληρωτισμού. Εξηγούμαι εν συντομία:

A) Κάθε κίνημα είναι συγκεκριμένο, μερικό και θεματικό. Το φοιτητικό κίνημα, το οικολογικό κτλ, αποτελεί μία κοινωνική κίνηση αντιπαράθεσης και σύγκρουσης με την κατεστημένη εξουσία σε μία συγκεκριμένη “στιγμή”, ωστόσο αυτή η σύγκρουση και αντιπαράθεση γίνεται σε ορισμένο τόπο (τόσο πραγματικά, χωρικά και χρονικά όσο και φαντασιακά) και με συγκεκριμένο πρόταγμα, το οποίο, όσο και να εγγράφεται σε μία γενικότερη πρόταση κοινωνικής ανατροπής, δεν παύει να παραμένει μερικό. Εκεί έγκειται και η δύναμη του κάθε κινήματος, ότι μπορεί να μιλήσει επί του παρόντος, διατηρώντας τον ουτοπικό ορίζοντα, ακριβώς επειδή εμπραγματώνει τις αξίες μίας άλλης κοινωνικής θέσμησης σε συγκεκριμένα και απτά ζητήματα, δημιουργώντας τις ρωγμές ελευθερίας στο υπάρχον. Μόλις όμως κάποιο κίνημα χάσει τον άμεσο πολιτικό του στόχο, είτε κατακτώντας τον είτε αποτυγχάνοντας, διαλύεται εκ της πραγματικότητας, καθώς η ίδια η ατομική συμμετοχή σε ένα κίνημα δεν παύει ποτέ να είναι μερική και τμηματική και συγκεκριμένη στον χρόνο, δηλαδή για όσον καιρό το ζήτημα τίθεται ως ζήτημα κομβικό.

Το ερώτημα κατά πόσο μία συνισταμένη πολλών κινήματων αποτελεί Κίνημα είναι μάλλον τετριμμένο και περιγραφικό. «The Movement» ονομάστηκε η ριζοσπαστική δεκαετία του '60 στην Αμερική, αλλά ο όρος αυτός αποτελεί μία κενή περιγραφή. Παρά τους κοινούς τρόπους, είναι προφανές πως το κίνημα για τις πολιτικές ελευθερίες και το κίνημα των χίπηδων αποτελούσαν διαφορετικές κοινωνικές κινήσεις με διαφορετικά άμεσα προτάγματα.

B) Φυσικά τα κινήματα μπορούν να αποτελέσουν μήτρες αμεσοδημοκρατικών και ελεύθερων θεσμίσεων που πράγματι να διευρύνουν τους χώρους κοινωνικής ελευθερίας/ρητά αυτοθεσμισμένης εξουσίας έξω και ενάντια στην κεφαλαίο/κρατική εξουσία. Μπορούν να αναδείξουν θεσμούς ελευθερίας όπως κοινωνικά κέντρα και κολεκτίβες. Ωστόσο η εμπειρία μας δείχνει πως δεν αποτελούν τις μόνες μήτρες ανάδειξης και ούτε καν τις πιο κατάλληλες, γιατί η πολιτική επιδίωξη ενός κινήματος είναι

ακριβώς οι ρωγμές και όχι οι θεσμίσεις. Οι ίδιοι άνθρωποι μπορούν φυσικά να προχωρήσουν σε θεσμίσεις, αλλά μέσα από διαδικασίες και ενέργειες που αφορούν πλέον την αυτοθέσμιση του δημόσιου ελεύθερου χώρου/χρόνου που οι κινηματικές διαδικασίες κατέκτησαν, αλλά όχι πλέον ως κίνημα, αλλά ως ελεύθερα πολιτικά άτομα. Αυτό είναι άμεση συνέπεια του Α) της περιορισμένης διάρκειας κάθε κινηματικής διαδικασίας, ενώ το ζητούμενο μίας θέσμισης είναι η ανοιχτότητα και αναπαραγωγή/μετάλλαξη, μέσα όμως σε μία διάρκεια συνέχειας.

Ένα κίνημα δεν μπορεί να θέσει το πραγματικό πολιτικό πρόβλημα, δηλ. το «ποιος αποφασίζει;» παρά μόνο αρνητικά, δηλ. ότι δεν μπορεί να αποφασίζει το κράτος και όχι αυτοαναφορικά, δηλ. αποφασίζουμε μόνο εμείς, γιατί τότε ρέπει στον ολοκληρωτισμό. Η θετική απάντηση είναι «αποφασίζει όλη η κοινωνία», και η αναζήτηση θεσμών που να επιτρέπουν στην κοινωνία να αποφασίσει ρητά.

Γ) Φυσικά, όλη η κοινωνία δεν μπορεί να συμμετέχει σε ένα κίνημα. Μάλλον οι “ενεργά δρώντες” κι αυτό σε ένα θεωρητικό επίπεδο μπορούν να συμμετέχουν (στην πραγματικότητα, λόγω της συγκεκριμένης χρονικότητας/τοπικότητας κάθε κινήματος ούτε αυτοί ως σύνολο). Πώς καθορίζονται αυτοί; Μα ακριβώς μέσω της συμμετοχής τους στο κίνημα. Η αυτοαναφορικότητα γίνεται κλειστότητα. Σκεφτείτε το εργατικό κίνημα ή το κομμουνιστικό για να καταλάβετε. Και οι υπόλοιποι;

Πιστεύω ότι ένα κίνημα διεκδικεί τόπους ελευθερίας όχι για να τους αποδώσει στον εαυτό του, αλλά σε ολόκληρη την κοινωνία. Όπως η δημιουργία ενός ελεύθερου δημόσιου χώρου δεν αφορά αυτούς που τον δημιούργησαν, αλλά όλη την κοινωνία.

Δ) Παρομοίως, διεκδικούμε μία κοινωνική εξουσία που να ασκείται άμεσα από την ίδια την κοινωνία και όχι από κάποιον διαχωρισμένο από αυτή αποκλειστικό θεσμό (κράτος). Είναι αυτή μία εξουσία “του κινήματος;” Σαφώς όχι. Αντιθέτως απαιτούνται θεσμοί ελευθερίας που να προσφέρονται και σε αυτόν που ποτέ δεν συμμετείχε στο κίνημα που άνοιξε τον δρόμο ώστε αυτοί οι

θεσμοί να θεμελιωθούν.

Ε) Η έννοια της συντακτικότητας δεν είναι ισοδύναμη της έννοιας της αυτοθέσμησης. Συντακτική είναι μία συνέλευση που τυποποιεί και συντάσσει τους κανόνες/νόμους που προέκυψαν από μία κοινωνική κίνηση. Δεν είναι η κίνηση καθεαυτή η οποία ούτε ως συντάσσουσα θα μπορούσε να θεωρηθεί καθώς δεν επικυρώνει, παρά μόνο διαμορφώνει τους όρους επικύρωσης και με δυναμικό τρόπο. Επίσης, η ίδια η κινηματική ορμή τείνει να διαλύσει τους προηγούμενους όρους νομιμοποίησης (κράτος) και πολύ καλά κάνει, ωστόσο θα μπορούσε να διαλύσει και τον ίδιο τον χώρο ελευθερίας αν προσπαθήσει να καθολικευτεί όχι σαν νόημα αλλά σαν εξουσία.

ΣΤ) Κάθε αμεσοδημοκρατική θέσμιση οφείλει να ορίσει και το όριο εξουσίας της. Ούτε ένα κίνημα ούτε μία συνέλευση μπορεί να γίνει καθολικός κοινωνικός θεσμός. Σκεφτείτε το κίνημα των πλατειών. Κατέρρευσε φαινομενικά όταν αποπειράθηκε να γίνει θεσμός αυτοκυβέρνησης πέραν των ορίων του. Στην πραγματικότητα πέτυχε ακριβώς αυτό. Να αναδείξει πως μονάχα ελεύθεροι κοινωνικοί θεσμοί με επίγνωση και διαρκή αναστοχασμό μπορούν να αναλάβουν την ευθύνη της περιοχής τους και δικτυωμένοι να δημιουργήσουν μία άλλη κοινωνική θέσμιση.

Ζ) Κάθε κοινωνική θέσμιση απαιτεί αλληλοσυμπληρωματικότητα και διαρκή ανακεφαλαίωση. Για να υπάρξουν αυτά θα πρέπει τα πολιτικά ζητήματα να αφορούν υπεύθυνα τον καθένα που συμμετέχει, το ίδιο και η λύση τους. Ακόμη και αν η Ιερισσός με αφορά πραγματικά, δεν μπορώ να αποφασίσω πώς θα γίνει η αυτοθέσμιση του ίδιου του χωριού τη στιγμή που δεν συμμετέχω στο πολιτικό σώμα που είναι υπεύθυνο για αυτήν την περιοχή, δηλαδή το ίδιο το χωριό. Μπορώ να συμμετέχω στο κίνημα, ακριβώς επειδή οι στόχοι του είναι η ελευθερία των κατοίκων της Χαλκιδικής να αυτοθεσμιστούν, πράγμα που με αφορά σαν νόημα και σαν κόμβος ελευθερίας. Αλλά τα εσωτερικά του κόμβου είναι ζητήματα απόφασης και εξουσίας των ανθρώπων εκεί.

Το ίδιο στους ελεύθερους χώρους. Αυτή η διττή σχέση κινήματος

και αμεσοδημοκρατικής θέσμησης δεν είναι αντίθεση ούτε αντίφαση αλλά συμπληρωματικότητα και αμοιβαία αναγνώριση που δημιουργεί μία αλληλοσυμπληρωματικότητα ενός πραγματικού δικτύου ελευθερίας και άμεσης δημοκρατίας.

Η) Η συντακτικότητα των κινήματων είναι μία έννοια που δεν εξηγεί ΤΙ ορίζεται ως κίνημα. Είναι η ίδια η κίνηση των ανθρώπων; Δηλαδή τα συλλαλητήρια για το Μακεδονικό ήταν κίνημα ή όχι; Μήπως κίνημα είναι οποιαδήποτε κίνηση είναι ενάντια στο κράτος; Και το συνδικαλιστικό κίνημα; Μήπως κίνημα είναι οποιαδήποτε κίνηση διεκδίκησης; Και το ισλαμικό κίνημα; Μήπως οποιαδήποτε κίνηση του λαού; Και τα εθνικοαπελευθερωτικά κινήματα τύπου ΕΟΚΑ;

Οπότε, πάλι τίθεται το ζήτημα του περιεχομένου. Των αξιών που εμπνέει ένα κίνημα και γενικά των πολιτικών αξιών κάθε θέσμησης. Το ίδιο ζήτημα όμως δεν μπορεί να επιλυθεί παρά μόνο από την ίδια τη θέσμηση και ασφαλώς δεν αρκεί μία κίνηση ανθρώπων, χρειάζεται αναστοχασμός και βεβουλευμένη δράση, πολιτική πράξη και συζήτηση προκειμένου να τεθούν ρητά οι αξίες αυτές.

θ) Καταλαβαίνουμε λοιπόν πόσο επικίνδυνη είναι μια “κινήματική” εξουσία, «Απόλυτη και πέραν κάθε περιορισμού εκτός από αυτούς που η ίδια θέτει». Το κίνημα των μπολσεβίκων το ίδιο δεν προέβαλλε; Το εργατικό κίνημα θα θέσει τον νόμο για ολόκληρη την κοινωνία; Οι εργάτες θα βγάλουν ό,τι προϊόν οι ίδιοι θέλουν, χωρίς τη συμβουλή του οικολογικού κινήματος; Θα πρέπει να δημιουργηθεί ένα υπερ-κίνημα ομπρέλα κινήματων; Μήπως κάθε κίνημα, εξ ορισμού μερικό, θα αποκτήσει απόλυτη εξουσία στην θεματική του ενότητα;

Το νόημα της λέξης “κίνημα” είτε θα είναι συγκεκριμένο και μερικό, οπότε δεν μπορεί να διεκδικήσει μία εξουσία, είτε θα είναι γενικό και αφηρημένο, οπότε δεν σημαίνει τίποτε. Σίγουρα, σημαίνει λιγότερα από τη λέξη “ελεύθερος κοινωνικός χώρος”.

I) Για μένα, το πολιτικό πρόταγμα πρέπει να αναζητηθεί στη σύνδεση της πολιτικής άμεσης δημοκρατίας με τους θεσμούς της αντιεξουσιαστικής οικονομίας. Και η άμεση δημοκρατία και η αντιεξουσιαστική οικονομία, δύο πλευρές μίας κοινωνικής ρητής αυτοθέσμησης μπορούν να προκύψουν από κινήματα, μπορούν να εμπνεύσουν κινήματα, μπορούν να παλευθούν μέσα από κινήματα, αλλά δεν μπορούν να περιοριστούν σε κινήματα. Αφορούν όλους, ακόμη κι αυτούς που κάθονται στον καναπέ..

Iα) Η συντακτικότητα των κινήματων, ιδέα μεταμαρξιστική και αδιέξοδη, έρχεται σε ένα έσχατο επίπεδο σε αντίθεση με ακριβώς το πρόταγμα των αμεσοδημοκρατικών ελεύθερων κόμβων ενός δικτύου αντιεξουσιαστικής πολιτικής και οικονομίας. Είτε δηλαδή θα αποφασίζουν οι κινήματικοί όροι, όροι αντίθεσης προς κάτι, είτε οι αυτοθεσμιστικοί, όροι σύνθεσης του κάτι. Είναι αλληλοσυμπληρωματικοί στον βαθμό που δεν υπάρχουν αξιώσεις αποκλειστικότητας, όμως η συντακτικότητα αυτό ακριβώς σημαίνει.

Κίνημα ήταν ο ρώσικος λαός στους δρόμους, συντακτική δομή τα σοβιέτ. Όταν κάποιος μίλησε για εξουσία “στο όνομα” του κινήματος, αυτός ήταν ο Λένιν.

Επίσης, δεν είναι τυχαίο ότι η ιδέα, όπως προβάλλεται από τους Νέγκρι και Χαρντ, μοιάζει να θεωρεί αυτονόητο τον κοινωνικό διαχωρισμό βάσει της Σμίτειας διάκρισης Εχθρού-Φίλου. Φυσικά, δεν χρειάζεται να εξηγήσω γιατί αυτός ο διαχωρισμός είναι ουσιαστικά εξουσιαστικός και μήτρα καταστολής και καταπίεσης, ανάλογα με το ποιος ορίζεται ως “Εχθρός”. Και ποιος τον ορίζει; Δεν είναι τυχαίο πως ο Σμιτ, συγγραφέας του Ναζιστικού Συντάγματος, χρειάζεται έναν Εχθρό για να δικαιολογήσει μία ολοκληρωτική εξουσία. Το δικό μας πρόταγμα δεν μπορεί να συνίσταται σε μία απλώς αντιστροφή των πόλων. Πρέπει να υπερβαίνει και να καταστρέφει αυτήν τη διπολικότητα, τείνοντας προς μία ευρύτερη κοινωνική συνοχή βασισμένη στην ελευθερία και την άμεση δημοκρατία. Δεν θα το αναπτύξω περισσότερο, αλλά η ελευθερία και η αυτονομία είναι ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΙΚΑ ΚΑΛΥΤΕΡΕΣ και δεν αξιώνονται ή απαξιώνονται με όρους πλειοψηφίας ή

μειοψηφίας. Για να το πω πιο ξεκάθαρα, εγώ θα ήμουν υπέρ της ελευθερίας ακόμη και χωρίς ευδιάκριτο κοινωνικό κίνημα που να με στηρίζει.

Ελπίζω να είναι γόνιμες οι διαφωνίες μου.

Περιοδικό Βαβυλωνία #Τεύχος 14

Κοινωνικά Κινήματα και Κοινωνική Μεταβολή: Τι Μεταβάλλουν τα Κινήματα στην Κοινωνία;

Μιχάλης Ψημίτης

Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Σε ένα εκδοτικό αφιέρωμα εστιασμένο στις δυνατότητες και στους περιορισμούς των σύγχρονων κοινωνικών κινημάτων ως συλλογικών υποκειμένων για την κοινωνική αλλαγή οφείλει κανείς να σκεφτεί σοβαρά τις δυνατότητες και τους περιορισμούς τόσο της σύγχρονης θεωρίας γύρω από τα κινήματα όσο και της σύγχρονης θεωρίας γύρω από την κοινωνική αλλαγή. Η αλήθεια είναι ότι αυτές οι δύο θεωρίες –περίπου σαν συγκοινωνούντα δοχεία– έχουν συχνά «ανταλλάξει» δυνατότητες και αδυναμίες, ακριβώς στο μέτρο που η κάθε θεωρία μπορεί να σκεφτεί το αντικείμενό της προστρέχοντας σε ερμηνευτικές προσεγγίσεις σχετικές με το αντικείμενο της άλλης. Έτσι, το πώς ακριβώς θα οριστεί η κοινωνική μεταβολή και ποια επιμέρους φαινόμενα θα θεωρηθούν ότι εντάσσονται σε αυτή είναι ζητήματα καθοριστικής σημασίας για τους μελετητές των κοινωνικών κινημάτων προκειμένου να ερευνήσουν τη συμβολή των κινημάτων στην κοινωνική μεταβολή.

Αντίστοιχα, το τι συνιστά κοινωνικό κίνημα και ποιες είναι οι εκφάνσεις της ύπαρξής του μέσα στην κοινωνία είναι ζητήματα κρίσιμης σημασίας για τους μελετητές της κοινωνικής μεταβολής προκειμένου να ερευνήσουν τη συμμετοχή των κινημάτων στη διαδικασία κοινωνικής μεταβολής.

Ας πάρουμε για παράδειγμα μια, ας πούμε, ορθόδοξη μαρξιστική εκδοχή αυτής της σχέσης. Εδώ η κοινωνική μεταβολή προσλαμβάνει τη δυναμική ενός σταδιακού μετασχηματισμού των σχέσεων εξουσίας που αναγκαία οδηγεί, υπό το βάρος των δομικών συνθηκών της παραγωγής και της οικονομίας (τεχνολογική ανανέωση, παραγωγική συγκεντροποίηση, κρίση υπερσυσσώρευσης) σε μια επαναστατική ανατροπή του συστήματος με φορέα της το κίνημα της συνειδητοποιημένης εργατικής τάξης.

Προφανώς, η ορθόδοξη μαρξιστική σκοπιά αντιλαμβάνεται την εργατική τάξη σαν μια μυθική οντότητα, μια ενοποιημένη από το σύστημα παραγωγής κοινωνική τάξη χωρίς άξιες λόγου εσωτερικές διαφοροποιήσεις. Εξ αυτού, προτείνει τον επαναστατικό ρόλο του εργατικού κόμματος ως ενοποιημένου εκφραστή του εργατικού κινήματος και εκπροσώπου μια ενοποιημένης και αδιαίρετης εργατικής τάξης. Στην πραγματικότητα, βέβαια, τα κινήματα ούτε στη βιομηχανική ούτε στη μεταβιομηχανική εποχή ήταν ποτέ ενιαία και αδιαίρετα. Και το γεγονός ότι είναι πάντοτε συλλογικά φαινόμενα σύνθετα και αντιφατικά σημαίνει πως πρέπει κάθε φορά να λαμβάνεται υπόψη ποιες συγκεκριμένες όψεις της ευρύτερης κοινωνικής πραγματικότητας επηρεάζουν τις εσωτερικές ισορροπίες και διαμορφώνουν τις εσωτερικές διαφοροποιήσεις εντός των κινημάτων, με βάση τους τρόπους που διαμορφώνουν τα υποκειμενικά χαρακτηριστικά της δράσης των ανθρώπων που συμμετέχουν στα κινήματα.

Επίσης, πρέπει να λαμβάνεται υπόψη ποιες ειδικές εκφάνσεις των κινημάτων και με ποιο τρόπο συντελούν στην κοινωνική μεταβολή, υπό την έννοια ότι ενίοτε ορισμένες από τις πτυχές κινηματικής δράσης οδηγούν στη συντήρηση του status quo παρά στην ανατροπή του, όπως συνέβη ιστορικά με τη διατήρηση των σχέσεων εξουσίας μεταξύ των κοινωνικών φύλων εντός του εργατικού κινήματος.

Στην ορθόδοξη μαρξιστική παράδοση, λοιπόν, η κινηματική δράση εμφανίζεται ως έκφραση δομικών ταξικών συνθηκών. Σε αυτήν την αντίληψη συναντάμε «έναν δρώντα χωρίς δράση». Έτσι, οι μαρξιστικής έμπνευσης θεωρίες των κοινωνικών κινημάτων αποτυγχάνουν συνήθως να διακρίνουν ανάμεσα σε δομική ανάλυση του συστήματος και ανάλυση της κοινωνικής μεταβολής. Αποτυγχάνουν δηλαδή να διακρίνουν ότι η ανάλυση των δομικών συνθηκών του συστήματος δεν μπορεί να οδηγεί αυτοματικά στην κοινωνική μεταβολή, χωρίς την παρουσία συλλογικών υποκειμένων που επενδύουν πολυεπίπεδη ενέργεια σε άκρως αβέβαια εγχειρήματα κοινωνικής μεταβολής. Από τη στιγμή που η μεταβολή εμφανίζεται ως φυσικό αποτέλεσμα των δομικών συνθηκών και όχι ως προϊόν διακύμανσης των κοινωνικών σχέσεων, η διαδικασία κοινωνικής μεταβολής αποκτά ιδιότητες μιας φυσικής διεργασίας (Melucci 1977: 100), κάτι που ασφαλώς υποβαθμίζει εξαιρετικά τον χαρακτήρα της υποκειμενικής δυναμικής που περικλείει αξιωματικά η σχέση του κοινωνικού κινήματος με τη διαδικασία κοινωνικής μεταβολής.

Από μια διαφορετική άποψη, αντίστοιχα μεθοδολογικά προβλήματα συναντά και η λειτουργιστική προσέγγιση της σχέσης μεταβολής/κινήματος, στο μέτρο που προϋποθέτει ότι τα κινήματα στην καλύτερη περίπτωση συνιστούν μεταρρυθμιστικούς παράγοντες πολιτισμικής ανανέωσης και κοινωνικής καινοτομίας, προορισμένους να αναπαράγουν τη συνέχεια του συστήματος «διορθώνοντας» τα σημεία στα οποία αυτό εμφανίζει με “φυσιολογικό” τρόπο παθολογικά φαινόμενα παρωχημένων θεσμών και διεφθαρμένων λειτουργιών.

Τα κινήματα είναι φορείς κοινωνικών μεταβολών και συγχρόνως αποτελούν εκφράσεις των διαδικασιών μεταβολής εντός της κοινωνίας. Δηλαδή, τα ίδια τα κινήματα είναι αποτελέσματα διεργασιών κοινωνικού μετασχηματισμού που αναφέρονται σε πολιτικές, πολιτισμικές, τεχνολογικές, οργανωτικές και οικονομικές όψεις της κοινωνίας, ενώ συνάμα αυτά τα κινήματα παρεμβαίνουν στον έναν ή στον άλλο βαθμό ενεργά σε αυτές τις διεργασίες μετασχηματισμού, είτε επιταχύνοντάς τις είτε

αναιρώντας πολλά από τα χαρακτηριστικά τους. Τα κινήματα αυτά καθαυτά είναι εκδηλώσεις κοινωνικής μεταβολής (Crossley 2002: 9).

Από την εποχή που τα κοινωνικά κινήματα θεωρούνταν ότι μπορούν να πετύχουν τον κοινωνικό μετασχηματισμό σχεδόν μόνο διαμέσου των κοινωνικών επαναστάσεων ή εξεγέρσεων μέχρι την εποχή που θεωρείται ότι τα κινήματα πλέον επιτελούν διαδικασίες κοινωνικής μεταβολής σε καθημερινό επίπεδο, έχει διαρρεύσει πολύς πολιτικός και επιστημονικός χρόνος. Αυτή η “καθημερινοποίηση” της κοινωνικής λειτουργίας των κινήματων οδήγησε μάλιστα στην επινόηση του όρου «κοινωνία κοινωνικών κινήματων», (Social Movement Society) σε μια προσπάθεια να καταδειχθεί αφενός η ζωτική για τις διαδικασίες κοινωνικής μεταβολής παρουσία των κινήματικών πρακτικών, αφετέρου βέβαια μια διάχυση αυτών των πρακτικών σε ολόκληρη τη σύγχρονη κοινωνία, με αποτέλεσμα τη σημαντική επικάλυψη των τακτικών και ρεπερτορίων δράσης που χρησιμοποιούν τόσο οι κινήματικές οργανώσεις όσο και οι πιο θεσμικές ομάδες πίεσης (Meyer & Tarrow 1998).

Όμως, η προβληματική αυτή της σύνδεσης των κινήματων και της κοινωνικής μεταβολής με τον έναν ή τον άλλο τρόπο εστιάζει αποκλειστικά στη μεταβολή των θεσμών. Εντούτοις, τα ΚΚ δεν είναι απλώς εργαλεία κοινωνικής και πολιτικής μεταβολής θεσμικού τύπου, είναι συγχρόνως χώροι κοινωνικής συμβίωσης και παραγωγής πολιτισμικών και συμβολικών πρακτικών απολύτως απαραίτητων για την εξασφάλιση της βιωματικής και βιογραφικής συνέχειας που αναζητούν σε αυτά τα μέλη τους. Πράγματι, τα κινήματα αλλάζουν τους θεσμούς διαμέσου της διαμαρτυρίας, της πίεσης και της διαπραγμάτευσης, όμως διαθέτουν σωρεία άλλων εργαλείων για να παρεμβαίνουν στην καθημερινή διάδραση και στις μικροσχέσεις εξουσίας που αναπτύσσονται στους βίοκοσμούς της καθημερινότητας.

Αν η πρόκληση της σύγχρονης ατομικής και κοινωνικής εμπειρίας του χρόνου είναι η ικανότητα να αλλάζει κανείς στο παρόν διατηρώντας τη συνέχεια και τα όρια της ύπαρξής του, τότε τα

κινήματα είναι μορφές συλλογικής ύπαρξης και δράσης που επιτρέπουν την εξισορρόπηση ανάμεσα στο να αλλάζεις και να μένεις ίδιος. Δηλαδή, να αλλάζεις παραμένοντας ίδιος στον βασικό πυρήνα της ύπαρξης (ψυχοσύνθεση, βασικές αξίες, πεποιθήσεις), άρα να ακολουθείς μια δύσκολη αλλά και κοινή με άλλους πορεία που προσαρμόζει όσο γίνεται πιο ομαλά τα συμπεριφορικά δεδομένα της ύπαρξής σου (την εσωτερική δυναμική του εαυτού) στα δεδομένα της ταχύρρυθμης κοινωνικής μεταβολής. Αλλά, μπορούμε να το δούμε και αντίστροφα: Τα κινήματα επιτρέπουν την ομαλή ενσωμάτωση νέων “ορμητικών” εξωτερικών κοινωνικών δεδομένων σε μια εσωτερική διεργασία κατασκευής του εαυτού που σέβεται την ιστορία του ατόμου και την ιδιαιτερότητά του. Αυτά τα συλλογικά δεδομένα αφορούν σε μεταβολές ή ακόμα και σε ανατροπές υπάρχουσών αντιλήψεων, αναπαραστάσεων και αξιολογήσεων σχετικά με σχέσεις, ρόλους, ταυτότητες, καθήκοντα και υποχρεώσεις του ατόμου.

Ενδεικτικά, ο Taylor λέει: «Το άτομο αποκλείστηκε από μια πλούσια κοινοτική ζωή και τώρα εισέρχεται, αντιθέτως, σε ένα είδος μεταβαλλόμενων και ανακλητών ενώσεων συχνά συγκροτημένων εν όψει εξαιρετικά εξειδικευμένων στόχων. Καταλήγουμε να αναφερόμαστε οι μεν στους δε διαμέσου μια σειράς επιμέρους ρόλων» (Taylor 1993: 610). Όταν λοιπόν νέα κοινωνικά δεδομένα αμφισβητούν αυτήν την πολυδιάσπαση της ζωής μας και τείνουν να ευνοούν μια ανασύνθεσή της στη βάση μιας νέας κεντρικής ηθικής αντίληψης των πραγμάτων, τότε τα κινήματα γίνονται όχι μόνο οχήματα εμπέδωσης των νέων αντιλήψεων αλλά και πρακτικοί βιωματικοί χώροι που επιτρέπουν στα άτομα να ασκούν αντίστοιχες συμπεριφορές διατηρώντας ταυτόχρονα τη συνοχή της προσωπικής τους βιογραφίας.

Δηλαδή, τα κινήματα είναι κατεξοχήν χώροι ζωής στους οποίους είναι δυνατό το άτομο να «ασκηθεί» σε (και να εξοικειωθεί με) ρηξικέλευθες σε σχέση με το παρελθόν του συμπεριφορές, χωρίς τραυματικές επιπτώσεις. Έτσι, όταν με βάση μια καινούργια νοηματοδότηση των πραγμάτων, επέρχεται μια ανασύνθεση των κερματισμένων ρόλων του ατόμου, τότε γίνεται πρακτικά εφικτό

να αμφισβητηθούν ή και να απορριφθούν ορισμένοι από τους αυστηρούς ρόλους που υποχρεώνεται το άτομο να ασκεί μαζί με τους τυπικούς κανόνες που τους συνοδεύουν (συμμόρφωση, ανταπόκριση, υπευθυνότητα, λογοδοσία) στο όνομα μιας κεντρικής αρχής αναδιοργάνωσης του συνόλου της ζωής του ατόμου.

Η σημασία που αποκτά η συλλογική διάσταση στην προσπάθεια των ανθρώπων να δημιουργήσουν καινούργιες αντιλήψεις των πραγμάτων ή να υπερασπιστούν δεδομένες αντιλήψεις αποδίδεται έξοχα από τον Goffman στο μικροεπίπεδο της καθημερινής ζωής. Σημειώνει ο Goffman (1990: 96): «[...] σε πολλές ρυθμίσεις αλληλεπίδρασης ορισμένοι από τους συμμετέχοντες συνεργάζονται μεταξύ τους ως ομάδα ή βρίσκονται σε κατάσταση εξάρτησης από τη συνεργασία τους προκειμένου να διατηρήσουν έναν ειδικό ορισμό της κατάστασης». Τώρα, αυτή η συλλογική διάσταση της υποκειμενικής αλληλεπίδρασης για την παραγωγή και διατήρηση ενός ζωτικού για την ομάδα ορισμού της κατάστασης, που εμφανίζεται στο μικροεπίπεδο της καθημερινότητας όπου την τοποθετεί ο Goffman, υπάρχει, *mutatis mutandis*, και στο μεσο- ή και στο μακροεπίπεδο της κατασκευής μιας ευρύτερης συλλογικής ταυτότητας.

Αυτό σημαίνει πως τα κινήματα με τον τρόπο που οικοδομούν τη συλλογική τους ταυτότητα προσδιορίζουν τις ικανότητες που τα άτομα θα αξιοποιήσουν προκειμένου να αλλάζουν διατηρώντας συνάμα τη συνέχεια της ύπαρξής τους. Αυτό σημαίνει δηλαδή ότι μέσα στα κινήματα οι άνθρωποι αναδιαπραγματεύονται με ρηξικέλευθους τρόπους τη σχέση τους με τον χρόνο. Το παράδειγμα της μαρτυρίας ενός εργάτη από την αυτοδιαχειριζόμενη κεραμοποιεία Ζανόν, που χρησιμοποιεί ο Zibechi (2010: 133) είναι χαρακτηριστικό: «ο χρόνος που αφιερώνουν στο να συζητούν με οριζόντιο τρόπο μεταφράζεται σε μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα στην παραγωγική διαδικασία, κάτι που έρχεται σε αντίθεση με το κυρίαρχο επιχειρησιακό μοντέλο». Ίσως γιατί, όπως σημειώνει ο Σααβέδρα: «Οι ώρες δεν έχουν την ίδια σημασία που είχαν πριν. Πριν δούλευα 12 ώρες και γύριζα σπίτι αποκαμωμένος, σμπαράλια. Σήμερα, ακόμα και αν γυρίσω

κουρασμένος στο σπίτι, πρόκειται για ένα διαφορετικό είδος κούρασης. Γιατί νιώθω μέσα μου να με γεμίζουν με ικανοποίηση μια σειρά πράγματα που είναι δύσκολο να εξηγηθούν».

Επίσης, σημαίνει ότι η παρουσία των ατόμων στα κινήματα (ιδωμένα ως πλαίσια ζωής και διάδρασης) έχει το νόημα της συλλογικής διαπραγμάτευσης της μορφής της ταυτότητας που θα επιτρέψει στα μέλη των κινήματων να χειριστούν με τον πιο αποδοτικό τρόπο τη σχέση της ατομικής προσωπικότητας με τις εξωτερικές κοινωνικές συνθήκες. Έτσι, οι διάφορες μορφές λόγου που διατυπώνονται μέσα στα κινήματα (ο διεκδικητικός λόγος, ο παραπονετικός λόγος, ο καταγγελτικός λόγος, ο αλληλέγγυος λόγος) εντάσσονται σε μια συλλογική διαδικασία κατασκευής μηχανισμών διάδρασης, που επιτρέπουν στα άτομα να εμβάλλουν εσώτερα υποκειμενικά δεδομένα τους στην αξιολόγηση και αντιμετώπιση των εξωτερικών κοινωνικών συνθηκών. Ταυτόχρονα όμως, αυτοί οι μηχανισμοί (που είναι άτυποι, μη θεσμικοί) καθιστούν τα κινήματα κεντρικά σημεία αναφοράς των ανθρώπων που αναγνωρίζονται σε αυτά, επειδή οικοδομούν στην κυριολεξία τη συλλογική ικανότητα των ανθρώπων να αλλάζουν τα εξωτερικά κοινωνικά δεδομένα με βάση εσωτερικούς βιωματικούς ρυθμούς και οικείες κατηγορίες συναισθήματος και σκέψης.

Τα κινήματα είναι χώροι εντός των οποίων οι άνθρωποι μπορούν να αναπτύσσουν την ικανότητα να αλλάζουν ενώ συγχρόνως διατηρούν τη συνέχεια και τα όρια του εαυτού, επειδή είναι χώροι στους οποίους εμφανίζονται συχνά πυκνά όλες οι μορφές κοινωνικής δράσης που αναφέρει ο Weber στη γνωστή τυπολογία του της ανθρώπινης συμπεριφοράς μέσα στην κοινωνία. Δράση ορθολογικά προσανατολισμένη ως προς τον σκοπό, δράση ορθολογικά προσανατολισμένη ως προς την αξία, δράση συναισθηματική, δράση παραδοσιακή, όλες συμμειγνύονται κατά καιρούς και σε διαφορετικές δοσολογίες μέσα στα κινήματα. Όμως, τα κινήματα είναι χώροι κοινωνικής διάδρασης που κατεξοχήν ευνοούν την κοινωνική δράση που είναι «ορθολογικά προσανατολισμένη ως προς την αξία».

Υπό το πρίσμα αυτό, τα κινήματα επιτρέπουν το “ρίζωμα” της

ύπαρξης σε αξίες και αρχές που το άτομο διατηρεί ως εν υπνώσει πίστη ή ως σιωπηρή πεποίθηση. Επιτρέπουν δηλαδή στα άτομα μέσω της ατομικής τους έκφρασης να επανενεργοποιούν αξίες που διστάζουν να ξεδιπλώσουν εκφραστικά σε πλαίσια του βίου που δεν ευνοούν τέτοιες αξίες ή που είναι ακόμη πολύ πρώιμη η γενικευμένη εφαρμογή τέτοιων αξιών. Αυτό είναι το νόημα των «προεικονιστικών πολιτικών» στα κινήματα, δηλαδή εκείνων των κινηματικών δράσεων που συνιστούν στην ουσία μια εφαρμογή και εξάσκηση σε μικρή κλίμακα ευρύτερων κοινωνικών αλλαγών (Haenfler et all. 2012: 15). Τα άτομα δηλαδή εξασκούνται στην καθημερινή ζωή να αναζητούν δραστηριότητες που βασίζονται στην ηθική ακεραιότητα, στο προσωπικό υποκειμενικό νόημα και στην αυθεντικότητα. Αυτό συμβαίνει π.χ. στις αναρχικές ομάδες, στις προθετικές κοινότητες, στο πολιτικό πανκ, στα κινήματα δίκαιου εμπορίου, εκούσιας απλότητας, χορτοφαγίας και σε πτέρυγες του περιβαλλοντικού και φεμινιστικού κινήματος. Προφανώς, αυτή η ηθικού τύπου παραγωγή, η πρακτική καθημερινή προεικονιστική εφαρμογή ευρύτερων κοινωνικών μακρο-μεταβολών, συνδέεται άμεσα και με τις αντιλήψεις περί των καθημερινών αναγκών τους που αναπτύσσουν τα άτομα τα οποία εμπλέκονται σε τέτοιες ομάδες και πρωτοβουλίες.

Επομένως, η σημασία της δυναμικής της κοινωνικής μεταβολής που εμπερικλείουν τα κινήματα πρέπει να εξετάζεται στο πλαίσιο δράσης στο οποίο κάθε φορά αυτά ενεργοποιούνται. Άλλοτε στο πεδίο των δημόσιων θεσμών, άλλοτε στους χώρους της καθημερινότητας και άλλοτε και στα δύο, τα κινήματα αναπτύσσουν κάθε φορά και ανάλογα με τη συγκυρία ειδικού τύπου δράσεις, που δεν μπορούν συνολιστικά να υπαχθούν σε ενιαία κριτήρια ανάλυσης. Στο πλαίσιο αυτό, είναι σημαντικό να επισημανθούν οι ιδιαιτερότητες των κινήματων, αφού ακόμη και μια αδρή διαφοροποίησή τους σε εργαλειακά και εκφραστικά (Kriesi 1996 & Halcli 1999) αντανάκλα αντίστοιχες πραγματικά σοβαρές διαφορές στα κίνητρα και στους προσανατολισμούς δράσης.

Crossley Nick (2002) Making Sense of Social Movements.

Buckingham/Philadelphia: Open University Press.

Haenfler Ross, Brett Johnson & Ellis Jones (2012) "Lifestyle Movements: Exploring the Intersection of Lifestyle and Social Movements". *Social Movement Studies*, Vol. 11, No. 1, January, 1-20.

Goffman Erving (1990 [1959]) *The Presentation of Self in Everyday Life*. London: Penguin.

Halcli, Abigail (1999): «AIDS, Anger, and Activism: ACT UP As a Social Movement Organization». Σε Jo Freeman και Victoria Johnson (επιμ.), *Waves of Protest. Social Movements Since the Sixties*. Lanham, Maryland: Rowman & Littlefield, 135-150.

Kriesi, Hanspeter (1996) «The Organizational Structure of New Social Movements in a Political Context». Σε Doug McAdam, John D. McCarthy, Mayer N. Zald (επιμ.), *Comparative Perspectives on Social Movements. Political Opportunities, Mobilizing Structures, and Cultural Framings*. Cambridge: Cambridge University Press, 152-184.

Melucci Alberto (1977) *Sistema Politico, Partiti e Movimenti Sociali*. Milano: Feltrinelli.

Meyer David S. & Sidney Tarrow (επιμ.) (1998) *The Social Movement Society: Contentious Politics for a New Century*. Oxford: Rowman & Littlefield.

Taylor Charles (1993) *Radici dell'io. La Costruzione dell'identità Moderna*. Milano: Feltrinelli.

Zibechi Raúl (2010) *Αυτονομίες και Χειραφετήσεις. Η Λατινική Αμερική σε Κίνηση*. Αθήνα: Αλάνα.

Περιοδικό Βαβυλωνία #Τεύχος 14

Αυτονομία στη Βραζιλία: Προς

μια Νέα Πολιτική Νοοτροπία

Raúl Zibechi

Μετάφραση: Μαριέττα Σιμεγιάτου

Τώρα που οι παλιοί τρόποι αγώνα δεν ανταποκρίνονται πλέον στις ανάγκες της στιγμής, βλέπουμε να αναδύεται ήδη μια νέα πολιτική κουλτούρα αυτονομίας και οριζοντιότητας.

Οι Παναμερικανικοί Αγώνες ως πρόβα τζενεράλε

«Κάποιοι έχουν την ψευδαίσθηση ότι θα ωφεληθούν από τις διοργανώσεις του Παγκόσμιου Κυπέλλου, η αλήθεια όμως είναι ότι θα υποστούν βάνανση καταστολή», δήλωσε ο Roberto Morales, αντισύμβουλος του Marcelo Freixo από το Κόμμα για το Σοσιαλισμό και την Ελευθερία (PSOL), ενάμιση χρόνο πριν το Κύπελλο Συνομοσπονδιών. Ο Morales συμμετέχει στην *Comité Popular da Cora* (Λαϊκή Επιτροπή για το Παγκόσμιο Κύπελλο) που δημιουργήθηκε κατά τους Παναμερικανικούς Αγώνες στο Ρίο ντε Τζανέιρο το 2007, όταν οι ντόπιοι άρχισαν να αντιστέκονται στον αναγκαστικό εκτοπισμό για να ελευθερωθεί χώρος για τις εγκαταστάσεις που θα απαιτούνταν για τους αγώνες.

Η εμπειρία των Παναμερικανικών Αγώνων έπαιξε αποφασιστικό ρόλο στο να πειστούν οι ακτιβιστές που μάχονται κατά της επερχόμενης καταστροφής. Στα επόμενα χρόνια, η πόλη είχε προγραμματιστεί να φιλοξενήσει τέσσερις τεραστίου μεγέθους αθλητικές διοργανώσεις που θα οδηγούσαν σε μακροπρόθεσμες αλλαγές στις αστικές υποδομές και θα επηρέαζαν κυρίως τα φτωχά στρώματα: τους Παγκόσμιους Στρατιωτικούς Αγώνες του 2011, το Κύπελλο Συνομοσπονδιών του 2013, το Παγκόσμιο Κύπελλο του 2014 και τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 2016.

Για τους ακτιβιστές της Λαϊκής Επιτροπής για το Παγκόσμιο Κύπελλο, οι Παναμερικανικοί Αγώνες αποτέλεσαν κρίσιμη καμπή, καθώς διαφάνηκε η αδυναμία της κυβέρνησης της Βραζιλίας να διαχειριστεί δημόσια κεφάλαια με δημοκρατικό και διαφανή τρόπο ή να ανοιχτεί ένας χώρος ουσιαστικού διαλόγου με την κοινωνία

των πολιτών σχετικά με την κληρονομιά των Αγώνων. Για το κοινωνικό κίνημα, οι αγώνες ήταν μια ευκαιρία να δημιουργηθεί μια ευρύτερη και σταθερή συντονιστική δομή που συγκέντρωνε ομοϊδεάτες, πέρα από τοπικότητες και διασπάσεις.

Τον καιρό εκείνο, τα κινήματα πόλεων στο Ρίο, όπως τα φοιτητικά και τα κινήματα ανακατανομής γης, ήταν «εξαιρετικά διασπασμένα», διαχωρισμένα από τον τομέα των ΜΚΟ και συνεργάζονταν με λαϊκούς κλάδους. Σύμφωνα με έρευνα που πραγματοποιήθηκε, οι διαδηλώσεις και οι δράσεις στον δρόμο κατά των Παναμερικανικών Αγώνων ξεκίνησαν το 2006 με επίκεντρο τις αναγκαστικές εξώσεις που προκαλούνταν από την κατασκευή αθλητικών υποδομών. Από τον Απρίλιο του 2006 έως τον Οκτώβριο του 2007, πραγματοποιήθηκαν έως και 45 διαδηλώσεις κατά των Αγώνων του Ιουλίου στο Ρίο.

Κατά το πρώτο στάδιο, από τον Απρίλιο του 2006 έως τον Απρίλιο του 2007, οι διαδηλώσεις διοργανώνονταν από ομάδες που επηρεάζονταν άμεσα από τα δημόσια έργα, όπως ομάδες γειτονιάς ενάντια στις εξώσεις, με τη γενική υποστήριξη επαγγελματικών ενώσεων (συγκεκριμένα γεωγράφων), δημοτικών συμβούλων, το Κίνημα Ακτημόνων Εργατών (MST), την ένωση φαβέλων του Ρίο και τον Δικηγορικό Σύλλογο της Βραζιλίας. Πραγματοποιήθηκαν δράσεις στον δρόμο, συναντήσεις και σεμινάρια με σκοπό να αναδειχθεί πώς αυτές οι μεγάλες δημόσια χρηματοδοτούμενες διοργανώσεις ωφελούν τον ιδιωτικό τομέα και πλήττουν τους φτωχούς. Τρεις μήνες πριν τους Αγώνες, πέντε χιλιάδες ακτιβιστές συμμετείχαν στο σεμινάριο με τίτλο «Η Πόλη: Δικαίωμα όλων» στο Σάο Πάολο, μια εκδήλωση που είχε την υποστήριξη του MST, των επαγγελματικών ενώσεων Intersindical και Conlutas, καθώς και του PSOL και άλλων αριστερών κομμάτων.

Την 1^η Μαΐου 2007, πάνω από 40 οργανώσεις κάλεσαν σε διαμαρτυρία σε μια φαβέλα που απειλούνταν με εκκένωση, με επικεφαλής τοπικές κοινωνικές και πολιτικές οργανώσεις και με την υποστήριξη κοινωνικών ομάδων από ολόκληρη την πόλη. Ο συντονισμός είχε διοργανώσει πολλές διαδηλώσεις μέσα στο έτος

και αποφάσισε να πραγματοποιήσει εκδήλωση την ημέρα έναρξης των Αγώνων, στις 13 Ιουλίου. Περισσότεροι από 100 ακτιβιστές από 60 ομάδες διοργάνωσαν τη διαμαρτυρία την ημέρα έναρξης των Αγώνων. Αψηφώντας το κλίμα φόβου κατά των διαμαρτυριών που επικρατούσε στην πόλη, η διαδήλωση συγκέντρωσε 1.500 άτομα. Στο Στάδιο Μαρακανά, ο Πρόεδρος Λούλα γιουχαίστηκε από τους διαδηλωτές σε τέτοιο σημείο ώστε δεν κατάφερε να ολοκληρώσει την εναρκτήρια ομιλία του.

Ο συντονισμός των κοινωνικών κινημάτων συνεχίστηκε με αντίσταση κατά των κατεδαφίσεων σπιτιών στη φαβέλα λόγω των Παναμερικανικών Αγώνων και θεωρείται βασικό στοιχείο στην οικοδόμηση του δικτύου κοινωνικών κινημάτων που συσπειρώθηκαν κατά τις εξελίξεις που οδήγησαν στην εξέγερση του Ιουνίου.

Οι δυο κύριες διοργανώτριες ομάδες –η Λαϊκή Επιτροπή για το Παγκόσμιο Κύπελλο και τους Ολυμπιακούς του Ρίο και οι Εθνικές Λαϊκές Επιτροπές για το Παγκόσμιο Κύπελλο– εκμεταλλεύτηκαν το κεκτημένο των Παναμερικανικών Αγώνων και δημιούργησαν συντονιστικές δομές σε καθεμία από τις δώδεκα πόλεις που επιλέχθηκαν να φιλοξενήσουν αγώνες του Παγκόσμιου Κυπέλλου το 2014. Στην έκθεση της Επιτροπής με τίτλο «Μεγάλες διεθνείς οργανώσεις και παραβιάσεις δικαιωμάτων του ανθρώπου στη Βραζιλία», αναφέρεται ότι συνολικά πλήγηκαν 170.000 άνθρωποι από τα κατασκευαστικά έργα και αναλύονται τα πολλά προβλήματα που συνοδεύουν τις μεγάλες διοργανώσεις, από την παραβίαση στεγαστικών και εργατικών ζητημάτων στα εργοστάσια έως την έλλειψη μελετών αξιολόγησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων.

Η έκθεση αναφέρει ότι σε 21 *villas* (κοινότητες) και φαβέλες σε επτά πόλεις που φιλοξένησαν το Παγκόσμιο Κύπελλο, το κράτος επιβάλλει «στρατηγικές πολέμου και διώξεων, συμπεριλαμβανομένης της σήμανσης σπιτιών με μπογιά χωρίς εξήγηση, την εισβολή σε οικίες χωρίς δικαστικές εντολές και την υπεξαίρεση και καταστροφή περιουσίας», πέρα από τις απειλές, τη διακοπή υπηρεσιών και άλλες ενέργειες εκφοβισμού. Οι θιγόμενοι κατοικούν σε περιοχές με χαμηλό εισόδημα, με διάφορους βαθμούς επισφάλειας και παρατυπίας. «Η έλλειψη

πληροφόρησης και προηγούμενης ειδοποίησης δημιουργεί ένα κλίμα αστάθειας και φόβου για το μέλλον», αναφέρει η έκθεση, το οποίο παραλύει τις πληγείσες οικογένειες και τις θέτει στο έλεος των αρχών ή των κερδοσκόπων.

Οι Λαϊκές Επιτροπές, όπως το Κίνημα για Δωρεάν Εισιτήρια, αφιέρωσαν πολλή ενέργεια στην έρευνα, καθώς και στην εκτεταμένη διάδοση των πορισμάτων τους. Η έκθεση καταλήγει ότι τα τεράστια προγράμματα δημοσίων έργων για τις μεγάλες διεθνείς διοργανώσεις υλοποιούνται από μια χούφτα μόνο κατασκευαστικών εταιρειών που επωφελούνται από την ιδιωτικοποίηση των σταδίων. Πέρα από τα κέρδη που αποκομίζουν από τις εργολαβικές συμβάσεις, η μικρή ομάδα εταιρειών αναλαμβάνει επίσης και μακροπρόθεσμα τον έλεγχο ιδιωτικών εγκαταστάσεων που κατασκευάζονται με δημόσια κεφάλαια. Με βάση την κλίμακα και μόνο της κατασκευαστικής δραστηριότητας (αυτοκινητόδρομοι, αεροδρόμια, στάδια και μεταφορές) εξάγεται το ίδιο συμπέρασμα στο οποίο έφθασε και το Κίνημα για Δωρεάν Εισιτήρια, δηλαδή ότι παραβιάζεται το δικαίωμα των πολιτών στην πόλη.

Η έρευνα και δημοσίευση τέτοιων εκθέσεων αποτελεί μία μόνο πτυχή των δραστηριοτήτων των Λαϊκών Επιτροπών. Η δεύτερη αφορά κινητοποιήσεις και συνεργασία με τις θιγόμενες κοινότητες. Τον Μάρτιο του 2010, το πολιτικό κλίμα άλλαξε όταν πραγματοποιήθηκε το Αστικό Κοινωνικό Φόρουμ στο Ρίο, το οποίο συσπείρωσε συντονισμούς κινημάτων ενάντια στις μεγάλες διοργανώσεις. Το 2011, οι Λαϊκές Επιτροπές πραγματοποίησαν δεκατρείς δημόσιες δράσεις μόνο στο Ρίο, από κινητοποιήσεις, δημόσιες ακροάσεις, σεμινάρια, διαδηλώσεις υποστήριξης προς τις θιγόμενες κοινότητες, καθώς και μια πορεία έξω από τα προκριματικά για το Παγκόσμιο Κύπελλο του 2014.

Η αλλαγή του πολιτικού κλίματος αντικατοπτρίζεται και στο εκλογικό τοπίο του Ρίο ντε Τζανέιρο. Ο ακτιβιστής του PSOL Marcelo Freixo εκλέχθηκε βουλευτής το 2006 με 13.500 ψήφους. Έγινε πρόεδρος της Επιτροπής Δικαιωμάτων του Ανθρώπου του Κοινοβουλίου του Ρίο και προεδρεύων σε επιτροπές για τη

διερεύνηση της πολιτοφυλακής και της διακίνησης όπλων στην πόλη. Ως αποτέλεσμα του σημαντικού έργου του ως προς την καταπολέμηση της διαφθοράς και της μαφίας, η βάση στήριξής του διευρύνθηκε και ο Freixo επανεκλέχθηκε το 2010 με 177.000 ψήφους. Στις δημοτικές εκλογές του 2012, κατέβηκε υποψήφιος δήμαρχος χωρίς σημαντική χρηματοδότηση και με ελάχιστο τηλεοπτικό χρόνο, ενώ αντίθετα στηρίχθηκε σε κινήματα βάσης, κοινωνικά δίκτυα νέων, λαϊκούς καλλιτέχνες όπως τον Caetano Veloso και τον Chico Buarque, και προσωπικότητες όπως τον Frei Betto (ΣτΜ: συγγραφέας, πολιτικός ακτιβιστής).

Ο Freixo επέλεξε το Marcelo Yuka ως υποψήφιο αντιδήμαρχο, έναν πρώην μουσικό ραπ, ο οποίος είχε δεχθεί πυροβολισμό σε επίθεση και είχε μείνει παραπληγικός. Το κλείσιμο της εκλογικής εκστρατείας του συγκέντρωσε 15.000 άτομα, παρά τη σφοδρή βροχή. Ο Caetano Veloso δήλωσε ότι είχε να συμμετάσχει σε πολιτικό γεγονός από την εκστρατεία του Λούλα για Πρόεδρος το 1989. «Βρίσκομαι εδώ ως κάτοικος και εκλογέας του Ρίο ντε Τζανέιρο απλά για να δηλώσω πόση μεγάλη χαρά και τιμή μου είναι να ψηφίσω έναν υποψήφιο όπως τον Marcelo Freixo, ο οποίος αποτελεί το πρόσωπο της αξιοπρέπειας στην πολιτική της Βραζιλίας». Ο Freixo δεν κέρδισε, αλλά έλαβε πάνω από 900.000 ψήφους και το 28% του εκλογικού σώματος.

Τα κατασκευαστικά έργα για στάδια για το Παγκόσμιο Κύπελλο του 2014 –ορισμένα εγκαινιάστηκαν κατά το Κύπελλο Συνομοσπονδιών του 2013– παραμένουν το πιο αμφιλεγόμενο δημόσιο ζήτημα, ακόμα και μεταξύ αθλητών. Μεγάλο μέρος των επικρίσεων αφορά την ανακαίνιση του θρυλικού Σταδίου Μαρακανά, συμβόλου της μεγάλης ποδοσφαιρικής και αθλητικής παράδοσης της χώρας. Τα έργα ανακαίνισης διήρκεσαν τρία χρόνια, περισσότερο από την αρχική κατασκευή του και κόστισαν πάνω από 600 εκατομμύρια δολάρια, το διπλάσιο κόστος του σταδίου της Ποδοσφαιρικής Πόλης της Νοτίου Αφρικής όπου πραγματοποιήθηκε το Παγκόσμιο Κύπελλο του 2010. Το στάδιο Μαρακανά έχει μισθωθεί για 35 χρόνια σε έναν επιχειρηματικό όμιλο του οποίου το 90% των μετοχών ανήκει στην Odebrecht, την κύρια κατασκευαστική εταιρεία της Βραζιλίας και σημαντικό χορηγό πολιτικών κομμάτων, κυρίως του κυβερνώντος Εργατικού Κόμματος.

Ωστόσο, πολύ περισσότερο από το κόστος των κατασκευαστικών έργων, το φανατικό με το ποδόσφαιρο κοινό έχει εξοργιστεί επειδή έχει την αίσθηση ότι αποκλείεται από το εθνικό άθλημα. Ο τελικός του Παγκοσμίου Κυπέλλου του 1950 στο άρτι

ανακαινισμένο στάδιο Μαρακανά συγκέντρωσε 203.000 οπαδούς, 8,5% του συνολικού πληθυσμού του Ρίο ντε Τζανέιρο. Το γενικό κοινό αντιστοιχούσε στο 80% των συνολικών θεατών στα “γενικά” και “λαϊκά” τμήματα μόνο για όρθιους. Έπειτα από αρκετές ανακαινίσεις, η τρέχουσα χωρητικότητα του σταδίου είναι 75.000, δηλαδή χωρά λιγότερο από το 1% του πληθυσμού της πόλης. Ο αστικός εξευγενισμός του αθλήματος πήρε σάρκα και οστά με την ανακατασκευή του Μαρακανά ώστε να πληρούνται οι προϋποθέσεις της FIFA. Οι πάλαι ποτέ θορυβώδεις, ασφυκτικά γεμάτες και άτακτες θέσεις σε ανοιχτές κερκίδες έχουν αντικατασταθεί από αποστειρωμένα καθίσματα σε σειρές, όπου η συμμετοχή του πλήθους περιορίζεται σε χορογραφημένα «κύματα» και συντονισμένο ανέμισμα μικρών ατομικών σημαιών. Σκοπός της ανακαίνισης ήταν να δημιουργηθεί μια «αρένα-πολυχώρος» για να φιλοξενεί συναυλίες και παραστάσεις με χωριστά εταιρικά θεωρεία εξοπλισμένα με ιδιωτικές μπάρες, οθόνες τηλεόρασης και κλιματισμό, στα οποία πρόσβαση παρέχεται απευθείας με αυτοκίνητο με ειδική ράμπα, ώστε να αποφεύγεται κάθε επαφή με «τους πολλούς».

Τα εισιτήρια είναι πολύ ακριβότερα από προηγούμενες διοργανώσεις του Παγκοσμίου Κυπέλλου: οι κατηγορίες 1, 2 και 3 τιμολογούνται στα 203, 192 και 112 δολάρια ΗΠΑ, έναντι 126, 75 και 57 δολάρια ΗΠΑ κατά το Παγκόσμιο Κύπελλο του 2006 στη Γερμανία και 160, 120 και 80 δολάρια ΗΠΑ στη Νότιο Αφρική το 2010. Μόνο τα εισιτήρια κατηγορίας 4 είναι φθηνότερα σε σύγκριση με τη Γερμανία (25 δολάρια έναντι 45), αλλά ακριβότερα από τα αντίστοιχα του τελευταίου Παγκοσμίου Κυπέλλου. Επιπλέον, εγκαταστάσεις που κατασκευάστηκαν για τους Παναμερικανικούς Αγώνες του 2007 όπως το ποδηλατοδρόμιο και το Υδάτινο Πάρκο κατεδαφίστηκαν γιατί δεν πληρούσαν τις προϋποθέσεις της Παγκόσμιας Ομοσπονδίας Ποδηλασίας, με κόστος 50 εκατομμύρια δολάρια ΗΠΑ σε δημόσιες δαπάνες.

Το 2011, σχηματίστηκε η *Atletas pela Cidadania* (Αθλητές για τους Πολίτες), μια πλατφόρμα για την προώθηση δημόσιας συζήτησης γύρω από τα αθλήματα και την κοινωνική κληρονομιά

των μεγάλων διοργανώσεων με την υποστήριξη 60 κορυφαίων αθλητών, μεταξύ των οποίων διάσημοι ποδοσφαιριστές όπως οι Kaka, Dunga, Dani Alves και Cafu. Κατά την εκστρατεία για τις δημοτικές εκλογές του 2012, η *Atletas pela Cidadania* απηύθυνε εκκλήσεις σε υποψήφιους δημάρχους 11 πόλεων να δεσμευτούν ότι θα στηρίξουν τη δημόσια χρήση των εγκαταστάσεων για τις μεγάλες διοργανώσεις. Λίγο πριν τις μεγάλες διαδηλώσεις του Κυπέλλου Συνομοσπονδιών τον Απρίλιο, 57 κορυφαίοι αθλητές υπέγραψαν έκκληση κατά της κατεδάφισης του συγκροτήματος του Μαρακανά που περιλαμβάνει πισίνες, στίβους, ένα δημοτικό σχολείο και ένα Μουσείο Ινδιάνων για να χτιστούν πάρκινγκ και εμπορικά κέντρα. Η έκκληση ανέφερε τα εξής: «Η κατάσταση για τα αθλήματα [στη Βραζιλία] είναι θλιβερή. Ενώ υπάρχει μακροπρόθεσμος σχεδιασμός και αξιολόγηση για επενδύσεις σε κατασκευές και δομές, δεν υπάρχει για την ανάπτυξη των αθλημάτων».

Εκφράζοντας τη γνώμη πολλών Βραζιλιάνων σχετικά με τα αναρίθμητα κατασκευαστικά έργα για το Παγκόσμιο Κύπελλο, οι Λαϊκές Επιτροπές σημείωσαν: «Ιστορικά στάδια καταστρέφονται για να ξαναχτιστούν κέντρα κατανάλωσης και τουρισμού, όπως εμπορικά κέντρα. Τα εισιτήρια για εθνικά και κρατικά πρωταθλήματα είναι υπερβολικά ακριβά και υπερβαίνουν την οικονομική δυνατότητα του “παραδοσιακού” οπαδού».

Διάλογος για τον χαρακτήρα των κινητοποιήσεων του Ιουνίου

Δεδομένης της πορείας που έχουν διαγράψει τα νέα αστικά κινήματα, οι μαζικές διαδηλώσεις τον Ιούνιο του 2013 δεν αποτελούν έκπληξη. Η κλίμακα και η διάρκεια και μόνο των διαδηλώσεων, σε συνδυασμό με τον ριζοσπαστισμό πολλών από τους διαδηλωτές προκαλεί βέβαια εντύπωση, αλλά όχι και η γενική οργή για την αύξηση των μεταφορικών και η βαθιά κριτική για τη διοργάνωση του Κυπέλλου Συνομοσπονδιών.

Με δεδομένη αυτή τη σύντομη επισκόπηση της δουλειάς του Κινήματος για Δωρεάν Εισιτήρια και των Λαϊκών Επιτροπών, θα ήθελα να διαλευκάνω ορισμένες από τις κοινές παρερμηνείες

σχετικά με τις διαδηλώσεις του Ιουνίου, με πρόθεση να συμβάλω στη δημόσια συζήτηση σχετικά με τους λαϊκούς αγώνες του σήμερα. Θα επιχειρήσω να προσεγγίσω τα γεγονότα από την άποψη των ίδιων των ανθρώπων και όχι των κυβερνήσεων ή των πολιτικών κομμάτων. Παρόλο που και οι οπτικές της κυβέρνησης και των κομμάτων έχουν πάντα βαρύνουσα σημασία, όταν κατεβαίνουν στους δρόμους εκατομμύρια ανθρώπων, δεν μοιάζει δεοντολογικά σωστό να εξηγούνται οι αποφάσεις που λαμβάνονται ως εάν να αποτελούν αντίδραση σε εξωτερικά ερεθίσματα. Κάτι τέτοιο θα αποτελούσε μάλλον αποικιοκρατικό τρόπο σκέψης. Όπως έχει πει ο Ranahit Guha, ιδρυτής της σχολής μετα-αποικιακών σπουδών, «ο αγρότης ήξερε τι έκανε όταν επαναστάτησε».

Δεν ήταν μια αυθόρμητη ενέργεια, αλλά απόρροια της μαζικής εξάπλωσης υφιστάμενων κινημάτων. Κάθε αύξηση εισιτηρίων από το 2003 δίνει το έναυσμα για διαδηλώσεις, πορείες, αποκλεισμούς δρόμων, διακοπή των υπηρεσιών αστικών λεωφορείων και καταλήψεις σταθμών. Έχουν σημειωθεί σημαντικές εξεγέρσεις ενάντια στις αυξήσεις εισιτηρίων, όπως στο Salvador το 2003 και τη Florianópolis το 2004 και το 2005. Το Κίνημα για Δωρεάν Εισιτήρια διοργανώνει διαδηλώσεις εδώ και πάνω από οκτώ χρόνια, προσδίδοντας νομιμοποίηση στους αγώνες και κατοχυρώνοντας έθιμο όσον αφορά την κινητοποίηση κατά των αυξήσεων εισιτηρίων που έχουν ως αποτέλεσμα το κόστος μεταφοράς στην Βραζιλία να είναι το υψηλότερο παγκοσμίως. Στο μυαλό των όσων διαβιούν σε μεγάλες πόλεις έχει εγκαθιδρυθεί μια σχέση δράσης-αντίδρασης: *αύξηση εισιτηρίων = διαμαρτυρία*.

Ενώ τα μέσα μαζικής επικοινωνίας εστίασαν κυρίως σε μεταφορικά ζητήματα ως τον καταλύτη για τις διαμαρτυρίες του Ιουνίου, μια συγκεκριμένη πτυχή είχε λιγοστή προβολή. Οι Λαϊκές Επιτροπές κατάφεραν να αλλάξουν τη δημόσια αντίληψη σχετικά με τις επιπτώσεις των έργων κατασκευής υποδομών για τις μεγάλες διοργανώσεις: έχει γίνει ευρέως αντιληπτό ότι οι πόλεις επανασχεδιάζονται με γνώμονα την κερδοσκοπία της αγοράς και το όφελος λίγων. Πέρα από την ευαισθητοποίηση, οι Επιτροπές έχουν κινητοποιήσει ένα σημαντικό τμήμα του θιγόμενου πληθυσμού και

έχουν διευρύνει τη σφαίρα των δραστηριοτήτων τους, ομοίως με το MPL. «Οι Λαϊκές Επιτροπές άρχισαν να έχουν αντίκτυπο όσον αφορά την αντίσταση σε εξώσεις σε ολόκληρες γειτονιές», επισημαίνει ο ακτιβιστής του MPL Duques Lima. Έξι μήνες πριν τις διαδηλώσεις του Ιουνίου, ακτιβιστές των Λαϊκών Επιτροπών διοργάνωναν αντίσταση σε στενή επαφή με τους κατοίκους των περιοχών Vila Autódromo και Morro da Providencia στο Ρίο ντε Τζανέιρο, ενάντια στην κατεδάφιση κτιρίων και εξώσεων.

Μεταξύ του Μαρτίου 2011 και του Μαΐου 2013, η Επιτροπή διοργάνωσε 78 εκδηλώσεις στο Ρίο ντε Τζανέιρο μόνο, καθώς και 15 διαδηλώσεις στον δρόμο. Διοργανώθηκε εκστρατεία για τη διατήρηση του Σταδίου Μαρακανά με σύνθημα «*O Maraca é nosso!*» («*Το Maraca είναι Δικό μας!*») με την υποστήριξη δημοφιλών καλλιτεχνών όπως ο Chico Buarque που φορούσε μπλούζα με το σύνθημα στις δημόσιες εμφανίσεις του. Τέσσερις διαμαρτυρίες έγιναν μπροστά από το Μαρακανά, καθώς και δυο πορείες προς το στάδιο και μια διαμαρτυρία την ημέρα των εγκαινίων του.

Στην πραγματικότητα, ο παράγοντας που προκαλεί περισσότερο εντύπωση στις διαδηλώσεις του Ιουνίου ήταν ο αριθμός των ανθρώπων που λίγο ως πολύ έκαναν ακριβώς ό,τι έκαναν για χρόνια οι ακτιβιστές. Θέλω να σημειώσω δυο πράγματα: πρώτον, τη λαϊκή συμμετοχή από τα κάτω και δεύτερον τη μαζική αντίδραση αλληλεγγύης και οργής για την αστυνομική καταστολή. Αυτά δεν μπορούν να θεωρηθούν αυθόρμητες ενέργειες. Κατά το παράδειγμα του Gramsci, ο Guha υποστηρίζει ότι δεν υπάρχει χώρος για αγνό αυθορμητισμό στην ιστορία και το να θεωρήσει κανείς λαϊκές εξεγέρσεις αποτέλεσμα απλού αυθορμητισμού αποτελεί ελιτίστικη στάση, εφόσον έτσι υπονοείται ότι η κινητοποίηση από τα κάτω «εξαρτάται απόλυτα από την παρέμβαση χαρισματικών αρχηγών, προηγμένων πολιτικών οργανώσεων ή ανώτερων τάξεων». Κατά την ίδια έννοια, ο υποτιθέμενα κυρίαρχος ρόλος που διαδραματίζουν τα κοινωνικά δίκτυα στην κινητοποίηση των μαζών μπορεί να ιδωθεί ως ένα ακόμα παράδειγμα μιας τέτοιου είδους ελιτίστικης ανάλυσης, αποσυνδεδεμένης από την πραγματικότητα.

Αποτελεί έναν αντικαπιταλιστικό αγώνα. Η FIFA είναι μια από τις μεγαλύτερες πολυεθνικές στον κόσμο που ελέγχεται από μια κλίκα διεφθαρμένων επιχειρηματιών. Έχει τέτοια δύναμη ώστε είναι σε θέση να υπαγορεύει πολιτικές σε χώρες και να ζητά την υιοθέτηση ειδικών νόμων, προνομίων και φοροαπαλλαγών στις πωλήσεις προϊόντων της FIFA. Έχει επιπλέον τη δύναμη να εξαναγκάζει εταιρείες να σταματούν να πωλούν μη εγκεκριμένα προϊόντα. Η Βραζιλία υιοθέτησε τον αμφιλεγόμενο Νόμο περί Παγκόσμιου Κυπέλλου στις 5 Ιουνίου 2012 έπειτα από χρόνια αντιπαράθεσης. Ωστόσο, ο Γενικός Εισαγγελέας ζήτησε από τον Άρειο Πάγο να παρέμβει για λόγους αντισυνταγματικότητας πολλών άρθρων του νόμου. Οι πορείες διαμαρτυρίας κατά τους αγώνες του Κυπέλλου Συνομοσπονδιών τον Ιούνιο θα πρέπει να θεωρούνται άμεση και ρητή αμφισβήτηση του Γενικού Νόμου περί Παγκοσμίου Κυπέλλου που διαπραγματεύεται η κυβέρνηση με τη FIFA.

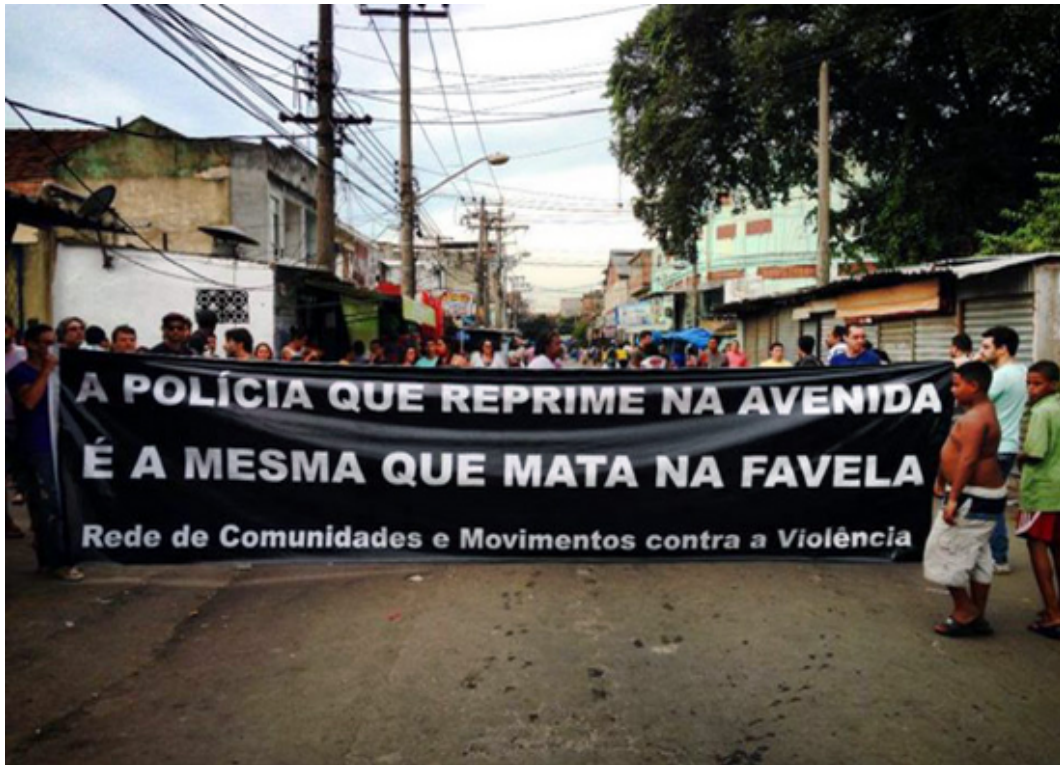
Ο αντικαπιταλιστικός χαρακτήρας των διαδηλώσεων του Ιουνίου και των κινημάτων πίσω τους αποκαλύπτεται μέσα από την αντίσταση στην καπιταλιστική συσσώρευση γύρω από τις μεγάλες διοργανώσεις και τα τεράστια έργα –ένα μοντέλο που θα περιγράφαμε ως «αστικό εξορυκτισμό». Η εκστρατεία *Zero Fare* αποτελεί απάντηση στον αστικό εξορυκτισμό, μέσα από την προώθηση της πρόσβασης σε κοινωνικά δικαιώματα όπως στο δικαίωμα στην υγεία, τη μόρφωση και την παιδεία και «το δικαίωμα να μπορεί κανείς να κινείται στην πόλη, να συναντά ανθρώπους, να συλλογίζεται και να παράγει τα εργαλεία για τη μετατροπή της».

Ένα ακόμα μέλος του Κινήματος για Δωρεάν Εισιτήρια, ο Marcelo Romar, υποστηρίζει την απο-εμπορευματοποίηση των δημόσιων συγκοινωνιών, μέσα από τη μετατροπή τους σε μια βασική δημόσια υπηρεσία, το κόστος της οποίας θα πρέπει να αναλαμβάνεται από όσους επωφελούνται της ροής αγαθών και προσώπων. «Το κόστος των δημόσιων συγκοινωνιών αποτελεί εξελιγμένο μηχανισμό κοινωνικού ελέγχου», υποστηρίζει ο Romar, με στόχο να δίνεται στην κυρίαρχη τάξη η δυνατότητα να περιορίζει τα λαϊκά στρώματα στις παρακουπόλεις και την περιφέρεια της πόλης.

Πώς μπορούμε να μην θεωρήσουμε τον αγώνα για την κατάλυση αυτού του μηχανισμού ελέγχου αντικαπιταλιστικό, όταν οι από κάτω αλλάζουν ενεργά τη θέση που τους ορίζει η κυρίαρχη τάξη; Το MPL υποστηρίζει ότι η εκστρατεία *Zero Fare* αποτελεί αγώνα όλων και αλλάζει τα πάντα, ότι αποτελεί μέσο για την ανατροπή του συστήματος μεταφορών και επομένως ολόκληρης της δομής της πόλης. Η κινητικότητα στην πόλη περιορίζεται από χωρικούς, κοινωνικούς και φυλετικούς διαχωρισμούς, ώστε για παράδειγμα άνθρωποι που ζουν στις δορυφορικές κωμοπόλεις γύρω από τη Μπραζίλια και εργάζονται στο κέντρο της πόλης να αισθάνονται φυλακισμένοι στα προάστιά τους. Καθώς πέφτει η νύχτα, «επιβάλλεται ένα είδος απαγόρευσης κυκλοφορίας σε όσους εξαρτώνται από τις δημόσιες συγκοινωνίες».

Τα τεράστια κατασκευαστικά έργα για το Παγκόσμιο Κύπελλο και τους Ολυμπιακούς δημιουργούν μια παρόμοια δυναμική αποκλεισμού σε άλλες πόλεις. Οι φτωχοί του Ρίο εκτοπίζονται στις βόρειες και δυτικές συνοικίες, ενώ το κέντρο της πόλης μετατρέπεται σε πόλο τουρισμού και επιχειρηματικότητας. Η κατασκευή της προβλήτας του Puerto Maravilla για κρουαζιερόπλοια, η οποία δίνει τη δυνατότητα στους τουρίστες να επισκέπτονται τη *Morro da Providencia* με τελεφερίκ, ώστε να αποφεύγουν τη φαβέλα, αποτελεί ένα μόνο παράδειγμα. Τα κατασκευαστικά έργα για τις μεγάλες αθλητικές διοργανώσεις αποτελούν ευκαιρία για τις αρχές να εφαρμόζουν σχέδια για νέα κέντρα πόλης και για την οριοθέτηση «ζωνών-θυσιαστηρίων», δηλαδή φτωχών κεντρικών γειτονιών που έχουν επιλεχθεί για μετακίνηση στην περιφέρεια, θυσιάζοντας τους κατοίκους τους στον βωμό των νέων σχεδίων.

Πώς μπορούμε να μην θεωρήσουμε τον αγώνα κατά της κερδοσκοπίας αντικαπιταλιστικό αγώνα; Ο καλύτερος τρόπος για να κατανοήσουμε τις εξεγέρσεις των από κάτω είναι να αναγνωρίσουμε ότι έχουν πλήρη συνείδηση της ταυτότητάς τους και της θέσης τους στο σύστημα και ότι γνωρίζουν τι μπορούν να κάνουν για να την αλλάξουν.

Πορεία στο Ρίο. “Η αστυνομία που καταστέλλει στους δρόμους είναι η ίδια που σκοτώνει στις φαβέλες!”
Photo: CrimethInc.

Αποτελεί μια συσπείρωση αστικών κινημάτων για το δικαίωμα στην πόλη. Τα αγροτικά κινήματα παραδοσιακά αποτελούν τη ραχοκοκαλιά των λαϊκών κινημάτων στη Βραζιλία από την αποικιακή εποχή, σήμερα ωστόσο τα κέντρα αντίστασης συγκεντρώνονται στις πόλεις. Ο αγώνας για αστική μεταρρύθμιση που διεξάγεται από τα κύρια κοινωνικά κινήματα (Free Fare, MST, Επιτροπές Παγκόσμιου Κυπέλλου κ.λπ.) έχει πολλές ομοιότητες με τον αγροτικό αγώνα για την ανακατανομή γης. Το σύστημα των *latifundista* (μεγάλων αγροκτημάτων) και γεωργικών εκμεταλλεύσεων είναι για την ύπαιθρο ό,τι είναι για την πόλη ο χωροταξικός διαχωρισμός και η κερδοσκοπία με τα ακίνητα.

Θα πρέπει να επισημανθούν δυο πτυχές: πρώτον, υπάρχουν νέα είδη κινημάτων, τα οποία σχηματίστηκαν όταν ήρθε στην εξουσία το Εργατικό Κόμμα (PT) και αντιμετωπίζουν τώρα μια νέα διαμόρφωση κρατικής εξουσίας. Η νέα μορφή κρατικής εξουσίας αποτελεί τη συμμαχία μεταξύ της ηγεσίας του PT και της μεγαλοαστικής τάξης της Βραζιλίας που δεν μοιράζονται μόνο

εξαίρετες σχέσεις, αλλά και το ίδιο όραμα για την εγχώρια και την παγκόσμια πολιτική. Δεύτερον, στον χρηματοοικονομικό τομέα έχει προστεθεί ένα αριθμός υψηλόβαθμων συνδικαλιστών μέσα από τη διαχείριση συνταξιοδοτικών ταμείων και τον έλεγχο της BNDES, της μεγαλύτερης αναπτυξιακής τράπεζας στον κόσμο.

Οι κυβερνήσεις έχουν αλλάξει τον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζουν τις διαμαρτυρίες και τα κοινωνικά κινήματα. Οι πρόσφατοι αγώνες στη Βραζιλία, από την αντίσταση στο υδροηλεκτρικό φράγμα του Belo Monte ως την εκστρατεία υπέρ των δωρεάν συγκοινωνιών και κατά των μεγάλων διοργανώσεων έρχονται αντιμέτωποι με ένα νέο είδος διακυβέρνησης. Με τη φαινομενική μείωση του επιπέδου της φτώχειας στη Βραζιλία σήμερα, παραμένει μια λιγότερο έκδηλη μορφή ανισότητας η οποία δεν μπορεί να επιμετρηθεί ποσοτικά. Ο χωροταξικός, ταξικός, φυλετικός και γενεαλογικός διαχωρισμός δεν εκλαμβάνεται ως μέρος της γενικής συστημικής καταδυνάστευσης. Ορισμένες φορές, απαιτούνται μαζικές εξεγέρσεις για να σπάσει η καθημερινότητα που υποκρύπτει καταπίεση.

Η νέα διαμόρφωση εξουσίας της Βραζιλίας χρησιμοποιεί δυσανάλογη βία κατά των κοινωνικών κινήματων. Στις 24 Ιουνίου, η Ειδική Μονάδα Αστυνομικών Επιχειρήσεων (BOPE) εισήλθε στο συγκρότημα Complexo da Maré –την πιο πυκνοκατοικημένη φαβέλα της πόλης– με όπλα ανά χείρας. Σκοτώθηκαν εννέα άνθρωποι, μεταξύ των οποίων ένας αστυνομικός. Παρόλα αυτά, οι διαδηλώσεις που κάλεσαν τα επίσημα συνδικάτα δυο εβδομάδες μετά, στη μακριά λίστα αιτημάτων τους δεν έκαναν λόγο για τη σφαγή του Maré ή την αστυνομική κτηνωδία. Όπως επισημαίνει η δημοσιογράφος Eliane Brum: «Η Βραζιλία δεν πρόκειται να αλλάξει όσο η μεσαία τάξη συμπονά περισσότερο τους τραυματίες του Σάο Πάολο από τους νεκρούς του da Maré», και τονίζει ότι ενώ η αστυνομία χρησιμοποιεί πλαστικές σφαίρες για να τραυματίζει στο κέντρο της πόλης, αντίθετα χρησιμοποιεί πραγματικά πυρά για να σκοτώνει στις φαβέλες.

Μια νέα πολιτική νοοτροπία

Όταν αναδύεται μια νέα πολιτική νοοτροπία, πρέπει να διαφοροποιείται από την προϋπάρχουσα ηγεμονική. Σε αυτήν την περίπτωση, φαίνεται σαφώς ότι οι τρόποι αγώνα και οργάνωσης που αναδύθηκαν κατά το τέλος της δικτατορίας με τη δημιουργία του συνδικάτου CUT και του Εργατικού Κόμματος δεν ανταποκρίνονται πλέον στις ανάγκες των σύγχρονων αγώνων κατά του συστήματος. Υπενθυμίζουμε ότι οι εξεγέρσεις του 2003 και του 2004 και η δημιουργία του MPL το 2005, απέρριψαν απερίφραστα την παραδοσιακή γραφειοκρατική νοοτροπία και αντίθετα εστίασαν στην οριζοντιότητα, δηλαδή τη συλλογική ηγεσία, τη συναίνεση, ώστε να αποφεύγονται πλειοψηφικές αποφάσεις, και την αυτονομία από κράτος και κόμματα.

Μέχρι τώρα, οι κοινωνικές οργανώσεις που διαμορφώθηκαν από αυτήν την πολιτική κουλτούρα έχουν κρατήσει τις αποστάσεις τους από τον *mainstream* κλάδο του εργατικού κινήματος, αλλά συνεργάζονται με τις πιο μαχητικές φράξιες των συνδικάτων, καθώς και με άλλες κοινωνικές οργανώσεις με διαφορετικά οργανωτικά μοντέλα και πρακτικές. Πολλές από τις νέες αστικές ομάδες έχουν εμπνευστεί από την κύρια οργάνωση αντίστασης της Βραζιλίας, το Κίνημα Ακτημόνων Εργατών (MST, το λεγόμενο *Sem Terra*), σεβόμενες την πλούσια εμπειρία του και προσαρμόζοντας ορισμένους από τους τρόπους αγώνα του MST στο αστικό περιβάλλον. Η κύρια διαφορά μεταξύ αυτών των δυο πολιτικών νοοτροπιών εντοπίζεται στη μορφή οργάνωσής τους: η πυραμιδική μορφή οργάνωσης του MST έρχεται σε αντίθεση με την οριζόντια δομή του αστικού κινήματος.

Ωστόσο, το MST και τα νέα αστικά κινήματα ενδέχεται να συγκεραστούν στα ερχόμενα χρόνια, εάν μπορέσουν να συνεργαστούν σε συγκεκριμένους αγώνες, όπως έχει συμβεί ήδη σε ορισμένες εκστρατείες. Αυτό θα αποτελούσε αποφασιστικό βήμα εμπρός για τον πολιτικό και κοινωνικό αγώνα στη Βραζιλία και αποτελεί θετικό ερέθισμα για την ανάπτυξη άλλων κοινωνικών κινήματων σε ολόκληρη την ήπειρο. Η σύγκλιση των δυο κύριων κινήματων χειραφέτησης της Βραζιλίας –το αγροτικό και το αστικό– θα επιφέρει πολύ πιθανώς ένα ποιοτικό άλμα στους

αγώνες κατά του συστήματος στη Λατινική Αμερική.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:

1. Σύμφωνα με υπολογισμό των εργασιακών λεπτών που απαιτούνται για την αγορά ενός εισιτηρίου λεωφορείου με βάση τον μέσο μισθό σε δώδεκα πόλεις του κόσμου, το Σάο Πάολο και το Ρίο ντε Τζανέιρο έχουν τις ακριβότερες συγκοινωνίες: 13,9 και 12 λεπτά εργασίας αντίστοιχα, έναντι 5,5 στη Μαδρίτη, 6,3 στη Νέα Υόρκη, 6,2 στο Παρίσι και 1,4 στο Μπουένος Άιρες.

Το παρόν αποτελεί άρθρο του Raul Zibechi για τις εξεγέρσεις στη Βραζιλία, που είχε αρχικά δημοσιευτεί από το Observatorio Social de América Latina (Κοινωνικό Παρατηρητήριο για τη Λατινική Αμερική), και μεταφράστηκε στα Αγγλικά από το Upside Down World.

Περιοδικό Βαβυλωνία #Τεύχος 14

Τα Κινήματα στο Τέλος της Εποχής των Ηγεμονιών

Φιλήμονας Πατσάκης

Τι είναι σήμερα τα κινήματα, τι ορίζουν και πώς προτίθενται να φέρουν την κοινωνική αλλαγή; Αυτή είναι μια δύσκολη ερώτηση διότι, καθώς επιθυμείς να την επεξεργαστείς, πέφτεις πάνω σε απρόσμενες πολλαπλότητες. Τα κινήματα δείχνουν να μην έχουν κάτι ενιαίο ως άξονα διεκδίκησης ώστε με βάση αυτόν να μπορούμε να δομήσουμε μια θεωρητική ανάλυση. Το υποκείμενο ως εννοιολογικός πυρήνας έχει χάσει τη συνεκτικότητά του και η συζήτηση επικεντρώνεται σε νέα θεωρητικά σχήματα που αναφέρονται στην έννοια του πλήθους, στις μοναδικότητες κτλ.

Την ίδια στιγμή δεν μπορείς να αγνοήσεις κάποιες τάσεις σύνδεσης ανάμεσα στα κινήματα που εμφανίζονται μετά τους Ζαπατίστας, μια ανεπαίσθητη κλωστή δείχνει να συνδέει τις πλατείες, το κίνημα Occupy, τις Αραβικές εξεγέρσεις, τον Δεκέμβρη, τις εξεγέρσεις στα μητροπολιτικά κέντρα, την παγκόσμια αντίδραση σε επενδυτικά σχέδια που αλλοιώνουν το περιβάλλον ενός τόπου (Κερατέα, Χαλκιδική, πλατεία Ταχρίρ), τις απόπειρες αντικατάστασης του κοινωνικού κράτους με διαδικασίες αλληλεγγύης και κοινωνικοποίησης των κοινών, τις απόπειρες οι εργαζόμενοι να πάρουν τον έλεγχο του χώρου εργασίας τους κτλ. Υπάρχουν στοιχεία συνέχειας και ασυνέχειας σε όλα αυτά.

Αυτό που θα προσπαθήσουμε να δείξουμε είναι ότι κύριος ενοποιητικός παράγοντας σε όλα αυτά είναι η αδυναμία του κράτους να ορίσει τους όρους της ζωής. Αυτό δημιουργεί μια συνολική ρευστότητα που καθορίζει τις κοινωνικές διεργασίες. Η φαντασίωση ότι υπάρχει ένας μόνο σωστός τρόπος για την επιδίωξη της κοινωνικής αλλαγής έχει εκπέσει, η δημιουργία εναλλακτικών είναι μια πρωτόγνωρη διαδικασία συνολικής αλλαγής όλων των μορφών συγκρότησης. Η παλιά μπολσεβίκικη θέση για το πέρασμα από τον αυθορμητισμό στην οργάνωση και η επέκτασή της σε ένα ολιστικό σχέδιο πρωτοποριών, είναι μακριά από το σήμερα. Μια νέα συλλογική οικοδόμηση της ελευθερίας είναι κάτι που τα σύγχρονα κινήματα, το καθένα με τον τρόπο και τις αντιφάσεις του, προσπαθούν να ανιχνεύσουν.

Τα ερμηνευτικά σχήματα που μας έχουν στοιχειώσει καταρρέουν και δεν έχουν μέχρι στιγμής αντικατασταθεί από κάποια άλλα. Σε αυτό το κενό εντρυφούν προσπάθειες αναστήλωσης των καθιερωμένων, που όμως έχουν ταχθεί στην αποτυχία. Από την άλλη, εμφανίζονται και προσπάθειες δημιουργίας ενός ουσιαστικού πλαισίου διαλόγου και αναζήτησης. Σε αυτόν τον διάλογο κυριαρχεί η διάσταση της μη καθιέρωσης, της μη εγκαθίδρυσης μιας μεγάλης και απρόσβλητης αλήθειας, αλλά της προσπάθειας δημιουργίας μιας νέας συμμετοχής, ενός νέου πολιτικού περιβάλλοντος μακριά και έξω από τις εξουσιαστικές

πρακτικές. Χωρίς την ανάγκη αναζήτησης επαναστατικών υποκειμένων, πρωτοπόρων κομμάτων και κάθε είδους -ισμών, μένει μια προσπάθεια ανασύνθεσης του κοινωνικού ιστού με βάση την άμεση δημοκρατία, τη δυνατότητα των κινημάτων να δρουν συντακτικά, την εμπλοκή της κοινωνίας στη δημιουργία νέων ορισμών, τη μάχη για την επανάκτηση του δημόσιου χώρου, που περιλαμβάνει και τη νέα οριοθέτηση απέναντι σε ό,τι ονομάζεται κοινό αγαθό.

Τα κινήματα και οι εξεγέρσεις που δείχνουν να σηματοδοτούν την εποχή μας δεν έχουν ενιαίο κέντρο καθοδήγησης, δεν προβάλλουν συνεκτικά αιτήματα, όμως φαίνεται να επηρεάζουν καθοριστικά τον τρόπο που αναδιατάσσονται οι κοινωνίες.

Οι άνθρωποι αισθάνονται πλέον την ανάγκη να διατηρήσουν το ίδιο τους το γίγνεσθαι ως μια αυτόνομη περιοχή καθώς η ύπαρξή μας ως ιδιαιτερότητας πιέζεται από μια εξουσία που προτάσσει μια διαδικασία ακραίου ετεροκαθορισμού.

Η ταυτόχρονη αποτυχία των συνδικαλιστικών και κομματικών συσσωματώσεων δίνει τη θέση της σε νέες θεσπίσεις, ρευστά κινήματα και νέες αναδυόμενες ταυτότητες. Αυτή η κρίση εκπροσώπησης και ενσωμάτωσης έχει μεγαλύτερο βάθος απ' ό,τι νομίζαμε, πηγάζει από τη διάλυση του κοινωνικού ιστού αλλά και από την αμφισβήτηση της μεγαλύτερης συνθήκης παραγωγής ομοιογένειας και ταυτότητας που είναι το έθνος-κράτος. Το κράτος αρχικά αποτυγχάνει να συγκροτήσει μια ενότητα, να συνθέσει τους διάσπαρτους και ασύνδετους ψυχισμούς σε ένα σώμα. Η συστημική κρίση δημιουργεί μια εντροπία που δεν είναι φανερή στην έλλειψη κυβερνησιμότητας ή στην αποσύνθεση του πολιτικού συστήματος αλλά στην αδυναμία στοιχειώδους κάλυψης αναγκών. Το τέλος της ανάγκης για την κυριαρχία του ανθρώπου πάνω στη φύση δημιουργεί και τους όρους μιας νέας αντίληψης για τη συμμετοχή.

Επίσης, επειδή δεν υπάρχουν πια συλλογικά υποκείμενα και κάτι ενιαίο για να εκπροσωπηθεί, έχει διαβρωθεί η ίδια η πολιτική

των δικαιωμάτων. Καθώς η δυνατότητα απεύθυνσης σε μια κρατική δομή με όρους διεκδίκησης έχει υποχωρήσει αισθητά, προβάλλει ως μια ενεργή δυνατότητα αντί της εκπροσώπησης με βάση ένα πλαίσιο αιτημάτων η ενεργή συμμετοχή όλων στην αλλαγή της ίδιας της δομής. Αυτή είναι μια διεργασία συγκλονιστική, διότι η απαξίωση και αδυναμία των θεσμών οδηγεί σε μια αντίρροπη τάση δημιουργίας μη κρατικών θεσμών.

Πώς γίνεται σε τέτοιες περιόδους σκληρής κοινωνικής υποβάθμισης θέματα όπως το μεταλλείο χρυσού στις Σκουριές της Χαλκιδικής, τα σκουπίδια στην Κερατέα κ.λπ. να γίνονται πεδία τόσο μεγάλης κοινωνικής απείθειας; Η μάχη είναι κυρίως για τη διεκδίκηση και επανανοηματοδότηση του δημοσίου χώρου και με βάση την ανθρώπινη υπόσταση και αξιοπρέπεια επανακαθορίζεται η σχέση με τα κοινά αγαθά. Το φως, το νερό, η γνώση, όλα τίθενται εκ νέου μπροστά σε μια πολιτική σύγκρουση που θα καθορίσει τη ζωή. Το διαζευκτικό κρατική ή ατομική ιδιοκτησία χάνει το βάθος του και αρχίζει να πλαισιώνεται από την ανάγκη του κοινωνικού. Γι' αυτό η μάχη της απόρριψης των ιδιωτικοποιήσεων πρέπει να αποκτήσει την πολιτική στόχευση μιας συνολικής αλλαγής των όρων της διαχείρισης των κοινών αγαθών.

Η πολιτικοποίηση της χρήσης του νερού, ή ακόμα και του αέρα, στηρίζεται στη βανασότητα μιας αποτελεσματικότητας που έχει δείξει τα όριά της. Η κρατική διαχείριση δεν είναι πλέον μονόδρομος, η δημόσια χρήση για πρώτη ίσως φορά αποκτά ένα κοινωνικό συμφραζόμενο. Ο ανοικτός πολιτικός αγώνας που θα αμφισβητεί την κρατική χρήση και θα ζητάει μια νέα νοηματοδότηση, την προώθηση χειραφετικών σχεδίων και την πλήρη αναδιάταξη των κοινωνικών συσχετισμών, έχει καταστεί πλέον αντικείμενο συζήτησης. Αρκεί αυτό για να ανατρέψει θεσμοθετημένα κέντρα εξουσίας, να αλλάξει την αντίληψη της παθητικότητας και να ανατρέψει τη στρατηγική της διάχυσης του φόβου σε όλες τις κοινωνικές εκδηλώσεις; Σαφώς και όχι.

Η ανάλυση του Richard Day(1) που μας μιλάει για τα νεότατα κοινωνικά κινήματα με έναν τρόπο που δείχνει να κατανοεί τις

σύγχρονες διεργασίες σε βάθος, πλέον δεν φτάνει. Πρέπει να διαγνώσουμε τις δυνατότητες μιας συνολικής αντιπαράθεσης που θα οδηγήσει σε νέους όρους συγκρότησης, μακριά από την κρατική διευθέτηση. Η κοινωνική αλλαγή, της οποίας τις δυνατότητες αρχίζουμε να αντιλαμβανόμαστε, μας δείχνει ότι υπάρχει η ανάγκη να εκφραστούν οι προσδοκίες τόσο ανόμοιων ταυτοτήτων, χωρίς να μπορεί να υπάρξει ένα κέντρο που θα τις υπαγάγει σε ένα κοινό σχέδιο. Αυτό επίσης σημαίνει ότι μπορούν όλες αυτές οι ταυτότητες μαζί να παράγουν μια νέα συντακτική αποτύπωση.

Πρέπει να αρχίσουμε να στοχαζόμαστε και να πράττουμε στη βάση της γονιμότητας του απροσδόκητου. Το γεγονός ότι έχει οριστικά εκπνεύσει το απόλυτο, αφορά πρωτίστως την ίδια την εξουσία και τον καπιταλισμό ως σύστημα οργάνωσης της ζωής. Η κοινωνική επανάσταση προηγείται της πολιτικής και αλλάζει όλους τους τρόπους κατανόησης του παρόντος, ψηλαφώντας τα πρώτα σημεία της αλλαγής. Η δομή της κοινωνίας ποτέ δεν θα θεσπιστεί οριστικά, και ακόμη κι όταν αυτό επιχειρείται προκύπτει καταπίεση. Το δόγμα της θάτσερ ότι «Δεν Υπάρχει Εναλλακτική» (There Is No Alternative) διατηρεί μέρος της ισχύος του, αλλά δείχνει για πρώτη φορά και τα όριά του. Καθώς η ουσία του πολιτικού κέντρου αποδομείται κοινωνικά και η λειτουργικότητα του πολιτικού συστήματος επαφίεται στην ενδυνάμωση του κατασταλτικού μηχανισμού, οι ρωγματώσεις δείχνουν να πηγαίνουν πέραν της κραυγής του όχι. Η συνενωτική φύση των κοινωνικών σχέσεων μετατρέπεται σε φοβισμένη απομόνωση, ενώ μια νέα μορφή συμμετοχής μπορεί να διώξει τη διάχυτη αίσθηση της μοναξιάς και της απαξίωσης.

Η ελάττωση της βεβαιότητας για τη μη ύπαρξη εναλλακτικού τρόπου οργάνωσης της κοινωνικής ζωής είναι μια πρώτη αβεβαιότητα στη μεταπολιτική συναίνεση που προσπαθεί να αποπολιτικοποιήσει τους όρους διάρθρωσης της κοινωνικής ζωής. Η ένταση των συγκρούσεων θα πάρει πολλές μορφές και διαστάσεις, όμως από εδώ και πέρα θα παράγονται και εναλλακτικά οράματα ζωής στα οποία θα υπάρχει και μια αίσθηση πάθους. Η πλανητική διεκδίκηση μιας επαναστατικής ομοιομορφίας

δεν είναι κάτι που πρέπει να απορρίψουμε επειδή είναι ανέφικτο, αλλά αντίθετα επειδή είναι μια δομή απαξιωμένη με αποτρόπαιες συνέπειες. Οι διαφορετικές δομές και αναζητήσεις μπορούν να παράγουν θεσμικές συνέπειες και να ορίσουν νέα συμφραζόμενα. Κι αυτό διότι δεν υπάρχει κάποια ενιαία ουσία, ούτε αιώνιοι νόμοι που διέπουν το γίγνεσθαι.

Αυτή η διαπίστωση πώς αποκτάει υλική διάσταση τόσο στην άσκηση της εξουσίας, όσο και στην κινηματική πρακτική; Αλλά, κυρίως, πώς μετουσιώνεται ως κοινωνία, ως ζωή; Η αποκήρυξη της κυριαρχίας ως αυθεντίας, η αποκήρυξη της διαίρεσης και του αποκλεισμού ως πεπρωμένων, είναι στοιχεία που δεν συνθέτουν πλέον μια ιδεολογική δομή αλλά πολλές δυνατότητες. Ζούμε το τέλος των δυστοπιών, και αυτό γιατί στην ουσία αντιληφθήκαμε ότι δεν μπορεί να υπάρξει ένα απόλυτα ολοκληρωτικό σύστημα, δεν μπορεί τίποτα να καταργήσει πλήρως το έξω.

Είναι νομίζω ξεκάθαρο ότι δεν μπορούμε να περιμένουμε την έλευση μιας μετακαπιταλιστικής κοινωνίας για να λειτουργήσουν νέες συνθήκες αλληλεγγύης και αυτοοργάνωσης. Ούτε βέβαια πρέπει να θεωρούμε ότι η επιμονή στην ανάγκη μιας διαρκούς διερώτησης και πάλης για την έννοια της ελευθερίας ως υλικής επιταγής, σημαίνει και ότι δεν μπορεί να υπάρχει οργάνωση και συντονισμός των διαφορετικών κινήσεων της αυτοοργάνωσης. Η κατάρρευση των βεβαιοτήτων πλήττει καίρια την κυρίαρχη προπαγάνδα που επιμένει να διακηρύσσει ότι δεν υπάρχει άλλος εφικτός δρόμος. Η θεωρία όμως της μίας και μόνο εναλλακτικής στηρίζεται στην απαξίωση της συμμετοχής, στον φόβο αλλά και στην αιχμαλωσία του δανειοδοτούμενου.

Η ανάγκη των κινημάτων να δώσουν μια απάντηση οριστικής απεμπλοκής από τις διεργασίες διαπραγμάτευσης με τον κρατικό ιστό, σημαίνει ταυτόχρονα και μια δύσκολη διεργασία δημιουργίας μιας διαρκούς αυτοθέσμησης.

Ο Αλέξανδρος Κιουπκιολής ορθά παρατηρεί το εξής: «το γεγονός ότι στην καθημερινή πρακτική τα υπαρκτά κράτη δικαίου

ποδοπατούν θεμελιώδεις κανόνες των ανθρωπίνων δικαιωμάτων δεν συνιστά επιχείρημα για την κατάργησή τους και την κατάργηση των δικανικών εργαλείων εφαρμογής τους»(2). Αυτό που όμως πρέπει να εξεταστεί είναι η ευκολία με την οποία η κυριαρχία διαλύει τους όρους της συγκρότησης του κράτους δικαίου. Αυτό που πρέπει να συλλάβουμε είναι ότι η σύγκρουση είναι πολύ βαθιά, αφορά το σύνολο των δικανικών εργαλείων αλλά επιπλέον και τις ίδιες τις έννοιες. Έννοιες όπως «ανθρώπινα δικαιώματα», «πολίτης», εμπεριέχουν τους όρους ρύθμισης της ένταξης και του αποκλεισμού, αποκτούν νέο περιεχόμενο και πρέπει να μας απασχολήσουν πολύ στην προσπάθεια δημιουργίας μιας νέας θεσμικής συγκρότησης.

Προχωράμε πλέον στην οριστική ρήξη με την εγγελιανή κληρονομιά των κρατικίστικων αντιλήψεων, της ομαδικής ταυτότητας, αλλά όχι με όρους ιδεολογικούς. Κανένας άξονας αγώνα δεν έχει κεντρική θέση στη δομή της αντίστασης. Κοινωνικά κινήματα, χώροι κοινωνικοί, κινήσεις σε γειτονιές που θα σκιαγραφούν εναλλακτικές και δράσεις δουλεύοντας για την υπονόμηση της προσπάθειας της εξουσίας να ορίσει εκ νέου τους χώρους της καθημερινότητας, τις αξίες και τις υποκειμενικότητες. Η ερώτηση για τη διεκδίκηση της κρατικής εξουσίας είναι που σήμερα καθορίζει τη δυνατότητα ανάπτυξης τόσο πολύπλευρων δράσεων και που δημιουργεί γεγονότα σταθμούς. Έχει οριστικά εκπέσει η αντίληψη που προσυπέγραφε μια ολιστική θεώρηση των κοινωνικών σχηματισμών. Το κράτος έχει ενδυθεί πολλές φορές με τον μανδύα μιας μεταφυσικής οντότητας, ότι έχει δηλαδή πραγματική ουσία και δεν μπορούσε να περιοριστεί απλώς στις λειτουργίες του.

Η λήξη αυτών των αντιλήψεων αλλάζει την προοπτική πάνω στην οποία σχεδιαζόταν η κοινωνικότητα. Το τέλος της σοσιαλδημοκρατικής εκδοχής είναι επίσης μια νέα πολιτικής συνθήκη, κυρίως γιατί καθορίζει την αδυνατότητα αμοιβαίας διείσδυσης του κράτους στην κοινωνία. Η εξουσία απέναντι σε αυτήν την αδυνατότητα απαντά με την επαναφορά ενός κράτους που περικλείει και εξουσιάζει, όμως η συντριβή του κοινωνικού

ιστού καθιστά και αυτήν την επιλογή μετέωρη.

Έχουν υφανθεί συνεργατικοί ιστοί που διαχειρίζονται την καθημερινότητα και δεν απευθύνονται στην κρατική δομή. Η κοινότητα αυτή παραμένει ανοικτή και πορώδης, χωρίς κάποιος να μπορεί να διεκδικήσει ένα ενιαίο κέντρο εκπόρευσης ισχύος. Η παντελής έλλειψη συγκροτημένου εξουσιαστικού σχεδίου οφείλεται και στην ανάδυση ενός νέου μη νεωτερικού υποκειμένου. Ενός υποκειμένου χωρίς την επιβαλλόμενη σταθερότητα της ταυτότητας και την ιδεολογική ενότητα, αλλά με ανοιχτό δίαυλο επικοινωνίας με κάθε κοινωνική κίνηση που οργανώνεται οριζόντια και άμεσα, ακόμα και όταν παλινωδεί. Διότι η σκληρή πολιτική ατζέντα της διαρκούς έντασης και της κατάστασης εξαίρεσης δημιουργεί μια καθημερινότητα που δεν μπορεί να αγνοηθεί, αντανakλαστικά που στοχεύουν στην αποδιοργάνωση της σύνθεσης αυτής της πολλαπλότητας. Άρα, το υπό συγκρότηση πολιτικό ρεύμα της αντίστασης πρέπει να θέτει όρους πολιτικής συγκρότησης και θεσμικής, συντακτικής κίνησης που θα οδηγούν σε μια ευθεία προγραμματική και κινηματική αντιπαράθεση με το υπάρχον εξουσιαστικό πλαίσιο αναφοράς.

Η ριζοσπαστικοποίηση της δημοκρατίας ως ένα κοινωνικό μέτωπο που θα πηγαίνει πέρα και εκτός του κράτους, είναι μια πρώτη απόπειρα ενοποίησης των διάσπαρτων κινήσεων που αισθάνονται τον πνιγμό της αυταρχικοποίησης. Ενώ εξακολουθούν να παράγονται γύρω μας συμβάντα που ανατρέπουν κατεστημένες αντιλήψεις και δομές, είναι φανερό ότι καμιά πρακτική του παρελθόντος δεν μπορεί να δώσει λύση. Η ανοικτότητα της κοινωνικής πραγματικότητας καθίσταται το πεδίο όπου αναδύονται ασύλληπτοι δεσμοί και δυνατότητες θεσμών. Η αναζήτηση της αυτονομίας και του αυτεξούσιου διατρέχει την ρωγμάτωση στη στρατηγική του φόβου που πρεσβεύουν οι διαρκείς αραβικές εξεγέρσεις, αλλά ταυτόχρονα, για πρώτη ίσως φορά, αφορούν καθοριστικά στη διάπλαση των όρων του βίου. Ο μονισμός και η μονοφωνία του παρόντος δεν περιμένει μια μεγάλη αφήγηση για να σπάσει, αλλά την κατανόηση και δράση στο πλαίσιο των πολλών μικρών στιγμών που αρνούνται να ανταποκριθούν σε αυτήν την

γκρίζα πραγματικότητα.

Γνωρίζουμε ότι όσο και αν θέλουμε συλλογικές ουτοπίες, αυτές δεν μπορούν να παραχθούν πλέον ως θεωρητικά θέσφατα, αλλά θα προκύψουν σαν μια μακρά διαδικασία οικοδόμησης της σύγχρονης αλληλεγγύης και της νέας συμμετοχής. Δεν υπάρχουν πλέον ηγεμονικές δυνάμεις που μπορούν να παράγουν τους ορισμούς της ζωής. Αντίθετα, υπάρχει η αναζήτηση του μέλλοντος σε ένα δραστήριο, εκρηκτικό και πολλαπλά βλάσφημο παρόν, η διακρίβωση ότι υπάρχουν ήδη δραστηριότητες που κυοφορούν νέες, εναλλακτικές μορφές κοινωνικής οργάνωσης, συνεργασίας και τρόπους ύπαρξης. Το πλήθος δεν μπορεί να διεκδικήσει παραγόμενες πλειοψηφίες, ούτε τελεολογικές στοχεύσεις, αλλά μπορεί να παράγει διαρκώς νέες συνθήκες οργάνωσης χωρίς ηγεμονισμούς, καθώς συγκροτείται από πολλές δρώσες μειοψηφίες. Δημιουργώντας εναλλακτικούς κοινωνικούς χώρους, δίνουν χώρο στη συγκρότηση ενός νέου κοινωνικού υποκειμένου.

1. *Richard Day, Το τέλος της ηγεμονίας, εκδ. Ελευθεριακή Κουλτούρα.*

2. *Αλέξανδρος Κιουπκιολής, Πολιτικές της ελευθερίας, εκδ. Εκκρεμές, σελ. 143*

Το παρόν κείμενο δημοσιεύτηκε στο Περιοδικό Βαβυλωνία #Τεύχος 14.

Αλληλογραφία Πάννεκουκ – Καστοριάδη (1953 – 1954) : 1ο γράμμα

1ο γράμμα του Πάννεκουκ προς τον Καστοριάδη

Σας ευχαριστώ πάρα πολύ για τα έντεκα τεύχη του Σοσιαλισμός ή Βαρβαρότητα που δώσατε στον σύντροφο Β... , για να μου τα δώσει. Τα διάβασα (αν και δεν τα έχω τελειώσει ακόμη) με μεγάλο ενδιαφέρον, επειδή αποκαλύπτουν την μεγάλη μεταξύ μας συμφωνία. Πιθανώς παρατηρήσατε το ίδιο πράγμα όταν διαβάζατε το βιβλίο μου Τα εργατικά συμβούλια. Για πολλά χρόνια πίστευα ότι ο μικρός αριθμός σοσιαλιστών που ανέπτυξε αυτές τις ιδέες δεν είχε αυξηθεί. Το βιβλίο αγνοήθηκε και αντιμετωπίστηκε με σιγή σχεδόν από όλο τον σοσιαλιστικό τύπο (με την πρόσφατη εξαίρεση του Socialist Leader του ILP). Επομένως, χάρηκα που άρχιζα να γνωρίζω μία ομάδα η οποία έφτασε στις ίδιες ιδέες από μία ανεξάρτητη διαδρομή. Την απόλυτη διαχείριση της εργασίας τους από τους ίδιους τους εργάτες, την οποία εκφράζετε λέγοντας: «Οι ίδιοι οι παραγωγοί οργανώνουν τη διαχείριση της παραγωγής», την περιέγραψα στα κεφάλαια για την «οργάνωση των χώρων εργασίας» και την «κοινωνική οργάνωση». Οι οργανισμοί που σχηματίζονται από συνελεύσεις των αντιπροσώπων και τους χρειάζονται οι εργάτες για συζητήσεις, τους οποίους εσείς αποκαλείται «σοβιέτ», είναι οι ίδιοι με εκείνους που εμείς ονομάζουμε «εργατικά συμβούλια».

Σίγουρα υπάρχουν διαφορές. Θα ασχοληθώ μαζί τους, θεωρώντας αυτό το κείμενο ως μία συμβολή στη συζήτηση του περιοδικού σας. Ενώ εσείς περιορίζετε τη δραστηριότητα αυτών των οργανισμών στην οργάνωση της εργασίας στα εργοστάσια μετά την κατάληψη της κοινωνικής εξουσίας από τους εργάτες, εμείς πιστεύουμε επίσης ότι οι οργανισμοί θα είναι αυτοί μέσω των οποίων οι εργάτες θα καταλάβουν την εξουσία. Για την κατάληψη της εξουσίας δε μας ενδιαφέρει καθόλου ένα «επαναστατικό κόμμα» το οποίο θα αναλάβει την ηγεσία της προλεταριακής επανάστασης. Αυτό το «επαναστατικό κόμμα» είναι μία τροτσκιστική ιδέα, που (από το 1930) έχει βρει υποστηρικτές ανάμεσα σε πολλούς πρώην υποστηρικτές του Κομμουνιστικού Κόμματος απογοητευμένους από την πρακτική του τελευταίου. Η αντίθεση και η κριτική μας ανάγονται στα πρώτα χρόνια της Ρωσικής Επανάστασης, κατευθύνονται στον Λένιν και προκλήθηκαν από την στροφή του προς τον πολιτικό καιροσκοπισμό. Εμείς

παραμείναμε εκτός της Τροτσκιστικής γραμμής: ποτέ δεν ήμαστε υπό την επιρροή του. Θεωρούμε ότι ο Τρότσκι είναι ο πλέον ικανός εκπρόσωπος του Μπολσεβικισμού και ότι αυτός θα έπρεπε να είναι ο διάδοχος του Λένιν. Αλλά, αφού είχε αναγνωριστεί στη Ρωσία ένας εκκολαπτόμενος καπιταλισμός, η προσοχή μας εστιάστηκε κυρίως στον δυτικό κόσμο του μεγάλου κεφαλαίου όπου οι εργάτες θα πρέπει να μετατρέψουν τον πιο αναπτυγμένο καπιταλισμό σε πραγματικό κομμουνισμό (με την κυριολεκτική σημασία της λέξης). Με την επαναστατική θέρμη του ο Τρότσκι γοήτευσε όλους τους αντιφρονούντες τους οποίους ο σταλινισμός πέταξε έξω από τα Κομμουνιστικά Κόμματα, και εμβολιάζοντάς τους με τον μπολσεβίκικο ιό, τους κατέστησε σχεδόν ανίκανους να κατανοήσουν τα νέα μεγάλα καθήκοντα της προλεταριακής επανάστασης.

Επειδή η Ρωσική Επανάσταση και οι ιδέες της εξακολουθούν να έχουν μια τόσο δυνατή επιρροή στις σκέψεις των ανθρώπων, είναι απαραίτητο να διεισδύσουμε βαθύτερα στο θεμελιώδη χαρακτήρα της. Με λίγα λόγια, ήταν η τελευταία αστική επανάσταση, παρόλο που διεξήχθη από την εργατική τάξη. Η «αστική επανάσταση» υποδηλώνει μια επανάσταση που καταστρέφει τη φεουδαρχία και ανοίγει το δρόμο προς την εκβιομηχάνιση, με όλες τις κοινωνικές επιπτώσεις που αυτό συνεπάγεται. Η Ρωσική Επανάσταση βρίσκεται επομένως σε ευθυγράμμιση με την Αγγλική Επανάσταση του 1647, και τη Γαλλική Επανάσταση του 1789, καθώς και με αυτές που ακολούθησαν το 1830, 1848 και 1871. Κατά τη διάρκεια αυτών των επαναστάσεων οι τεχνίτες, οι αγρότες και οι εργάτες βρήκαν την τεράστια δύναμη που απαιτούνταν για να καταστρέψουν το παλαιό καθεστώς. Αμέσως μετά, οι επιτροπές και τα πολιτικά κόμματα των εκπροσώπων των πλούσιων στρωμάτων, εκείνων που αποτελούσαν τη μελλοντική κυρίαρχη τάξη, ήρθαν στο προσκήνιο και πήραν τον έλεγχο της κυβερνητικής εξουσίας. Αυτό ήταν φυσικό απότοκο, δεδομένου ότι η εργατική τάξη δεν ήταν ακόμη αρκετά ώριμη για να αυτοκυβερνηθεί. Σε αυτήν την κοινωνία εκμετάλλευσης των εργατών, η κυρίαρχη τάξη χρειάζεται μια κυβέρνηση αποτελούμενη από μία μειοψηφία λειτουργών και πολιτικών. Σε μία πιο πρόσφατη εποχή, η Ρωσική Επανάσταση

φάνηκε να είναι μια προλεταριακή επανάσταση, με τους εργάτες να είναι οι συντάκτες της μέσω των απεργιών και των μαζικών δράσεων. Παρόλα αυτά το Μπολσεβίκικο κόμμα, λίγο-λίγο, πέτυχε αργότερα ιδιοποίηση εξουσίας (με την εργατική τάξη να είναι μία μικρή μειοψηφία ανάμεσα στον πληθυσμό των αγροτών). Έτσι, ο αστικός χαρακτήρας (με την ευρεία έννοια του όρου) της Ρωσικής Επανάστασης επικράτησε και πήρε τη μορφή του κρατικού καπιταλισμού. Από τότε, λόγω της ιδεολογικής και πνευματικής της επιρροής της στον κόσμο, η Ρωσική Επανάσταση έχει γίνει το ακριβώς αντίθετο της προλεταριακής επανάστασης που απελευθερώνει τους εργαζόμενους και τους καθιστά κύριους του παραγωγικού μηχανισμού.

Για μας η ένδοξη παράδοση της Ρωσικής Επανάστασης συνίσταται στο γεγονός ότι στις πρώτες εκρήξεις της, το 1905 και 1917, ήταν η πρώτη που αναπτύχθηκε και έδειξε στους εργάτες όλου του κόσμου την οργανωτική δομή της αυτόνομης επαναστατικής δράσης: τα σοβιέτ. Από αυτή την εμπειρία που επιβεβαιώθηκε αργότερα, σε μικρότερη κλίμακα στη Γερμανία, αντλήσαμε τις ιδέες μας σχετικά με τις μορφές μαζικής δράσης που είναι κατάλληλες για την εργατική τάξη, και που θα έπρεπε να εφαρμοστούν προκειμένου να αποκτήσει τη δική της ελευθερία.

Ακριβώς αντίθετες σε αυτό είναι οι παραδόσεις, οι ιδέες και οι μέθοδοι που προέκυψαν από τη Ρωσική Επανάσταση, όταν το Κομμουνιστικό Κόμμα κέρδισε δύναμη. Οι ιδέες αυτές, που χρησίμευσαν μόνο ως εμπόδια στη διόρθωση της προλεταριακής δράσης, αποτελούσαν την ουσία και τη βάση της Τροτσκιστικής προπαγάνδας.

Το συμπέρασμά μας είναι ότι οι μορφές οργάνωσης της αυτόνομης εξουσίας, που εκφράζονται με τους όρους «σοβιέτ» και «εργατικά συμβούλια», πρέπει να χρησιμεύσουν τόσο στην κατάκτηση της εξουσίας όσο και στην καθοδήγηση της παραγωγικής εργασίας μετά από αυτή την κατάκτηση. Κατ' αρχάς αυτό συμβαίνει επειδή η δύναμη των εργατών πάνω στην κοινωνία δε μπορεί να διατηρηθεί με κανέναν άλλο τρόπο, για παράδειγμα με ένα επονομαζόμενο επαναστατικό κόμμα. Δευτερευόντως, επειδή αυτά τα σοβιέτ, τα

οποία αργότερα θα είναι απαραίτητα για την παραγωγή, μπορούν να σχηματιστούν μόνο μέσω της ταξικής πάλης για την εξουσία.

Μου φαίνεται ότι σε αυτό το σχέδιο ο «κόμβος των αντιθέσεων» του προβλήματος της «επαναστατικής ηγεσίας» εξαφανίζεται. Για την πηγή των αντιφάσεων, είναι η αδυναμία να εξισορροπηθεί η εξουσία κι η ελευθερία μιας τάξης η οποία κυβερνά η ίδια την τύχη της, με την αξίωση να υπακούει μια ηγεσία σχηματισμένη από μια μικρή ομάδα ή ένα κόμμα. Αλλά μπορεί να διατηρηθεί μια τέτοια απαίτηση; Αντιτίθεται εμφανώς στην πιο γνωστή ιδέα του Μαρξ, ότι δηλαδή η απελευθέρωση των εργατών θα είναι έργο των εργατών των ίδιων. Επιπλέον, η προλεταριακή επανάσταση δε μπορεί να συγκριθεί με μία απλή εξέγερση ή μια στρατιωτική εκστρατεία που πραγματοποιείται από μία κεντρική διοίκηση, ούτε ακόμη με μια περίοδο αγώνα όμοια, για παράδειγμα, με την σπουδαία Γαλλική Επανάσταση, η οποία δεν ήταν τελικά τίποτα παρά ένα επεισόδιο στην αστική άνοδο προς την εξουσία. Η προλεταριακή επανάσταση είναι πολύ πιο μεγάλη και βαθιά· είναι η ένταξη της μάζας των ανθρώπων στη συνείδηση της ύπαρξής τους και του χαρακτήρα τους. Δε θα είναι μία απλή αναστάτωση· θα διαμορφώσει το περιεχόμενο μιας ολόκληρης περιόδου στην ιστορία της ανθρωπότητας, κατά την οποία η εργατική τάξη θα πρέπει να ανακαλύψει και να συνειδητοποιήσει τις δικές της ικανότητες και δυνατότητες, όπως επίσης και τους στόχους της και τα μέσα του αγώνα. Προσπάθησα να επεξεργαστώ ορισμένες πτυχές αυτής της επανάστασης στο βιβλίο μου *Les Conseils Ouvriers* στο κεφάλαιο με τίτλο «Η Επανάσταση των εργατών». Φυσικά, όλο αυτό παρέχει μόνο ένα αφηρημένο σχήμα που μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να φέρει στο προσκήνιο τις διάφορες δυνάμεις στη δράση και τις σχέσεις τους.

Είναι πιθανό να ρωτήσετε τώρα: Στο πλαίσιο αυτού του προσανατολισμού, τι σκοπό εξυπηρετεί ένα κόμμα ή μια ομάδα, και ποια είναι τα καθήκοντά της; Μπορούμε να είμαστε σίγουροι ότι η ομάδα μας δε θα καταφέρει να διοικήσει τις μάζες των εργατών στην επαναστατική τους δράση: εκτός από εμάς υπάρχει άλλη μισή ντουζίνα ή και περισσότερες ομάδες ή κόμματα που

αυτοαποκαλούνται επαναστατικά, αλλά όλα διαφέρουν στα προγράμματα και τις ιδέες τους, και που σε σύγκριση με το μεγάλο Σοσιαλιστικό Κόμμα, αυτά δεν είναι παρά μόνο Λιλιπούτσιοι. Στο πλαίσιο της συζήτησης στο δέκατο τεύχος της επισκόπησής σας, σωστά υποστηρίχθηκε ότι η συμβολή μας είναι ουσιαστικά θεωρητική: να βρει και να υποδείξει, μέσα από τη μελέτη και τη συζήτηση, την καλύτερη πορεία δράσης για την εργατική τάξη. Παρ' όλα αυτά, η εκπαίδευση δε θα έπρεπε να προορίζεται αποκλειστικά για τα μέλη μιας ομάδας ή ενός κόμματος, αλλά για τις μάζες της εργατικής τάξης. Θα εναπόκειται σε αυτούς να αποφασίσουν τον καλύτερο τρόπο για να ενεργήσουν στις συνελεύσεις των εργοστασίων και στα Συμβούλιά τους. Αλλά για να μπορούν να αποφασίσουν με τον καλύτερο δυνατό τρόπο, θα πρέπει να διαφωτίζονται από καλά μελετημένες συμβουλές προερχόμενες από τον μεγαλύτερο δυνατό αριθμό ατόμων. Κατά συνέπεια, για μια ομάδα που διακηρύσσει ότι η αυτόνομη δράση της εργατικής τάξης είναι η κύρια μορφή της σοσιαλιστικής επανάστασης, θα θεωρείται ότι το κύριο καθήκον της είναι να πάει να μιλήσει με τους εργάτες, για παράδειγμα με τα μέσα δημοφιλών φυλλαδίων τα οποία θα ξεκαθαρίζουν τις ιδέες των εργατών, εξηγώντας τις σημαντικές αλλαγές στην κοινωνία, καθώς και την ανάγκη για τους εργάτες να αυτοοργανωθούν σε όλες τις δράσεις τους, συμπεριλαμβανομένης της μελλοντικής παραγωγικής εργασίας.

Εδώ λοιπόν έχετε μερικές από τις σκέψεις που θέτει η ανάγνωση των συζητήσεων που δημοσιεύτηκαν στο περιοδικό σας. Επιπροσθέτως, θα ήθελα να εκφράσω την ικανοποίησή μου από τα άρθρα στο «The American worker» που αποσαφηνίζουν ένα μεγάλο μέρος του αινιγματικού προβλήματος της εργατικής τάξης χωρίς σοσιαλισμό, και το διδακτικό άρθρο για την εργατική τάξη στην Ανατολική Γερμανία. Ελπίζω ότι η ομάδα σας θα έχει την ευκαιρία να δημοσιεύσει περισσότερα άρθρα αυτής της επισκόπησης.

Θα με συγχωρήσετε που έγραψα αυτό το γράμμα στα αγγλικά, αλλά μου είναι δύσκολο να εκφραστώ ικανοποιητικά στα γαλλικά.

Επαφή με την παρανοϊκή άβυσσο: Η σχέση παράνοιας, ιστορίας και ελληνικού εθνικοσοσιαλισμού

Ιάσοντας Τσαούλας

Όπως είναι φανερό, και από τον τίτλο του κειμένου και όπως υποψιάζονται ακόμα και οι “αμύητοι” στα ερωτήματα της ψυχολογίας και της ψυχανάλυσης, αυτό το κείμενο δεν είναι απλά μία προσπάθεια του να πούμε ξανά και ξανά τις ίδιες κοινοτοπίες γύρω από τη φύση του νεοναζιστικού φαινομένου. Αυτές οι κοινοτοπίες είναι από πάνω μέχρι κάτω φτιαγμένες για να μας αποκρύπτουνε την πραγματικότητα και ως εκ τούτου αποτελούνε τμήμα της ιδεολογίας και της κριτικής στάσης που πρέπει να έχουμε απέναντί της.

Μία από τις ισχυρότερες προκαταλήψεις που πρέπει να υπερβούμε για να αρχίσουμε να κατανοούμε τη δυναμική αυτών των ιδεολογιών είναι να έρθουμε από την αρχή σε σύγκρουση με μία από τις βασικές προκείμενες του καπιταλιστικού-αστικού-μαρξιστικού τρόπου σκέψης. Σε αυτόν τον τρόπο σκέψης η Ιστορία έχει χώρο μόνο για τα συμφέροντα και τους υπολογισμούς και την πάλη των τάξεων εννοώντας προφανώς σαν Τάξεις μόνο τις οικονομικές. Τα συναισθήματα, οι παραστάσεις, οι πεποιθήσεις, οι τρόποι σκέψης, οι θεσμοί μίας κοινωνίας πρωτεύοντες και

δευτερεύοντες, κοντολογής αυτό που περιφρονητικά ονομάζεται στη μαρξική θεωρία εποικοδόμημα, θα γίνει αντικείμενο εξέτασης. Όλα αυτά κάπου στηρίζονται, στηρίζονται σε συγκεκριμένες υλικές δυναμικές. Μόνο που για τον γράφοντα, η φράση υλικές δυναμικές είναι τρομερά πλούσια για να την περιορίσουμε στις οικονομικές διαδικασίες που προφανώς αυτές υπάρχουνε και παίζουνε σημαίνοντα ρόλο.

Ο ναζισμός ή η αμεσοδημοκρατία είναι κοινωνικά φαινόμενα και δεν προσπαθούμε να ψυχολογιοποιήσουμε το κοινωνικό, όμως το κοινωνικό στηρίζεται σε συγκεκριμένα συναισθήματα και τρόπους σκέψης και ένας αρκετά σοβαρός στην νεοελληνική κοινωνία ήτανε και είναι ο παρανοϊκός τρόπος σκέψης. Αυτός ο τρόπος σκέψης λοιπόν έχει κάποια χαρακτηριστικά που τον κάνουνε ιδανικό για να εκφράσει τον φρικαλέο του αντιανθρωπισμό. Παντοδυναμία της Προβολής, Άρνηση της Πραγματικότητας, Παραληρηματική σκέψη, Πίστη στις Μεσσιανικές μορφές κατά προτίμηση αρσενικού φύλου, μεγαλομανής εικόνα του Εαυτού και last but not least υπερδιαταραγμένη σεξουαλικότητα. Παρόλη τη δυσκολία να αναλύσουμε επαρκώς, μπορούμε εν συντομία να αναφερθούμε σε αυτά.

Στην παρανοϊκή προβολή, το άτομο αποδίδει σε άλλους τα βαθιά δικά του αισθήματα αναξιότητας, μνησικακίας και εν τέλει εχθρότητας. Για αυτό και λέγεται προβολή, γιατί το άτομο προβάλλει σε άλλους τα δικά του αισθήματα. Αυτός ο τρόπος άμυνας είναι εξαιρετικά αρχαϊκός και παρουσιάζεται σε όλους και όλες μας σε καταστάσεις κρίσης αλλά και σε λιγότερο έντονες στιγμές. Είναι μέρος του εαυτού μας και σε κανονικές ποσότητες μας προστατεύει από εξωτερικούς κινδύνους διότι οριοθετεί με τρομερά άκαμπτο τρόπο το μέσα με το έξω, το Εγώ και τον έξω κόσμο. Ο ναζισμός όπως και κάθε ολοκληρωτισμός εδώ αποδεικνύει τη βασικά φοβική του σχέση που αναπτύσσει με την πραγματικότητα. Οι άλλοι μάς φθονούνε, θέλουνε να μας εξαφανίσουνε, θέλουνε το κακό μας να μας πάρουνε τα πάντα. Για αυτό και δικαιολογούμαστε να τους μισούμε και να θέλουμε να τους επιτεθούμε εμείς πρώτοι. Έτσι η παρανοϊκή αντιστροφή

συντελείται. «Δεν είμαι εγώ που τον μισώ αλλά αυτός, άρα δικαιούμαι εν τέλει να τον μισώ και να επιθυμώ την καταστροφή του».

Είναι ήδη ορατό στους πάντες ότι πρόκειται για μία πολεμικού τύπου ατμόσφαιρα όπου οι ορισμοί του Φίλου και του Εχθρού είναι έντονοι. Συνηθέστατα αυτός ο φόβος συμπληρώνεται εξαίρετα από ένα παρανοϊκό σύμπλεγμα μεγαλείου. «Μας φθονούνε εμάς τους Έλληνες γιατί είμαστε σπουδαίοι, δώσαμε τα φώτα του πολιτισμού στους βάρβαρους, κουτόφραγκους και είμαστε οι καλύτεροι όλων». Αυτή είναι μία τελείως ψεύτικη εικόνα που αντιστοιχεί τέλεια στις απαιτήσεις ενός ανασφαλούς ατόμου ή και ομάδας. Είμαστε σπουδαίοι οπότε μας φθονούνε και δικαιούμαστε έτσι να τους μισούμε.

Η άρνηση της πραγματικότητας παίζει επίσης έναν σημαίνοντα ρόλο στον τύπο του ανθρώπου που θέλγεται από τον ναζιστικό και γενικά τον ολοκληρωτικό τρόπο σκέψης. Ένα πολύ απτό παράδειγμα άρνησης της πραγματικότητας είναι ακόμα και τώρα η άρνηση των Ναζί να αποδεχτούνε το ολοκαύτωμα ή η άρνηση των σταλινικών κομμουνιστών να αποδεχτούνε την ύπαρξη του Γκουλάγκ. Για αυτούς τα γεγονότα ΔΕΝ υπάρχουνε αυτούσια, ούτε σαν παραδοχές αρχικά, αλλά είναι ψέματα ή στην καλύτερη για την πραγματικότητα περίπτωση υπερβολές, που έχουνε φτιαχτεί έτσι ώστε να πλήξουνε το μεγαλείο της εκάστοτε θεωρίας ή σκεπτικού. Και έχουνε φτιαχτεί ακριβώς από τους εχθρούς άρα ακόμα ένας παραπάνω λόγος για να τους μισούμε. Ένα παράδειγμα άρνησης της πραγματικότητας μέσω μίας καλλιέργειας ψεύτικου μεγαλείου είναι τα ψέματα πού λένε οι Χρυσανγίτες συστηματικά για το πόσοι παρευρίσκονται στις πορείες τους. Και αυτό γίνεται έχοντας λόγο προφανώς. Και αυτός είναι να δημιουργήσει μία τελείως πλαστή αίσθηση πραγματικότητας στα μέλη, και υπεραναπληρωτικά να φοβίσει τους εχθρούς και να πείσει τα μέλη ότι όντως είναι παντοδύναμοι. Από αυτό άλλωστε το γεγονός προκύπτει το αποσβολωμένο ύφος των Χρυσανγιτών σε ήττες τους στον δρόμο ή μετά τις συλλήψεις τους. Είχανε και έχουνε τόσο πολύ αποκοπεί από τον έξω κόσμο, έχουνε χάσει το Εγώ τους (που

πρέπει να υποθέσουμε βάσιμα ότι ήτανε ανίσχυρο και προ ένταξης), η ομαδική αρχή της απόλυτης εξουσίας του Αρχηγού δηλαδή, που οποιαδήποτε απάντηση του Άλλου τους φαίνεται σαν η Συντέλεια του Κόσμου.

Με όλα αυτά που είπαμε δεν πρέπει κάποιος να υποθέσει ότι η κοινωνία δεν βρίσκεται πουθενά. Υπάρχουνε σαφώς καθορισμένες έξεις στο άτομο αλλά αυτές πρέπει να επενδυθούνε σε κοινωνικά αντικείμενα. Το ελεύθερο, αυτόνομο άτομο είναι δημιουργία της κοινωνίας. Δεν μπορούμε να μιλήσουμε έτσι γενικά για άτομο και επιθυμίες χωρίς να λάβουμε υπόψη τα περιεχόμενα των επιθυμιών. Οι επιθυμίες είναι ακριβώς που εντός της κοινωνίας αρθρώνονται αποκτούνε στόχους και εντέλει γίνονται αυτό που γίνονται. Ο Άλλος και το μίσος προς αυτόν πρέπει να πάρει πάντα ιστορικά καθορισμένες μορφές για να μπορέσει να εκφραστεί. Αυτή η διαπίστωση που μας απαλλάσσει και από τον ψυχολογισμό αλλά και από τον κοινωνιολογισμό, μας ανοίγει διάπλατα το πεδίο της Ιστορίας και της σχέσης της με την ατομική Ψυχή.

Τα Σημαίνοντα Ράτσα, πάλη μεταξύ των φυλών, καθαρότητα του αίματος, ψευτο-επίκληση της επιστήμης, πίστη στην παντοδυναμία της τεχνικής και της γραφειοκρατίας είναι ιστορικές μορφές που δημιουργήθηκαν από ανθρώπους σε συγκεκριμένες συνθήκες σαν απάντηση σε ορισμένα ερεθίσματα. Είναι ιστορικές δημιουργίες με το πλήρες νόημα της φράσης. Είναι οι απαντήσεις που δόθηκαν, σε απόπειρες να δοθεί νόημα στην ύπαρξη με παρανοϊκό, παραληρηματικό τρόπο. Ερώτημα που μετά τη δημιουργία του καπιταλισμού και σε συνδυασμό με την απομάγευση του Κόσμου έχει καταστεί και πάλι τρομερά αγωνιώδες. Γιατί όντως όπως έγραφε ο Νίτσε, ο θεός είναι νεκρός, μόνο που γίνεται συνεχώς προσπάθεια να τον αντικαταστήσουμε με άλλα πτώματα. Η Ιδεολογία είναι ακριβώς αυτή η σύγχρονη προσπάθεια. Είναι ένας καινούργιος τύπος απάντησης στον νεωτερικό και στον μετανεωτερικό Κόσμο. Η Ιδεολογία προσφέρει συνοχή, προσφέρει καταφύγιο από την επίθεση της εμπειρίας και τις ευκαιρίες αναστοχασμού που προσφέρει αυτή, προσφέρει τέλος ολοκληρωμένο σύστημα εξήγησης του Κόσμου χωρίς ατέλειες. Κάτι που για τη

σύγχρονη Ψυχή αποτελεί ένα δυνατό μέλλον καθόλου απραγματοποίητο έτσι όπως διατείνεται ο φιλελεύθερος χαζοχαρουμενισμός. Και σε αυτό είναι ακριβώς πού έρχεται η σύνδεση του κοινωνικού με το ψυχικό.

Άτομα με αυτές ακριβώς τις ανάγκες είναι σίγουρο ότι βρίσκουνε πολύ, πολύ θελκτικές τις ρητορικές και τις πρακτικές της Χ.Α. Δεν χρειάζεται να αυταπατόμαστε. Ο ναζισμός αποτέλεσε και στο παρελθόν και στο παρόν κίνημα με πρωτοφανή ιστορική απήχηση κάτι το οποίο πρέπει να το πάρουμε πολύ στα σοβαρά. Οι άνθρωποι μπορεί περίφημα να στραφούνε στην Τρέλα και τη βαρβαρότητα κάτω από την απειλή μίας οικονομικής Κρίσης και γενικότερα ενός πολιτισμού που βάζει, όπως πολύ σωστά είδε ο Μαρξ, τις ανταλλακτικές αξίες πάνω από τις αξίες χρήσεις. Αυτό ακριβώς αντιστρέφει ο ολοκληρωτισμός. Ο μαγικός του τρόπος Δράσης είναι που θέλγει τόσο πολύ τα υποκείμενα, γιατί υπόσχεται μία όαση υποκειμενικότητας σε μία έρημο καπιταλισμού, γραφειοκρατίας και απάθειας.

Κλείνοντας το άρθρο αυτό, θέλω να επιστήσω την προσοχή σε κάτι. Οι προσεχτικοί αναγνώστες/στριες σίγουρα θα κατάλαβαν τη σοβαρότητα του εχθρού που έχουμε απέναντί μας. Ο εχθρός αυτός απαιτεί καινοτομία στις αναλύσεις προκειμένου να καταλάβουμε καλά τι έχουμε απέναντί μας και καινοτομία στη Δράση προκειμένου να αντιμετωπιστεί αποτελεσματικότερα. Δυστυχώς, στο εν Ελλάδι κίνημα κυριαρχεί μία τρομερή ημιμάθεια που σε συνδυασμό με έναν γελοίο εμπειρισμό (σύμπτωμα και αυτός μίας ηρωικής άρνησης της γραφειοκρατικής κοινωνίας) δημιουργούνε σχεδόν ανυπέρβλητες δυσκολίες σε όσους θέλουνε να βοηθήσουνε στην καλύτερη κατανόηση του φαινομένου. Παρόλα αυτά, και αυτό είναι στο χέρι όλων, αυτό το σχεδόν μπορεί και πρέπει να διευρυνθεί. Όλοι μας από τα πεδία του, τα πάντοτε προσωρινά. Αυτό το κείμενο λοιπόν είναι μία απόπειρα ενημέρωσης γύρω από τη δυναμική του ψυχικού παράγοντα, κοντολογίς της επιθυμίας σε αυτό που λέω ανάδυση της εθνικοσιαλιστικής επιθυμίας και συνείδησης. Και ελπίζω να υπηρέτησε τον ρόλο του.

ΓΤΟ, Πόλεμοι Σπόρων και Πόλεμοι Γνώσης

Vandana Shiva

Ο μόνος λόγος για τον οποίο οι καλλιέργειες έχουν τροποποιηθεί με τις μεθόδους της γενετικής μηχανικής είναι για να κατοχυρώνονται ευρεσιτεχνίες για τους σπόρους και να εισπράττονται δικαιώματα. Εάν κατά την αποικιοκρατία η έννοια της Terra Nullius, των αδέσποτων εδαφών, έδινε τη δυνατότητα στον αποικιοκράτη να καταλαμβάνει γη και εδάφη, μια νέα παράφρασή της, η έννοια της Bio Nullius ή αδέσποτης ζωής χρησιμοποιείται για την επιβολή «δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας» στους σπόρους, τη βιοποικιλότητα και τις μορφές ζωής. Η ζωή ωστόσο δεν είναι αδέσποτη. Οι σπόροι δεν αποτελούν εφεύρεση. Ενσαρκώνουν εκατομμύρια χρόνια βιολογικής εξέλιξης και χιλιάδες χρόνια πολιτισμικής εξέλιξης και γενετικής βελτίωσης από γεωργούς. Όταν οι πολυεθνικές διεκδικούν πατέντες, στην ουσία «κουρσεύουν» χαρακτηριστικά που έχουν αναπτυχθεί από τη φύση και τους γεωργούς. Ληλατούν και πατεντάρουν το άρωμα του μπασμάτι, τη χαμηλή περιεκτικότητα γλουτένης του ενδημικού μας σιταριού, ιδιότητες κλιματικής αντοχής στα άλατα, τις ξηρασίες και τις πλημμύρες που έχουν αναπτύξει οι γεωργοί μας. Αυτό δεν αποτελεί καινοτομία και εφεύρεση, αλλά βιοπειρατεία. Τα μόνα χαρακτηριστικά που έχουν εισάγει οι πολυεθνικές στα φυτά μέσω της γενετικής τροποποίησης είναι τα τοξικά γνωρίσματα της εντομοαπωθητικής τοξίνης Bt και της ανθεκτικότητας στα παρασιτοκτόνα. Πέρα από το γεγονός ότι είναι τοξικά, τα χαρακτηριστικά αυτά δεν έχουν μειώσει τη χρήση χημικών όπως έχει κατά κόρον υποστηριχθεί. Οι μελέτες μας στην περιοχή Vidharba της Ινδίας δείχνουν ότι η χρήση παρασιτοκτόνων έχει αυξηθεί κατά 13 φορές από την πρώτη εμφάνιση βαμβακιού με την εντομοκτόνο τοξίνη Bt.

Έκθεση που δημοσιεύτηκε στο περιοδικό *Environmental Sciences Europe* αποκαλύπτει ότι οι γενετικά τροποποιημένες καλλιέργειες έχουν οδηγήσει σε αύξηση της γενικής χρήσης παρασιτοκτόνων κατά 183 εκατομμύρια κιλά από τη στιγμή που πρωτοχρησιμοποιήθηκαν το 1996 έως το 2011. Αυτό ισοδυναμεί σε αύξηση περίπου της τάξης του 7% τα τελευταία 16 χρόνια.

Τα στοιχεία για την αύξηση της χρήσης χημικών επιβεβαιώνουν ότι ο ισχυρισμός ότι η τοξίνη Bt στις καλλιέργειες θα περιορίσει τη χρήση εντομοκτόνων και ότι η αντοχή των καλλιεργειών στα παρασιτοκτόνα θα περιορίσει αντίστοιχα τη χρήση τους είναι ψευδής.

Όπως φανερώνει η έκθεση του κέντρου Navdanya για την ελευθερία των σπόρων, με τίτλο «Ο Αυτοκράτορας των ΓΤΟ δεν φοράει ρούχα», οι γενετικά τροποποιημένες καλλιέργειες έχουν οδηγήσει σε νέους τύπους ανθεκτικών ζιζανίων και παρασίτων που απαιτούν μεγαλύτερη χρήση παρασιτοκτόνων και ζιζανιοκτόνων. Περισσότερες από είκοσι πέντε ποικιλίες ζιζανίων σήμερα είναι ανθεκτικές στην ουσία glyphosate, το κύριο συστατικό του παρασιτοκτόνου ευρέος φάσματος «Roundup» της Monsanto και ζητείται από τους γεωργούς να ψεκάσουν Agent Orange, το αποφυλλωτικό που χρησιμοποιήθηκε στον πόλεμο του Βιετνάμ.

Ο μόνος τρόπος για να μπορέσουν οι πολυεθνικές να επιβάλλουν σπόρους γενετικά τροποποιημένων οργανισμών στους γεωργούς είναι να αφανίσουν τις εναλλακτικές. Ένας τρόπος είναι με την απαγόρευση της δημόσιας βελτίωσης. Το κύριο ινστιτούτο έρευνας βάμβακος της Ινδίας στην πόλη Nagpur δεν έχει θέσει σε κυκλοφορία ούτε μια νέα ποικιλία στην περιοχή Vidharba αφότου η Monsanto εισήλθε στην αγορά σπόρων βαμβακιού. Η δεύτερη στρατηγική είναι η δέσμευση των τοπικών εταιρειών μέσω συμφωνιών αδειών χρήσης. 60 εταιρείες σπόρων της Ινδίας πωλούν αποκλειστικά βαμβάκι Bt της Monsanto. Η τρίτη στρατηγική είναι η θέση εκτός νόμου των τοπικών σπόρων μέσα από νομοθεσία αναγκαστικής αδειοδότησης και καταχώρισης. Αυτό επιχειρήθηκε το 2004 με το Νόμο περί Σπόρων. Χρειάστηκε να απευθύνουμε έκκληση για πολιτική ανυπακοή υπέρ της ελευθερίας των σπόρων

σε ολόκληρη την Ινδία και να συσταθεί κοινοβουλευτική επιτροπή για να μην τεθεί σε ισχύ ο νόμος. Στην Ευρώπη ωστόσο, η νομοθεσία για τους σπόρους ποινικοποιεί ήδη τη βιοποικιλότητα και την αναπαραγωγή από γεωργούς. Για τον λόγο αυτόν, ενώσαμε τις δυνάμεις μας στο πλαίσιο της Παγκόσμιας Συμμαχίας Πολιτών για την Ελευθερία των Σπόρων, για να πούμε Όχι στις Πατέντες Σπόρων και Όχι σε νόμους σπόρων που προάγουν τους βιομηχανικούς σπόρους και καθιστούν παράνομες τις τοπικές ποικιλίες ανοιχτής επικοινωνίας. Η έκθεση της Παγκόσμιας Συμμαχίας Πολιτών για την Ελευθερία των Σπόρων (www.seedfreedom.in) συντάχθηκε από κοινού από περισσότερες από 120 συλλογικότητες και άτομα και δημοσιεύτηκε την 1^η Οκτωβρίου στο Δελχί. Ένα δεκαπενθήμερο δράσεων πραγματοποιήθηκε σε ολόκληρο τον κόσμο, από την επέτειο των γενεθλίων του Γκάντι στις 2 Οκτωβρίου έως τις 16 Οκτωβρίου, την Παγκόσμια Ημέρα για τα Τρόφιμα.

Ο σπόρος αποτελεί τον πρώτο κρίκο της διατροφικής αλυσίδας και οι Πόλεμοι Σπόρων οδηγούν αναπόφευκτα σε Πολέμους Τροφίμων. Η πρωτοβουλία της Καλιφόρνια για τη σήμανση των τροφίμων που περιλαμβάνουν ΓΤΟ αποτελεί τον πιο πρόσφατο αγώνα ανάμεσα στο δικαίωμα των πολιτών στη γνώση και την επιλογή και τα συμφέροντα των πολυεθνικών που θέλουν να επιβάλλουν διατροφή με ΓΤΟ.

Όπως επεσήμανε η Alexis Baden-Mayer, Πολιτική Διευθύντρια της Ένωσης Βιοκαταναλωτών (OCA), σε μια δημόσια πολιτική συζήτηση του Occupy Wall Street που πραγματοποιήθηκε στην Ουάσινγκτον αρχές Απριλίου: «Η πρωτοβουλία για την υπερψήφιση Νόμου στην Καλιφόρνια σχετικά με το δικαίωμα των καταναλωτών να γνωρίζουν τα Γενετικά Τροποποιημένα Τρόφιμα αποτελεί άψογο παράδειγμα πώς οι κινήσεις από τα κάτω, το 99%, μπορούν να κινητοποιήσουν για να ανακτήσουμε τον έλεγχο της αμερικανικής δημοκρατίας από τους τραμπούκους των πολυεθνικών, το 1%».

Οι Πόλεμοι Σπόρων και οι Πόλεμοι Τροφίμων εξελίσσονται σε πολέμους γνώσης. Μόλις πριν δημιουργηθεί η πρωτοβουλία της

Καλιφόρνια, είχε εμφυτευτεί ένα άρθρο σε μέσα επικοινωνίας σε ολόκληρο τον κόσμο ότι τα βιολογικά τρόφιμα δεν έχουν οφέλη για την υγεία. Αποδείχθηκε στη συνέχεια ότι οι λεγόμενοι επιστήμονες του Στάνφορντ είχαν κάνει παρόμοια δουλειά για τις μεγάλες καπνοβιομηχανίες κατά τη δημόσια διαβούλευση για το κάπνισμα.

Ενώ απατεώνες επιστήμονες χρησιμοποιούνται για την προώθηση ΓΤΟ, ανεξάρτητοι δημόσιοι επιστήμονες που διεξάγουν υψηλής ποιότητας έρευνα για τη Βιοασφάλεια και τις επιπτώσεις ΓΤΟ στην υγεία και το περιβάλλον, μια νομικά δεσμευτική υποχρέωση σύμφωνα με το Πρωτόκολλο της Καρταχένα για τη Βιοποικιλότητα, δέχονται επίθεση από την οργανωμένη μαφία στην υπηρεσία της βιομηχανίας που αυτοπροβάλλονται ως επιστήμονες. Ο Δρ. *Árpád Pusztai* του ΗΒ εκδιώχθηκε από τη θέση του όταν τα αποτελέσματα της μελέτης που του είχε ανατεθεί από την Κυβέρνηση του ΗΒ έδειξαν ότι ο εγκέφαλος των ποντικών που είχαν χρησιμοποιηθεί για τη διατροφική του μελέτη είχε συρρικνωθεί, το πάγκρεας είχε μεγαλώσει και το ανοσοποιητικό σύστημα είχε καταρρεύσει. Πιο πρόσφατα, μελέτη που δημοσιεύτηκε από το Δρα. *Seralini* στην επιστημονική εφημερίδα *Food and Chemical Toxicology* έδειξε ότι:

- Τα ποσοστά θνησιμότητας των ποντικιών που τρέφονταν με ΓΤ καλαμπόκι Roundup-Ready ήταν 2-5 φορές υψηλότερα από τα αντίστοιχα του δείγματος ελέγχου.
- Τα θηλυκά ποντίκια παρουσίαζαν απaráδεκτα υψηλή συχνότητα εμφάνισης όγκων στους μαστικούς αδένες (80% έως τη στιγμή του θανάτου τους).
- Τα αρσενικά ποντίκια έπασχαν από σημαντικά επίπεδα ηπατικής και νεφρικής ανεπάρκειας.
- Οι όγκοι ήταν τεράστιοι, ενώ πολλά από τα ζώα έφεραν 3 όγκους τη στιγμή του θανάτου τους.

Το Ανώτατο Δικαστήριο της Ινδίας συνέστησε Τεχνική Επιτροπή Εμπειρογνομών για να του υποδείξει τα κενά στην επιστημονική αξιολόγηση βιοασφάλειας Γενετικά Τροποποιημένων Οργανισμών. Η επιτροπή εισηγήθηκε μορατόριουμ στις εργαστηριακές δοκιμές

όλων των καλλιεργειών ΓΤΟ με τοξίνη Bt, αξιολόγηση των ειδικών προβλημάτων των ανθεκτικών σε παρασιτοκτόνα καλλιεργειών και απαγόρευση όλων των δοκιμών καλλιεργειών ΓΤΟ για τις οποίες η Ινδία αποτελεί Κέντρο Ποικιλότητας. Οι καλλιέργειες αυτές είναι μεταξύ άλλων οι εξής:

- Δημητριακά και όσπρια: ρύζι, ρεβίθι, μπιζέλι, μαύρο φασόλι, ροβίτσα, ricebean, μαυρομάτικο φασόλι.
- Λαχανικά και βολβοί: μελιτζάνα, αγγούρι, ραπανάκι, κολοκάσι, γιαμ (κόνδυλος διοσκορέας).
- Φρούτα: μάνγκο, πορτοκάλι, μανταρίνι, κίτρο, ταμάρινθος.
- Σακχαρώδη, ελαιώδη και ινώδη φυτά: ζαχαροκάλαμο, κοκοφοίνικας, σουσάμι, κάρθαμο, βαμβακόδεντρο, βαμβάκι Ανατολής, ιούτη, κροταλάρια, κενάφ.
- Μπαχαρικά, τονωτικά, χρωστικές και διάφορα: κάνναβη, μαύρο πιπέρι, αραβικό κόμμα, σανδαλόξυλο, λουλάκι, δέντρο κανέλας, κρότων, μπαμπού.

Το έργο του Ανώτατου Δικαστηρίου είναι να διασφαλίζει τη συνταγματικότητα των πράξεων της εκτελεστικής εξουσίας, της κυβέρνησης. Το λόμπι υπέρ των ΓΤΟ απεύθυνε επιστολή στον Πρωθυπουργό επιχειρώντας να ανατρέψει το έργο του Ανώτατου Δικαστηρίου και της Τεχνικής Επιτροπής του. Αυτό αποτελεί ανατροπή του συντάγματός μας.

Η Μόνιμη Κοινοβουλευτική Επιτροπή για τη Γεωργία έθεσε τον Αύγουστο προς συζήτηση από τη Λοκ Σάμπα, τη βουλή της Ινδίας, έκθεση με τίτλο «Καλλιέργεια Γενετικά Τροποποιημένων Διατροφικών Καλλιεργειών – Προοπτικές και Αποτελέσματα». Κατά τη συνέντευξη τύπου για την έκθεση, ο πρόεδρος της επιτροπής κ. Basudeb Acharia δήλωσε ότι «Η επιτροπή έχει οδηγηθεί στο συμπέρασμα ότι εφόσον είναι έγκυρες οι ανησυχίες για τις ενδεχόμενες και πραγματικές επιπτώσεις ΓΤ καλλιεργειών στα τρόφιμα, τη γεωργία, την υγεία και το περιβάλλον μας, οι ΓΤ καλλιέργειες δεν αποτελούν σωστή λύση για τη χώρα μας». Και πάλι το λόμπι υπέρ των ΓΤΟ απεύθυνε επιστολή προς τον Πρωθυπουργό για την αναίρεση των συστάσεων της Κοινοβουλευτικής επιτροπής.

Εφόσον οι ΓΤΟ μπορούν να διαδοθούν μόνο μέσα από μονοπώλια σπόρων, μέσα από την κατάλυση της δημοκρατίας μας και της ακεραιότητας της επιστήμης και της γνώσης μας, καλύτερα για εμάς να μην υπάρχουν.

Περιοδικό Βαβυλωνία #Τεύχος 13

Χύθηκε Αίμα Έλληνα... Ήταν Λεβέντης...

Ελιάννα Καναβέλη

Μετά τη δολοφονία του Παύλου Φύσσα από τον χρυσαυγίτη Γιώργο Ρουπακιά, ένας λόγος έντονα εθνικός και σεξιστικός ξαναβγήκε στην επιφάνεια. Ένα και μόνο περιστατικό φαίνεται να μοιάζει αρκετό κάθε φορά για να αρθρώνονται ρατσιστικοί, σεξιστικοί, εθνικιστικοί λόγοι. Το είδαμε και στην πρόσφατη περίπτωση της μικρής τσιγγάνας από τα Φάρσαλα. Τα μίντια και όσοι/όσες αρθρώνουν δημόσιο λόγο, αναφερόμενοι στο περιστατικό της δολοφονίας του Παύλου Φύσσα επικεντρώνονταν στην εθνικότητά του από τη μια και στην λεβεντιά του από την άλλη. Μια λεβεντιά που συνδέεται με την ελληνική καταγωγή του. Δεν θα ήταν υπερβολή αν ισχυριζόμασταν ότι τόσο η αναπαραγωγή σεξιστικών λόγων όσο και εθνικών βάζουν τον φασισμό από την πίσω πόρτα.

Πρωτοσέλιδα και άρθρα εφημερίδων, εκπομπές στο ραδιόφωνο εστιάζουν στην εθνικότητα κάνοντας φανερό τον εθνικό διαχωρισμό και εκφράζοντας την αγανάκτηση: «Ε όχι και Έλληνας». Χαρακτηριστικό στα τόσα που κυκλοφόρησαν εκείνες τις μέρες είναι και το πρωτοσέλιδο της ηλεκτρονικής έκδοσης της εφημερίδας «Ποντίκι» την Πέμπτη 19/03:

«Πάντα οι ναζί σκότωναν Έλληνες»

«Η πρώτη δολοφονία Έλληνα δείχνει την «επόμενη μέρα».

Όπως και το πρωτοσέλιδο της εφημερίδας «Μακεδονία»:

«Κατακραυγή για το πρώτο αίμα».

Γιατί η δολοφονία του Έλληνα να δείξει την επόμενη μέρα; Η ζωή του Έλληνα μετράει περισσότερο από του μετανάστη; Αν κρίνουμε από το δημοσίευμα, μάλλον η απάντηση είναι ναι. Δολοφονίες μεταναστών, καθημερινή βία, εκφοβισμός γινόταν κάθε μέρα. Πρώτο αίμα; Πριν δολοφονηθεί ο Φύσσας είχε χυθεί πολύ αίμα. Αίμα μεταναστών που έτυχε απλά να βρεθούν στο διάβα τους. Ευτυχώς υπήρξαν φωνές που το θύμισαν σε όσους το ξέχασαν και που το γνωστοποίησαν σε όσους έκαναν ότι δεν το ήξεραν. Κάθε μέρα οι Έλληνες ποτίζονταν και συνεχίζουν να ποτίζονται όλο και πιο πολύ με το δηλητήριο του εθνικισμού και του ρατσισμού. Όχι μόνο από τα «σοβαρά» μίντια που έστρωναν το δρόμο της Χρυσής Αυγής, αλλά και από τη σκληρή κοινωνική πραγματικότητά τους.

Όχι, δεν είναι άλλοθι για κανέναν η φτώχεια για να σκύψει το κεφάλι του σε κάθε είδους φασισμό. Για να γίνεις φασίστας, για να υποστηρίζεις τον φασισμό, για να ψηφίζεις Χρυσή Αυγή σημαίνει ότι αλλού είσαι φτωχός. Είσαι φτωχός στην απόκτηση παιδείας. Είσαι πνευματικά ενδεής και αυτό είναι ό,τι χειρότερο για έναν άνθρωπο.

Αναζητάνε όλοι τα αίτια της ανόδου του φασισμού και της Χρυσής Αυγής. Η απάντηση για μένα είναι απλή έχοντας την «ευκαιρία» (δυσάρεστη) να συνομιλώ σε καθημερινή βάση με μια χρυσαυγίτισσα. Η κυρία αυτή είναι 40 ετών, κάτοικος βορείων προαστίων, πτυχιούχος της Φιλοσοφικής Σχολής του ΕΚΠΑ. Από το προφίλ της λοιπόν δεν προκύπτει καμιά ανάγκη, τουλάχιστον οικονομική, για να υποστηρίξει τη Χρυσή Αυγή. Επίσης έχει τελειώσει μια σχολή που αν μη τι άλλο σου διδάσκει ιστορία αλλά και τον ανθρωπισμό. Είναι τυπικά λοιπόν μορφωμένη. Έλα όμως που αυτή η μόρφωση, η μόρφωση που παίρνουμε από το σχολείο, το πανεπιστήμιο δεν είναι αυτή που κάνει τη διαφορά.

Αλλιώς αυτή η κυρία θα έπρεπε να είναι ενάντια στον φασισμό. Το αντίθετο όμως. Ελκύεται από τον ψευτοσοσιασμό, τη θρασυδειλία (χαρακτηριστικά και της ίδιας) όπως επίσης και από την εξωτερική εμφάνισή τους. Προφανώς το παράδειγμα της κυρίας αυτής δεν μπορεί να γενικευθεί. Όμως αποτελεί μια ένδειξη για το προφίλ των υποστηρικτών του φασισμού.

Όπως λέει ο Μάνος Χατζιδάκης σε κείμενο που έγραψε το Φεβρουάριο του 1993:

«Η μόνη αντιβίωση για την καταπολέμηση του κτήνους που περιέχουμε είναι η Παιδεία. Η αληθινή παιδεία και όχι η ανεύθυνη εκπαίδευση και η πληροφορία χωρίς κρίση και χωρίς ανήσυχη αμφισβητούμενη συμπερασματολογία. Αυτή η παιδεία που δεν εφησυχάζει ούτε δημιουργεί αυταρέσκεια στον σπουδάζοντα, αλλά πολλαπλασιάζει τα ερωτήματα και την ανασφάλεια. Όμως μια τέτοια παιδεία δεν ευνοείται από τις πολιτικές παρατάξεις και από όλες τις κυβερνήσεις, διότι κατασκευάζει ελεύθερους και ανυπότακτους πολίτες μη χρήσιμους για το ευτελές παιχνίδι των κομμάτων και της πολιτικής. Κι αποτελεί πολιτική «παράδοση» η πεποίθηση πως τα κτήνη, με κατάλληλη τακτική και αντιμετώπιση, καθοδηγούνται, τιθασεύονται».

Δυστυχώς όμως, εμείς διδαχθήκαμε την άλλη Παιδεία, όχι αυτή που δημιουργεί ελεύθερους και ανυπότακτους πολίτες και ούτε καν μνηθήκαμε στο άλλο, στο διαφορετικό, το ωραίο, το απελευθερωτικό. Μάθαμε καλά πώς να υπηρετούμε το Σύστημα και καθόλου την έννοια της ελευθερίας. Ένα μεγάλο ποσοστό αυτών που αυτοπροσδιορίζονται ως Έλληνες δεν κατάφεραν να ξεκλειδώσουν τις πόρτες και να αναζητήσουν την Ελευθερία και έμειναν εγκλωβισμένοι στην αμάθειά τους. Να λοιπόν πώς εξαπλώνεται ο φασισμός, πώς διαποτίζει την κοινωνία. Σαφώς και ο φασισμός είναι πολυσύνθετο φαινόμενο και συνδυασμός παραγόντων οδηγούν σε αυτό. Όμως κόμβος συνάντησης όλων αυτών των παραγόντων είναι κατά τη δική μου ταπεινή άποψη **η απουσία Παιδείας.**

Παράλληλα και με αφορμή τη δολοφονία του Παύλου Φύσσα παρατηρήθηκε η ανάδυση ενός σεξιστικού, ιδιαιτέρως αρρενωπού λόγου. Σε τηλεοπτικές εκπομπές ειδησεογραφικού περιεχομένου ⁽¹⁾, εκεί που στήνονται οι πρώτες δίκες ακούσαμε διάφορα τέτοια σχόλια τόσο από φίλους, αυτόπτες μάρτυρες όσο και από δημοσιογράφους: «Ήταν άνδρας, δεν ήταν φλώρος». «Προστάτεψε τις κοπέλες και τους φίλους του». «Θυσιάστηκε για τους άλλους». «Ήταν λεβέντης. Να το ξέρει ο πατέρας του, ο γιος του δεν ήταν κότα και φλώρος». Αυτά και άλλα παρόμοια ακούγονταν συνέχεια όχι μόνο από τα μίντια αλλά και από τα στόματα ανθρώπων που ξεκλείδωσαν κάποιες πόρτες ελευθερίας, έχουν χάσει όμως, για πάντα μάλλον, τα κλειδιά που ξεκλειδώνουν τις πόρτες του σεξισμού. Γιατί να εστιάσουμε σε αυτά τα χαρακτηριστικά του; Γιατί να τον «ντύσουμε» με όλα αυτά τα επίθετα που συμβάλλουν στην κατασκευή του αρρενωπού, δυνατού, λεβέντη Έλληνα. Ήταν αυτό που ήταν, και το βασικό του χαρακτηριστικό ήταν η αντίστασή του στον φασισμό που εκφραστής του στο παρόν εθνικό συγκείμενο είναι η Χρυσή Αυγή. Η αναπαραγωγή από τα ΜΜΕ λόγων φίλων του Παύλου Φύσσα αλλά και άλλων είναι χαρακτηριστικά για τον απροκάλυπτο σεξισμό:

«Τότε μας την έπεσαν 40 άτομα. Φύγαμε από την απέναντι πλευρά και μας κυνήγησαν. Μας φώναζαν “κότες”. Ήμασταν μόνο επτά άτομα κι είχαμε δύο κοπέλες μαζί μας. Ο Παύλος έμεινε πίσω και άρχισαν να τον χτυπούν. Αυτός που τον δολοφόνησε το έκανε επειδή τον χτυπούσε και δεν έπεφτε. Του έριξε δύο μαχαιριές, μια στην κοιλιακή και μία στην καρδιακή χώρα». ⁽²⁾

«Είχαμε δύο κοπέλες μαζί μας». Οι κοπέλες έπρεπε να προστατευθούν καθώς οι ίδιες από ό,τι προκύπτει, όχι μόνο από τα λεγόμενα του φίλου του Φύσσα αλλά και από δημοσιεύματα που αναπαρήγαν παρόμοιους λόγους, δεν μπορούν από μόνες τους. Διαρκώς λοιπόν αναπαράγεται το αφήγημα του δυνατού, του λεβέντη που έμεινε πίσω για να προστατέψει τις αδύναμες κοπέλες αλλά και τους άλλους που οι φασίστες τους φώναζαν «κότες». Ε όχι. Αλήθεια όχι. Δεν απεχθανόμαστε και πολεμάμε τον φασισμό για να τον βάζουμε από την πίσω πόρτα. Ο σεξισμός

είναι διάχυτος και όποιος/όποια δεν τον βλέπει εθελοτυφλεί. Ο σεξισμός είναι απόρροια μιας κουλτούρας που υποτιμά τις γυναίκες είτε μέσα από τον λόγο είτε μέσα από τις πράξεις. Ο λόγος που αναδύθηκε εκείνες τις μέρες, επικεντρωμένος στα αρρενωπά χαρακτηριστικά του Φύσσα, πότισε λίγο ακόμη την αγριάδα ⁽³⁾ του σεξισμού. Η αναφορά επίσης στη γυναίκα αστυνομικό ΔΙΑΣ που επενέβη στο περιστατικό δεν υστερεί σε σεξισμό. Ιδού μια τέτοια αναφορά και τα συμπεράσματα δικά σας:

Τίτλος: Η όμορφη Αγγελική που έπιασε τον φονιά ⁽⁴⁾

«Πιο άντρας από τους άντρες, η Αγγελική της Ομάδας ΔΙΑΣ που βρέθηκε μπροστά στο περιστατικό της δολοφονίας του 34χρονου μουσικού από τη Νίκαια, δεν δίστασε να επέμβει στην αιματηρή συμπλοκή και να ακινητοποιήσει τον δράστη, την ώρα που το σύμπαν γύρω της είχε παγώσει».

Φαίνεται ότι δύσκολα θα απαλλαγούμε από τον σεξισμό, τον ρατσισμό, την ετεροκανονικότητα. Όλες αυτές τις κυρίαρχες αφηγήσεις και πράξεις που μας υψώνουν κάγκελα. Όταν μιλάμε για ατομική και κοινωνική απελευθέρωση δεν μπορούμε να δεχόμαστε όλα αυτά στη σιωπή και πόσο μάλλον να τα αναπαράγουμε. Αν μη τι άλλο, δείχνει την πνευματική αλλά και την πολιτική μας ένδεια.

Η δολοφονία του Φύσσα θέλω να πιστεύω ότι σηματοδότησε ένα καινούριο ξεκίνημα και νοηματοδότησε μια διαφορετική οπτική στην αντιφασιστική δράση. Μια δράση που θα εναντιώνεται σε κάθε λογής φασισμούς που ξεπηδάνε σαν τα κεφάλια της λερναίας Ύδρας. Όπως αναφέρει ο Φουκώ⁽⁵⁾: «Γιατί ο στρατηγικός αντίπαλος είναι ο φασισμός και όχι μόνο ο ιστορικός φασισμός, ο φασισμός του Χίτλερ και του Μουσσολίνι –ο οποίος στάθηκε ικανός να κινητοποιήσει και να χρησιμοποιήσει την επιθυμία των μαζών τόσο αποτελεσματικά– αλλά επίσης ο φασισμός μέσα σε όλους μας, μέσα στα κεφάλια μας και στην καθημερινή μας συμπεριφορά, ο φασισμός που μας προκαλεί και μας κάνει να αγαπάμε την εξουσία, να επιθυμούμε ακριβώς αυτό το πράγμα που μας κυριαρχεί και μας εκμεταλλεύεται».

Μπορεί κάποιος/κάποια να ισχυριστεί ότι η επισήμανση τέτοιου είδους συμπεριφορών και πρακτικών στην καθημερινότητά μας είναι σαν να κοιτάμε το δένδρο και όχι το δάσος. Σε αυτούς/αυτές λοιπόν απαντάμε ότι τόσο ο εθνικισμός όσο και ο σεξισμός μαζί με τη διεκδίκηση της ελευθερίας είναι δέντρα μέσα στο δάσος και ναι τα βλέπουμε!

Σημειώσεις:

1. Εκπομπή Νίκου Ευαγγελάτου στον τηλεοπτικό σταθμό ΣΚΑΪ, στις 20/09/2013.

2. Συνέντευξη φίλου του Παύλου Φύσσα στον ραδιοτηλεοπτικό σταθμό ΣΚΑΪ στις 18/09/2013.

3. Η αγριάδα είναι ένα πολυετές φυτό χαμηλής ανάπτυξης, το οποίο αποτελεί σε ορισμένες περιοχές ζιζάνιο, δύσκολο να ξεριζωθεί, κάτι σαν τον σεξισμό μπορούμε να πούμε.

4. Ανυπόγραφο άρθρο στην ηλεκτρονική διεύθυνση του Έθνους, δημοσιευμένο στις 22/09/2013:

<https://www.ethnos.gr/article.asp?catid=22768&subid=2&pubid=63891718>

5. Απόσπασμα από τον πρόλογο του Μ. Φουκώ στην αμερικανική έκδοση του G. Deleuze-F. Guattari, "Anti-Oedipus. Capitalism and Schizophrenia", University of Minnesota Press, Minneapolis 2000 [1977], σελ. xii-xiv. Επίσης, M. Foucault, "Dits et Ecrits II", 1976-1988, Paris, Gallimard, 1994, σ. 133-136. Αναδημοσίευση από την ηλεκτρονική διεύθυνση: https://koiononiko-ergastirio.blogspot.gr/2012/11/blog-post_7508.html

*Το κείμενο δημοσιεύτηκε στο Περιοδικό Βαβυλωνία #Τεύχος 13